

Vapaaehtoisten rikostaustan selvittäminen

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Vapaaehtoisten rikostaustan selvittäminen

24.6.2013

Julkaisun nimi	Vapaaehtoisten rikostaustan selvittäminen		
Tekijä	Rikostaustan tarkistamismenettelyn laajentamista pohtinut työryhmä puheenjohtaja Anna-Riitta Wallin, sihteeri Mirja Salonen ja Jennimari Huovinen		
Oikeusministeriön julkaisu	33/2013 Mietintöjä ja lausuntoja		
OSKARI numero	OM 6/41/2012	HARE numero	OM008:00/2012
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-314-6		
URN	URN:ISBN:978-952-259-314-6		
Pysyvä osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-314-6		
Asia- ja avain- sanat	lapsen oikeudet, henkilötietojen suoja, taustaselvitys, Oikeusrekisterikeskus, rikokset, rekisterit, säädösvalmistelu, hallituksen esitys		
Tiivistelmä	<p>Oikeusministeriö asetti 26.3.2012 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus, jonka avulla voidaan selvittää lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostausta. Työryhmän ehdotukset tuli laatia siten, että niiden avulla voidaan täyttää Euroopan unionin parlamentin ja neuvoston lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/YOS korvaamisesta annetun direktiivin (2011/93/EU) vaatimukset.</p> <p>Työryhmä ehdottaa säädettäväksi lain lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä, jonka avulla pantaisiin täytäntöön edellä mainitun direktiivin velvoitteet siltä osin kuin Suomen lainsäädäntö ei niitä vielä täytä. Tämän lisäksi työryhmä ehdottaa uudistuksen toteuttamiseksi tarpeellisia muutoksia rikosrekisterilakiin ja niin sanottuun EU-rikosrekisterilakiin.</p> <p>Ehdotettavalla lainsäädännöllä pyritään vaikuttamaan organisaatioiden toimintakulttuuriin lasten suojaamiseksi mm erilaisten menettelyohjeiden avulla. Ehdotuksen mukaan rikosrekisterioitteen hakeminen olisi vapaaehtoista ja se olisi vapaaehtoistoiminnan järjestäjän vastuulla. Otteen voisi kuitenkin pyytää ainoastaan asianosaisen henkilön suostumuksella. Otteen pyytämisen edellytyksiä olisi kolme ja niiden kaikkien tulisi täytyä, jotta kyseessä olisi laissa tarkoitettu tehtävä ja johon otettavan vapaaehtoisen rikostausta voitaisiin selvittää.</p>		

24.6.2013

Publikationens titel	Kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga		
Författare	Arbetsgrupp som övervägt en utvidgning av förfarandet för kontroll av brottslig bakgrund ordförande Anna-Riitta Wallin, sekreterare Mirja Salonen och Jennimari Huovinen		
Justitieministeriets publikation	33/2013 Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 6/41/2012	HARE nummer	OM008:00/2012
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-314-6		
URN	URN:ISBN:978-952-259-314-6		
Permanent adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-314-6		
Ämnes- och nyckelord	barns rättigheter, skydd av personuppgifter, kontroll av bakgrund, Rättsregistercentralen, brott, register, lagberedning, regeringsproposition		
Referat	<p>Den 26 mars 2012 tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp med uppgift att bereda ett förslag i form av en regeringsproposition för att göra det möjligt att kontrollera brottslig bakgrund hos frivilliga som arbetar med barn. Arbetsgruppens förslag skulle utformas så att man genom dem kan uppfylla kraven i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att det stiftas en lag om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som arbetar med barn. Genom lagen genomförs förpliktelseerna i ovan nämnda direktiv till den del vår lagstiftning ännu inte uppfyller dem. Utöver detta föreslår arbetsgruppen sådana ändringar i straffregisterlagen och i den s.k. EU-straffregisterlagen som behövs för att genomföra reformen.</p> <p>Med den föreslagna lagstiftningen strävar man efter att påverka organisationernas verksamhetskultur för att skydda barn, bl.a. genom olika instruktioner. Enligt förslaget är det frivilligt att ansöka om ett straffregisterutdrag. Det är organisationen av frivilligverksamhet som ansvarar för det. Utdrag kan dock begäras endast om den berörda personen samtycker till det. Villkoren för att begära utdrag är tre. De ska alla uppfyllas för att det ska vara fråga om ett sådant uppdrag som avses i lagen och för att brottslig bakgrund hos den som tas till uppdraget ska kunna kontrolleras.</p>		

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 26.3.2012 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus rikostaustan tarkistamismenettelyn laajentamisesta vapaaehtoistoimintaan. Työryhmän tuli valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset, jotka mahdollistaisivat rikostaustan selvittämisen sellaiseen vapaaehtoistoimintaan ha-
keutuvilta henkilöiltä, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa.

Työryhmän asettamisen taustalla oli joulukuussa 2011 annettu Euroopan unionin parlamentin ja neuvoston direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta (2011/93/EU, jäljempänä direktiivi), jolla korvattiin samaa aihepiiriä koskeva puitepäätos (2004/68/YOS). Direktiivissä edellytetään, että

järjestettyyn vapaaehtoistoimintaan ("organised voluntary activities") osallistuvilta henkilöiltä tulee voida pyytää tietoja hänen saamista mahdollisista tuomioista lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista. Tämä koskee vapaaehtoistoimintaa, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa. Sen, miten menettely järjestetään, on direktiivissä jätetty jäsenvaltioiden kansalliseen harkintaan.

Työryhmän tuli varmistaa, että lasten kanssa toimivien henkilöiden rikostaustan selvittämistä koskeva lainsäädäntö täyttää direktiivin asettamat vaatimukset.

Työryhmän puheenjohtajaksi määrättiin lainsäädäntöneuvos Anna-Riitta Wallin oikeusministeriöstä. Työryhmän jäseniksi nimettiin hallitussihteeri Heidi Sulander opetus- ja kulttuuriministeriöstä, hallitussihteeri Heidi Manns-Haatanen sosiaali- ja terveysministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Päivi Kantanen työ- ja elinkeinoministeriöstä sekä toimialajohtaja Tauno Aalto ja hänen varajäsenekseen toimialajohtaja Marjatta Syväterä Oikeusrekisterikeskuksesta. Työryhmän jäseniksi määrättiin lisäksi ylitarkastaja Jennimari Huovinen ja lainsäädäntösihteeri Mirja Salonen oikeusministeriöstä, jotka määrättiin myös työryhmän sihteereiksi.

Työryhmän kokoonpanoa muutettiin tammikuussa 2013 siten, että työ- ja elinkeinoministeriön edustajaksi tuli vanhempi hallitussihteeri Päivi Kantasen sijasta ylitarkastaja Sami Teräväinen. Oikeusrekisterikeskuksen edustajana on työryhmässä käytännössä toiminut Marjatta Syväterä.

Työryhmä on työnsä aikana kuullut lapsiasiavaltuutettu Maria-Kaisa Aulaa, yhteysjohtaja Petri Heikkistä sekä asiantuntija Laura Anderssonia Valtakunnallisesta Urheilu- ja Liikuntaorganisaatio ry, VALO:sta (entinen Suomen Liikunta ja Urheilu ry, SLU), johtava lakimies Erkki Mustosta Opetusalan ammattijärjestö OAJ:stä, asiantuntijalakimies Esa Iivosta ja asiantuntijalakimies Suvianna Hakalehto-Wainiota Mannerheimin lastensuojeluliitto ry:stä, toiminnanjohtaja Tuija Sivosta, kasvatuspäällikkö Timo Sinivuorta ja puheenjohtaja Heidi Jokista Suomen partiosta, järjestöpäällikkö Katariina Suomua Ensi- ja turvakotienliitto ry:stä, tiedottaja Asmo Kostetta Allianssi ry:stä, erityisasiantuntija Heikki Sariolaa Lastensuojelun keskusliitto ry:stä, järjestölakimies Tiina Tammea ja lakimies Maria Haarajokea Pelastakaa Lapset ry:stä, lakimies Anneli Pahtaa SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:stä, erityisasiantuntija Tuija Metsoa Suomen vanhempainliitto ry:stä, vs. apulaisjohtajaa Pekka Tukevaa ja projektisihteeri Anne Viljasta Kirkkohallituksesta sekä lakimies Minna Antilaa Kuntaliitto ry:stä.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä säädettyä lakia (504/2002) sovelletaan ensisijaisesti virka- ja työsuhteessa oleviin, joskin mm. eräät vapaaehtoistehtävät kuuluvat lain soveltamisalan piiriin. Selvittämismenettelyn tarkoituksena on estää seksuaalirikoksista ja tietyistä muista rikoksista tuomittuja henkilöitä työskentelemästä lasten kanssa. Lain mukaan rikostaustaotteen pyytäminen on työnantajalle pakollista. Työryhmä päätyi arvioinnissaan siihen, että direktiivin täytäntöönpanoa koskevan määräajan vuoksi yksinkertaisinta on laatia erityislaki lasten kanssa vapaaehtoisena toimivien rikostaustan selvittämisestä.

Työryhmä katsoo, että myöhemmin on erikseen selvitettävä mahdollisuudet yhdistää nyt ehdotettu sääntely vuoden 2002 lakiin. Tämä on tarkoituksenmukaisimmin selvitettävissä sen jälkeen, kun parhaillaan vireillä olevan vuoden 2002 lain seurantatyö on saatettu loppuun. Samassa yhteydessä voidaan selvittää myös muut lainsäädännön uudistamistarpeet, joita on tullut muun ohella esille lapsiasiavaltuutetun oikeusministeriölle sekä työ- ja elinkeinoministeriölle tammikuussa 2012 tekemässä aloitteessa (LAPS/497/2011). Tällaisia kysymyksiä ovat mm. rikostaustaotteen saaneen henkilön nuhteettomuuden seuranta sekä taustaselvityksen ulottaminen myös yritystoimintaa harjoittaviin.

Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä toteutetulla rikosrekisteritietojen vaihdolla on myös merkitystä rikostaustan selvittämisessä. Jäsenvaltioiden kansalliset lainsäädännöt saattavat kuitenkin poiketa toisistaan sen suhteen, kuinka nopeasti rikostuomioita ja muita päätöksiä koskevat tiedot poistuvat rekistereistä. Tämän vaikutusta rikosrekisterilainsäädäntöön on työryhmän käsityksen mukaan tarpeen arvioida laajemmassa kokonaisuudistukseen tähtäävässä valmistelutyössä.

Rikosrekisterilaki on säädetty vuonna 1993 ja siihen on tehty lähes 20 muutosta, joiden seurauksena laki ei enää näyttäisi vastaavan hyvää säädöstapaa. Työryhmä esittääkin harkittavaksi, tulisiko säädöshuollollisista syistä ryhtyä valmistelemaan rikosrekisterilain kokonaisuudistusta.

Useat valtakunnalliset nuorten parissa vapaaehtoistoimintaa koskevat järjestöt ovat kiinnittäneet huomiota lasten koskemattomuuden suojaamiseen sekä laatineet erilaisia ohjelmia ja toimintamalleja ongelmien havaitsemiseksi ja ennalta estämiseksi. Työryhmä katsookin, että ennalta estävien toimien merkitys on ratkaisevaa alaikäisten suojaamisessa. Ehdotettuun lakiin onkin kirjattu tästä yleisluonteinen säännös.

Vapaaehtoistoiminnan toimintamallien ja -tapojen vuoksi ja ottaen huomioon työryhmän toimeksianto on kirjattu lähtökohta olla hankaloittamatta vapaaehtoistyötä työryhmä ehdottaakin, että rikostaustaotteen hankkiminen olisi vapaaehtoistehtävän järjestäjälle oikeus, ei velvollisuus. Järjestöt voivat ennakolta kartoittaa ne tehtävät, joita suoritavista voitaisiin laissa säädettävien edellytysten puitteissa hankkia rikostaustaote.

Alaikäisiä palvelemaan vapaaehtoistoimintaan osallistuvia on lukumääräisesti paljon eikä ajateltavissa ole, että heistä kaikista voitaisiin hankkia rikostaustaote. Työryhmän tavoitteena on ollut luoda oikeasuhtainen ja tarkoituksenmukainen menettely sekä vapaaehtoistoimintaa järjestävien että Oikeusrekisterikeskuksen kannalta. Tämän tavoitteen toteutuminen edellyttää ehdotettavien säännösten lisäksi kuitenkin hyvää yhteistyötä vapaaehtoistoiminnan keskusjärjestöjen, Oikeusrekisterikeskuksen ja asianomaisten ministeriöiden välillä täytäntöönpanon käytäntöjen suunnittelemiseksi. Tästä yhteistyöstä on jo sovittu eri osapuolten kesken.

Saatuun tehtävänsä suoritetuksi työryhmä jättää mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 31 päivänä toukokuuta 2013

Anna-Riitta Wallin

Heidi Manns-Haatanen

Heidi Sulander

Marjatta Syväterä

Sami Teräväinen

Jennimari Huovinen

Mirja Salonen

TIIVISTELMÄ

Työryhmän tehtävät ja tausta

Nykyinen laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) koskee alaikäisille järjestettävää aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä yksityisiä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluita, kun henkilö hoitaa näitä tehtäviä olematta työ- tai virkasuhteessa palveluiden tuottajaan eli käytännössä toimii yksityisenä ammatinharjoittajana tai vapaaehtoisena. Suomessa ei ole kuitenkaan ole kattavaa sääntelyä lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä.

Oikeusministeriö asetti 26.3.2012 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus rikostaustan tarkistamismenettelyn laajentamisesta vapaaehtoistoimintaan. Työryhmän tuli valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset, jotka mahdollistaisivat rikostaustan selvittämisen sellaiseen vapaaehtoistoimintaan hakeutuvilta henkilöiltä, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa.

Työryhmän asettamisen taustalla oli joulukuussa 2011 annettu Euroopan unionin parlamentin ja neuvoston direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta (2011/93/EU), jossa edellytetään, että järjestettyyn vapaaehtoistoimintaan osallistuvilta henkilöiltä tulee voida pyytää tietoja hänen saamistaan mahdollisista tuomioista lapseen kohdistuneista seksuaalirikoksista. Työryhmän tuli varmistaa, että lasten kanssa toimivien henkilöiden rikostaustan selvittämistä koskeva lainsäädäntö täyttää direktiivin asettamat vaatimukset.

Työryhmän ehdotus laiksi lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä

Esityksen tavoitteet

Esityksen tavoitteena on turvata lapsen henkilökohtaista koskemattomuutta vapaaehtoistoiminnassa sekä siten edistää ja turvata lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Tarkoituksena on siten osaltaan turvata lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä suojella lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja riistolta, kuten myös muulta vakavalta väkivaltarikollisuudelta ja huumeidenkäyttöön houkuttelulta.

Tavoitteena on samalla kunnioittaa vapaaehtoistoimintaan osallistuvien henkilöiden yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa. Otteen luovuttamisen edellytysten on oltava hyväksyttäviä ja tarkkarajaisia. Ehdotuksen mukaan otteen voisi pyytää vapaaehtoistehävän järjestäjä vapaaehtoisen suostumuksella.

Lainsäädännön toiminnallisena tavoitteena on luoda oikeasuhtainen ja tarkoituksenmukainen menettely sekä vapaaehtoistoimintaa järjestävien että Oikeusrekisterikeskuksen kannalta. Tavoitteena on luoda menettely, joka edistää alaikäisten turvallisuutta, mutta joka ei kuitenkaan vaikeuta vapaaehtoistoiminnan järjestämistä.

Lasta suojaavat toimintamallit lähtökohtana

Vapaaehtoistehävän järjestäjän tulisi laatia menettelyohjeita tai –ohjelmia, joiden perusteella toiminta järjestettäisiin lapsen kannalta turvallisella tavalla. Lainsäädännöllä pyritään siten vaikuttamaan organisaatioiden toimintakulttuuriin niin, että tarve turvautua rikostaustan selvittämismenettelyyn muodostuisi tosiasiasa mahdollisimman vähäiseksi.

Vapaaehtoistehävän järjestäjän huolenpitovelvoitteen noudattamisen varmistamiseksi rikosrekisteriotetta pyydetessä hakemukseen olisi vapaaehtoistehävää, sen järjestäjää ja vapaaehtoista koskevien yleisten tunnistetietojen lisäksi liitettävä selvitys lapsen henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamiseksi tehdyistä toimenpiteistä ja siitä, että organisaation johto on ne hyväksynyt.

Otteen pyytäjänä vapaaehtoistehävän järjestäjä

Otteen voisi pyytää vapaaehtoistehävän järjestäjä asianosaisen henkilön suostumuksella. Tätä on pidettävä perusteltuna, koska toiminnanjärjestäjällä on vapaaehtoista parempi tieto sekä niistä tehtävistä, jotka edellyttävät otteen pyytämistä, että oman toimintansa järjestämisestä annettavasta selvityksestä. Menettelyllä ei ole tarkoitus hankaloittaa vapaaehtoistoimintaa, mistä syystä menettelystä on pyritty luomaan joustava. Hakemukseen olisi liitettävä vapaaehtoisen kirjallinen suostumus rikosrekisteriotteen pyytämiseen.

Otteen pyytäminen ei pakollista

Yhtenä merkittävänä erona voimassa olevaan sääntelyyn nähden olisi se, että vapaaehtoisten rikostaustan selvittäminen olisi toiminnanjärjestäjän oikeus. Tätä on pidettävä tarkoituksenmukaisena ottaen huomioon vapaaehtoiskentän laajuus ja heterogeenisyys. Tämä on myös täytäntöönpanntavan direktiivin mukainen ratkaisu. Sen sijaan otteen pyytämisen edellytykset vastaisivat pitkälti voimassa olevaa rikostaustan selvittämismenetelyä. Vapaaehtoistoiminnan luonteesta johtuen joitakin eroja kuitenkin olisi.

Otteen pyytämisen edellytyksiä olisi kolme ja ne koskisivat sitä tehtävää, jota vapaaehtoisen on tarkoitus ryhtyä hoitamaan. Kaikkien edellytysten olisi täyttyvä, jotta kyseessä olisi laissa tarkoitettu tehtävä ja johon otettavan vapaaehtoisen rikostausta voitaisiin selvittää. Rikostaustaotteen pyytäminen edellyttäisi ensinnäkin, että kyse on tehtävästä, johon säännöllisesti ja olennaisesti kuuluu alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa. Toiseksi tehtävän tulisi olla sellainen, että se pitää sisällään henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa. Edellytyksen täyttyminen ei välttämättä edellyttäisi fyysisen kontaktin mahdollisuutta, vaan myös virtuaalinen esimerkiksi internetin taikka puhelimen välityksellä tapahtuva vuorovaikutus voisi tulla kyseeseen. Kolmanneksi edellytettäisiin, että tehtävässä toimittaisiin pääsääntöisesti yksin eli ilman toisen vapaaehtoistehtävän järjestäjän toimintaan osallistuvan henkilön tai alaikäisen huoltajan läsnäoloa.

Vapaaehtoisen rikostaustan selvittämiseen voitaisiin ryhtyä, kun hänelle ollaan antamassa laissa tarkoitettuja tehtäviä. Ote voitaisiin kuitenkin pyytää jo valittaessa henkilöitä koulutukseen tai valmennukseen, jonka käyminen edeltää vapaaehtoistehtävän hoitamista. Nykysääntelyä vastaavasti ote pyydetäisiin tehtävään otettavalta henkilöltä vain kerran. Tarkoituksena ei näin ollen ole, että vapaaehtoistehtävissä toimivien taustat voitaisiin selvittää määrääjain tai että he olisivat jatkuvan seurannan piirissä.

Vapaaehtoisen oikeudet

Otteen antamisen yleisenä edellytyksenä olisi, että vapaaehtoinen on antanut otteen hakemiseen suostumuksensa. Tämän vuoksi vapaaehtoistehtävän järjestäjän olisi jo vapaaehtoisia hakiessaan selkeästi ilmoitettava siitä, että heiltä on tarkoitus pyytää rikosrekisteriote. Suostumus tulisi antaa kirjallisesti ja siitä olisi käytävä ilmi, että vapaaehtoinen on ennen suostumuksen antamista saanut tietoonsa suostumuksen antamisen kannalta merkitykselliset tiedot. Tällaisia olisivat otteen tarkoitus, sen käyttö, tiedot otteeseen merkittävistä tiedoista sekä siihen liittyvistä tietojen käsittelystä. Esityksen mukaan otteen voisi pyytää vapaaehtoistehtävän järjestäjän kirjallisen toimeksiannon perusteella myös toinen, sen kanssa samaan keskusjärjestöön kuuluva yhdistys. Mikäli tällainen yhdistysten välinen valtuutus olisi annettu, myös siitä olisi mainittava vapaaehtoiselle ennen suostumuksen antamista.

Otteen antaminen, tietosisältö ja käyttö

Rikosrekisterilakiin tehtäisiin vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetun lain edellyttämät muutokset. Otteen antaisi Oikeusrekisterikeskus, joka toimittaisi otteen suoraan vapaaehtoistehtävän järjestäjälle. Rikosrekisterilakiin lisättäisiin uusi 6 a §, jonka perustella vapaaehtoisten rikostausta voitaisiin selvittää. Säännöksen mukaan vapaaehtoistehtävän järjestäjä saisi vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa säädetyn edellytyksin rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun otteen vapaaehtoisen suostumuksella. Otteen antamisen edellytyksenä siten olisi, että kyseessä on vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetun lain 5 §:ssä tarkoitettu tehtävä ja että vapaaehtoinen on antanut lain 6 §:ssä säädetyn suostumuksen. Nykysääntelyä vastaavasti vapaaehtoistehtävän järjestäjä voisi tehdä vapaaehtoisen henkilötietoihin ainoastaan merkinnät otteen tunnistetiedoista ja siitä, että ote on esitetty. Tunnistetiedoilla tarkoitetaan käytännössä henkilön nimeä ja otteen päiväystä. Ote olisi palautettava viipymättä vapaaehtoiselle.

Esityksen tavoitteet ovat yhtenevät lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain esitöissä todettujen päämäärien kanssa eli suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä sekä tietyiltä muilta erityisen moitittavilta teoilta, joiden voidaan katsoa osoittavan henkilön sopimattomuutta työskennellä lasten kanssa. Näin ollen lasten kanssa toimivalle vapaaehtoiselle luovutettavalle rikosrekisteriotteelle merkittäisiin vastaavat tiedot kuin rikosrekisterilaissa on nyt säädetty merkittäväksi työsuhteessa toimivien henkilöiden otteelle. Lisäksi tietyt direktiivin mukaiset rikokset voivat tulla rikoslain 20 luvun seksuaalirikosten ohella arvioitaviksi myös rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaisena ihmiskauppana tai 3 a §:n mukaisena törkeänä ihmiskauppana, joita ei voimassaolevan rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentin mukaan merkitä otteelle. Näin ollen direktiivin asianmukaiseksi voimaannpanoksi myös nämä rikokset tulee lisätä rikostaustatoteelle merkittävien rikosten luetteloon.

Rikosrekisterilain 6 §:n 6 momentin mukaan rikosrekisteriotetta pyydettyessä on ilmoitettava tarkoitus, johon sitä tarvitaan. Vastaavasti rikosrekisterin otteeseen on lain 7 §:n 2 momentin mukaan merkittävä, mitä tarkoitusta varten se on annettu. Näillä säännöksillä pyritään osaltaan vaikuttamaan siihen, että otetta ei käytettäisi muuhun tarkoitukseen kuin mihin se on annettu. Tätä on pidetty välttämättömänä vaatimuksena jo rikosrekisterilainsäädäntöä uudistettaessa (HE 368/1992).

Käytännössä Oikeusrekisterikeskus merkitsee otteelle sen rikosrekisterilain 6 §:n momentin, jonka nojalla ote on annettu eli 2 momentti, jos se on annettu lasten kanssa työskentelyä varten ja 5 momentti, jos se on annettu opiskelua varten. Myös oteperustat ovat erilaiset riippuen siitä, mihin tarkoitukseen ote annetaan. Vapaaehtoisten rikostaustan selvittämismenettelyllä ei ole tarkoitus hankaloittaa vapaaehtoistoimintaa, mistä syystä järjestelmästä on pyritty tekemään mahdollisimman joustava. Tätä silmällä pitäen lasten kanssa työskentelyä tai opiskelua varten annettua otetta voitaisiin hyödyntää myös vapaaehtoistehtävissä, jotka edellyttävät rikostaustan selvittämistä. Tästä otettaisiin säännös rikosrekisterilain 7 §:ään.

Muut työryhmän ehdotukset

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä säädettyä lakia sovelletaan ensisijaisesti virka- ja työsuhteessa oleviin, joskin mm. eräät vapaaehtoistehtävät kuuluvat lain soveltamisalan piiriin. Lain seurantatutkimukset ovat vireillä työ- ja elinkeinoministeriössä. Työryhmä katsoo, että myöhemmin on erikseen selvitettävä mahdollisuudet yhdistää nyt ehdotettu sääntely vuoden 2002 lakiin. Tämä on tarkoituksenmukaisimmin selvitettävissä sen jälkeen, kun parhaillaan vireillä oleva lain seurantatyö on saatettu loppuun. Samassa yhteydessä voidaan selvittää myös muut lainsäädännön uudistamistarpeet, joita on tullut muun ohella esille lapsiasiavaltuutetun oikeusministeriölle sekä työ- ja elinkeinoministeriölle tammikuussa 2012 tekemässä aloitteessa. Tällaisia kysymyksiä ovat mm. rikostaustaotteen saaneen henkilön nuhteettomuuden seuranta sekä taustaselvityksen ulottaminen myös yritystoimintaa harjoittaviin.

Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä toteutetulla rikosrekisteritietojen vaihdolla on myös merkitystä rikostaustan selvittämisessä. Jäsenvaltioiden kansalliset lainsäädännöt saattavat kuitenkin poiketa toisistaan sen suhteen, kuinka nopeasti rikostuomioita ja muita päätöksiä koskevat tiedot poistuvat rekistereistä. Tämän vaikutusta rikosrekisterilainsäädäntöön on työryhmän käsityksen mukaan tarpeen arvioida laajemmassa kokonaisuudistukseen tähtäävässä valmistelutyössä.

Rikosrekisterilaki on säädetty vuonna 1993 ja siihen on tehty lähes 20 muutosta, joiden seurauksena laki ei enää näyttäisi vastaavan hyvää säädöstapaa. Työryhmä esittääkin harkittavaksi, tulisiko säädöshuollollisista syistä ryhtyä valmistelemaan rikosrekisterilain kokonaisuudistusta.

Alaikäisiä palvelemaan vapaaehtoistoimintaan osallistuvia on lukumääräisesti paljon eikä ajateltavissa ole, että heistä kaikista voitaisiin hankkia rikostaustaote. Työryhmän tavoitteena on ollut luoda oikeasuhtainen ja tarkoituksenmukainen menettely sekä vapaaehtoistoimintaa järjestävien että Oikeusrekisterikeskuksen kannalta. Tämän tavoitteen toteutuminen edellyttää ehdotettavien säännösten lisäksi kuitenkin hyvää yhteistyötä vapaaehtoistoiminnan keskusjärjestöjen, Oikeusrekisterikeskuksen ja asianomaisten ministeriöiden välillä täytäntöönpanon käytäntöjen suunnittelemiseksi. Tästä yhteistyöstä on jo sovittu eri osapuolten kesken.

SAMMANDRAG

Arbetsgruppens uppdrag och bakgrund

Den gällande lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn (504/2002) gäller morgon- och eftermiddagsverksamhet för minderåriga samt privat socialservice och hälso- och sjukvård, när personen sköter dessa arbetsuppgifter utan att stå i anställnings- eller tjänsteförhållande till serviceproducenten, dvs. i praktiken arbetar som enskild yrkeutövare eller frivillig. I Finland saknas emellertid heltäckande bestämmelser om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som arbetar med barn.

Den 26 mars 2012 tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp med uppgift att lägga fram ett förslag om att utvidga förfarandet för kontroll av brottslig bakgrund till frivilligverksamheten. Förslaget skulle ha formen av en regeringsproposition. Arbetsgruppen skulle bereda de lagstiftningsändringar som behövs för att göra det möjligt att kontrollera brottslig bakgrund hos personer som söker sig till sådan frivilligverksamhet där dessa direkt och regelbundet har kontakt med barn.

Bakgrunden till att arbetsgruppen tillsattes var Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU från december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi, i vilket det förutsätts att man av personer som deltar i organiserad frivilligverksamhet ska kunna begära information om huruvida personen dömts för sexualbrott mot barn. Arbetsgruppen skulle säkerställa att den lagstiftning som gäller kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn uppfyller direktivets krav.

Arbetsgruppens förslag till lag om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som arbetar med barn

Syfte

Propositionens syfte är att trygga barns personliga integritet i frivilligverksamhet och på så sätt främja och trygga barnets uppväxt, utveckling och välfärd. Syftet är således att trygga barnets grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter samt att

skydda barnet mot sexuella övergrepp och exploatering och även mot grova våldsbrott och drogrelaterade kontakter.

Målet är samtidigt att respektera integritetsskyddet och skyddet av personuppgifter för de personer som deltar i frivilligverksamhet. Villkoren för att överlåta ett utdrag ska vara godtagbara och klart avgränsade. Enligt förslaget kan ett utdrag begäras av organisationen av frivilliguppdrag, om den frivillige samtycker till det.

Det funktionella målet för lagstiftningen är att skapa ett förfarande som är rätt avvägt och ändamålsenligt med tanke på såväl dem som ordnar frivilligverksamhet som Rättsregistercentralen. Målet är att skapa ett förfarande som främjar de minderårigas trygghet, men som ändå inte försämrar möjligheterna att ordna frivilligverksamhet.

Utgångspunkten: handlingsmodeller som skyddar barn

Organisationen av frivilliguppdrag ska utarbeta instruktioner eller program för förfarandet. Utifrån dem ska verksamheten ordnas på ett för barnet tryggt sätt. Strävan är att lagstiftningsvägen påverka organisationernas verksamhetskultur så att behovet att ty sig till ett förfarande för kontroll av brottslig bakgrund de facto skulle bli så litet som möjligt.

För att säkerställa att organisationen av frivilliguppdrag iakttar omsorgsplikten, ska ansökan i samband med att straffregisterutdraget begärs, förutom de allmänna identifikationsuppgifterna om frivilliguppdraget, organisationen och den frivillige, innehålla en utredning om åtgärder som vidtagits för att trygga barnets personliga integritet och uppgift om att organisationens ledning har godkänt dem.

Organisationen av frivilliguppdrag begär utdrag

Utdraget kan begäras av organisationen med samtycke av den berörda personen. Detta bör anses motiverat, eftersom den som ordnar verksamheten har bättre kännedom än den frivillige om såväl de uppgifter för vilka ett utdrag ska begäras som den utredning som ska lämnas om verksamheten. Avsikten är inte att förfarandet ska försvåra frivilligverksamheten, och strävan har därför varit att göra förfarandet smidigt. Till ansökan ska fogas den frivilliges skriftliga samtycke till att ett straffregisterutdrag begärs.

Frivilligt att begära utdrag

En betydande skillnad i förhållande till den gällande lagstiftningen är att organisatören får rätt att kontrollera brottslig bakgrund hos frivilliga. Detta bör anses ändamålsenligt med beaktande av hur omfattande och heterogent frivilligfältet är. Lösningen är också förenlig med det direktiv som ska genomföras. Villkoren för att begära ett utdrag motsvarar däremot i stor utsträckning det gällande förfarandet för kontroll av brottslig bakgrund. På grund av frivilligverksamhetens karaktär kommer det dock att finnas vissa skillnader.

Villkoren för att begära utdrag är tre och de gäller det uppdrag som det är tänkt att den frivillige ska börja sköta. Alla villkor ska uppfyllas för att det ska vara fråga om ett sådant uppdrag som avses i lagen och för att brottslig bakgrund hos den som tas till uppdraget ska kunna kontrolleras. Ett villkor för att begära ett utdrag om brottslig bakgrund är för det första att det är fråga om ett uppdrag som regelbundet och i väsentlig grad består av undervisning, handledning, vård och omsorg av eller annan samvaro med minderåriga. För det andra bör uppdraget vara av en sådan art att det består i personlig kontakt med den minderåriga. Det krävs inte nödvändigtvis möjlighet till fysisk kontakt för att villkoret ska uppfyllas, utan också virtuell kontakt t.ex. via internet eller telefon kan komma i fråga. För det tredje krävs det att personen i regel agerar ensam i uppdraget, dvs. utan medverkan av en annan person som deltar i verksamhet hos samma organisation eller av den minderårigas vårdnadshavare.

Åtgärder för att kontrollera brottslig bakgrund hos en frivillig kan vidtas när det är aktuellt att ge honom eller henne sådana uppdrag som avses i lagen. Ett utdrag kan dock begäras redan när personer antas till sådan utbildning eller träning som är en förutsättning för att sköta frivilliguppdraget. På motsvarande sätt som i de gällande bestämmelserna ska ett utdrag begäras endast en gång för den person som väljs till uppdraget. Avsikten är således inte att bakgrunden hos dem som arbetar i frivilliguppdrag ska kunna kontrolleras med jämna mellanrum eller att de blir föremål för kontinuerlig uppföljning.

Den frivilliges rättigheter

Ett allmänt villkor för att utdrag ska utfärdas är att den frivillige har gett sitt samtycke till att en ansökan om utdrag görs. Organisatören av frivilliguppdrag ska därför redan vid rekryteringen av frivilliga tydligt berätta om sin avsikt att begära ett straffregisterutdrag om dem. Samtycke ska ges skriftligt. Av samtycket ska framgå att den frivillige innan han eller hon ger sitt samtycke har fått veta sådant som är av vikt för ett samtycke. Exempel på sådan information är syftet med utdraget, hur det används, vilka uppgifter

som antecknas i utdraget samt databehandlingen i samband med det. Enligt propositionen ska ett utdrag kunna begäras också av en annan förening som hör till samma centralorganisation som organisatören av frivilliguppdrag på basis av ett skriftligt uppdrag av denne. Om det finns en sådan fullmakt mellan föreningarna, ska också detta nämnas för den frivillige innan han eller hon ger sitt samtycke.

Utfärdande av utdrag samt innehåll och användning

De ändringar som lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga förutsätter ska göras i straffregisterlagen. Utdraget ska utfärdas av Rättsregistercentralen, som sänder utdraget direkt till organisatören av frivilliguppdrag. I straffregisterlagen tas det in en ny 6 a §, på basis av vilken brottslig bakgrund hos frivilliga kan kontrolleras. Enligt bestämmelsen ska en organisatör av frivilliguppdrag, på de villkor som anges i lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga, få ett sådant utdrag som avses i 6 § 2 mom. i straffregisterlagen, om den frivillige samtycker till det. Ett villkor för att utdrag ska utfärdas är således att det är fråga om ett sådant uppdrag som avses i 5 § i lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga och att den frivillige har gett ett sådant samtycke som anges i lagens 6 §. I den frivilliges personuppgifter får organisatören, på samma sätt som i den gällande lagstiftningen, endast anteckna utdragets identifikationsuppgifter och att utdraget har visats upp. Med identifikationsuppgifter avses i praktiken personens namn och utdragets datum. Utdraget ska utan dröjsmål återlämnas till den frivillige.

Propositionens målsättning sammanfaller med de mål som konstaterats i förarbetena till lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn, dvs. att skydda barn mot sexuellt utnyttjande samt mot vissa andra särskilt klandervärda gärningar som kan anses påvisa att personen inte är lämpad att arbeta med barn. I ett straffregisterutdrag som överläts till en frivillig som arbetar med barn ska således motsvarande uppgifter antecknas som de som enligt straffregisterlagens gällande bestämmelser ska antecknas i ett utdrag för personer i ett anställningsförhållande. Dessutom kan vissa brott som anges i direktivet förutom som sexualbrott enligt 20 kap. i strafflagen bli bedömda också som människohandel enligt 25 kap. 3 § eller som grov människohandel enligt 25 kap. 3 a § i strafflagen. Enligt gällande 6 § 2 mom. i straffregisterlagen antecknas de inte i utdraget. För att direktivet ska genomföras på behörigt sätt ska också dessa brott tas upp i förteckningen över brott som antecknas i utdraget över brottslig bakgrund.

Enligt 6 § 6 mom. i straffregisterlagen ska ändamålet uppges när ett straffregisterutdrag begärs. Enligt lagens 7 § 2 mom. ska det på motsvarande sätt i ett straffregisterutdrag antecknas för vilket ändamål det har getts. Syftet med dessa bestämmelser är att medverka till att utdraget inte används för något annat ändamål än för vilket det har getts. Detta ansågs vara ett nödvändigt krav redan när straffregisterlagstiftningen reviderades (RP 368/1992).

I praktiken antecknar Rättsregistercentralen i utdraget det moment i 6 § i straffregisterlagen med stöd av vilket utdraget har utfärdats, dvs. 2 mom., om det har utfärdats för arbete med barn och 5 mom., om det har utfärdats för studier. Också formulären är olika beroende på för vilket ändamål utdraget utfärdas. Avsikten är inte att förfarandet för kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga ska försvåra frivilligverksamheten, och strävan har därför varit att göra systemet så smidigt som möjligt. Med beaktande av detta ska ett utdrag som utfärdats för arbete med barn eller för studier kunna utnyttjas också i sådana frivilliguppdrag som förutsätter kontroll av brottslig bakgrund. En bestämmelse om detta ska tas in i 7 § i straffregisterlagen.

Andra förslag av arbetsgruppen

Lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn tillämpas i första hand på personer i tjänste- och anställningsförhållande, även om bl.a. vissa frivilliguppdrag omfattas av lagens tillämpningsområde. En uppföljningsundersökning i fråga om lagen är aktuell på arbets- och näringsministeriet. Arbetsgruppen anser att man senare separat bör utreda möjligheterna att slå samman den nu föreslagna regleringen med 2002 års lag. Det mest ändamålsenliga är att utreda detta när det aktuella uppföljningsarbetet har slutförts. I det sammanhanget kan också andra behov av revidering av lagstiftningen utredas. Sådana har bl.a. kommit fram i ett initiativ från barnombudsmannen till justitieministeriet och arbets- och näringsministeriet i januari 2012. De handlar bl.a. om att följa upp att en person som fått ett utdrag om brottslig bakgrund är klanderfri samt att utsträcka kontrollen av brottslig bakgrund också till sådana som bedriver företagsverksamhet.

Utbyte av straffregisteruppgifter mellan Europeiska unionens medlemsstater är också av betydelse vid kontroll av brottslig bakgrund. Medlemsstaternas nationella lagstiftning kan dock avvika från varandra när det gäller hur snabbt uppgifter om brottmålsdomar och om andra beslut försvinner ur registren. Enligt arbetsgruppens uppfattning behöver frågan om hur detta inverkar på straffregisterlagstiftningen utvärderas inom ramen för ett mer omfattande beredningsarbete med sikte på en totalrevidering.

Straffregisterlagen stiftades 1993 och har ändrats omkring 20 gånger. Till följd av detta förefaller den inte längre motsvara god lagstiftningssed. Enligt arbetsgruppen bör det därför övervägas om kraven på en klar och tydlig lagstiftning ger anledning att starta en totalrevidering av straffregisterlagen.

De som deltar i frivilligverksamhet för minderåriga är många till antalet och det är inte tänkbart att skaffa straffregisterutdrag om dem alla. Arbetsgruppens mål har varit att skapa ett förfarande som är rätt avvägt och ändamålsenligt med tanke på såväl dem som ordnar frivilligverksamhet som Rättsregistercentralen. För att detta mål ska nås krävs dock förutom de föreslagna bestämmelserna också ett gott samarbete mellan centralorganisationerna för frivilligverksamhet, Rättsregistercentralen och ministerierna för att planera det praktiska verkställandet. De olika parterna har redan kommit överens om ett sådant samarbete.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIAINEN SISÄLTÖ	23
YLEISPERUSTELUT	24
1 Johdanto	24
1.1 Lasten suojaamisen oikeudellisesta perustasta	24
1.2 Vapaaehtoistoiminnasta	25
2 Nykytila	27
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	27
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö	32
2.2.1 Kansainväliset sopimukset ja EU:n lainsäädäntö	32
2.2.2 Ruotsi	32
2.2.3 Tanska	33
2.2.4 Alankomaat	34
2.2.5 Belgia	34
2.2.6 Itävalta	35
2.3 Nykytilan arviointi	35
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	37
3.1 Tavoitteet	37
3.2 Valittu sääntelyvaihtoehto	37
3.3 Keskeiset ehdotukset	38
3.3.1 Yleiset toimet lasten suojaamiseksi	39
3.3.2 Otteen pyytäjänä vapaaehtoistehtävän järjestäjä	39
3.3.3 Otteen pyytäminen ei pakollista	39
3.3.4 Vapaaehtoisen oikeudet	40
3.3.5 Otteen antaminen, tietosisältö ja käyttö	40
3.3.6 EU-maiden tietojenvaihdon tehostaminen	41
4 Esityksen vaikutukset	42
4.1 Taloudelliset vaikutukset	42
4.1.1 Arvioita otepyyntöjen lukumäärästä	42

4.1.2	Oikeusrekisterikeskuksen resursseista _____	44
4.1.3	Otteesta perittävä maksu _____	44
4.2	Yhteiskunnalliset vaikutukset _____	45
5	Asian valmistelu _____	47
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT _____	48
6	Direktiivin 10 artiklan sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön _____	48
6.1	Artiklan 1 kohta _____	48
6.2	Artiklan 2 kohta _____	49
6.3	Artiklan 3 kohta _____	51
7	Lakiehdotusten perustelut _____	53
7.1	Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä _____	53
7.2	Laki rikosrekisterilain muuttamisesta _____	64
7.3	Laki rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta _____	67
8	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys _____	69
9	Voimaantulo _____	71
	LAKIEHDOTUKSET _____	72
	RINNAKKAISTEKSTIT _____	80
	LAGFÖRSLAG _____	85
	PARALLELLTEXT _____	93

**Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi
lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten
rikostaustan selvittämisestä ja siihen
liittyviksi laeiksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä. Ehdotetulla lailla pantaisiin osaltaan täytäntöön lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta annetun direktiivin velvoitteet.

Lainsäädännön toiminnallisena tavoitteena on luoda oikeasuhtainen ja tarkoituksenmukainen menettely sekä vapaaehtoistoimintaa järjestävien että Oikeusrekisterikeskuksen kannalta. Tavoitteena on luoda menettely, joka edistää alaikäisten turvallisuutta, mutta joka ei kuitenkaan vaikeuta vapaaehtoistoiminnan järjestämistä. Lainsäädännöllä pyritään vaikuttamaan organisaatioiden toimintakulttuuriin niin, että tarve turvautua rikostaustan selvittämismenettelyyn muodostuisi tosiasiasa mahdollisimman vähäiseksi.

Otteen hakeminen olisi vapaaehtoista. Rikostaustaotteen pyytäminen edellyttäisi ensinnäkin, että kyse on tehtävästä, johon säännöllisesti ja olennaisesti kuuluu alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa. Toiseksi tehtävän tulisi olla sellainen, että se pitää sisällään henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa. Kolmanneksi edellytettäisiin, että tehtävässä toimittaisiin pääsääntöisesti yksin eli ilman toisen vapaaehtoistehtävän järjestäjän toimintaan osallistuvan henkilön tai alaikäisen huoltajan läsnäoloa. Kaikkien edellytysten olisi täytyttävä, jotta kyseessä olisi laissa tarkoitettu tehtävä ja johon otettavan vapaaehtoisen rikostausta voitaisiin selvittää.

Ehdotetun lain mukaan lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostausta voitaisiin selvittää rikosrekisteritietojen ja sakkorekisteritietojen avulla. Annettavaan otteeseen merkittäisiin tiedot laissa säädettävistä rikoksista, kuten seksuaalirikoksista annetuista tuomioista. Otteen antaisi vapaaehtoistoimintaa harjoittavan pyynnöstä Oikeusrekisterikeskus.

Esitykseen sisältyvät ehdotukset rikosrekisterilain sekä niin sanotun EU- rikosrekisterilain muuttamisesta, jotka ovat tarpeen uudistuksen toteuttamiseksi.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2014 alkupuoliskolla.

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

1.1 Lasten suojaamisen oikeudellisesta perustasta

Periaatteet lasten hyvinvoinnin edistämisestä ja turvallisuuden lisäämisestä sisältyvät kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja Suomen perustuslakiin (731/1999). Vastuu lasten hyvinvoinnista ja turvallisesta kasvuympäristöstä on paitsi vanhemmilla myös julkisella vallalla. Lasten oikeuksien toteutumiseen sekä heidän kasvun ja kehityksen turvaamiseen kiinnitetäänkin entistä enemmän huomiota eri alojen lainsäädännössä. Tällaisia säännöksiä on lastensuojelulain (417/2007) lisäksi esimerkiksi sosiaali- ja koululainsäädännössä. Näiden lisäksi lasten henkilökohtaista koskemattomuutta pyritään suojelemaan säännöksillä, jotka velvoittavat selvittämään lasten kanssa henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa työskentelevien rikosrekisteritiedot. Vuoden 2003 alusta voimaan tullessa laissa lasten kanssa työskentelevien rikostausta selvittämisestä (504/2002) säädetyllä menettelyllä pyritään turvaamaan lasten henkilökohtaista koskemattomuutta ja siten vähentämään lasten riskiä joutua hyväksikäytetyksi, väkivallan kohteeksi tai houkutelluksi huumausaineiden käyttöön.

Lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä sovelletaan tietyissä tilanteissa vapaaehtoisin. Suomessa ei kuitenkaan ole kattavaa sääntelyä lasten kanssa vapaaehtoisesti toimivien rikostaustan selvittämisestä. Rikostaustan selvittämismenetelyn ulottamista vapaaehtoistoimintaan on harkittu eri yhteyksissä, kuten lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettua lakia valmisteltaessa (HE 3/2002 vp). Eduskunta edellytti lakia hyväksyessään, että hallitus selvittää mahdolliset lainsäädännölliset tai muut toimenpiteet, joilla lapsiin kohdistuvaa hyväksikäyttöä voidaan ehkäistä myös vapaaehtoistyössä (TyVM 1/2002 vp). Asia on ollut esillä myös valmisteltaessa lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2010).

Euroopan unionissa on viime vuosikymmeninä kiinnitetty entistä enemmän huomiota lasten oikeuksiin ja tarpeeseen suojella lapsia kaikenlaiselta hyväksikäytöltä. Euroopan unionissa on 13.12.2011 hyväksytty Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/YOS korvaamisesta (2011/93/EU, jäljempänä direktiivi). Direktiivi pohjautuu vuonna 2004 annettuun lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevaan puitepäätökseen (2004/68/YOS, jäljempänä puitepäätös), jonka direktiivi korvaa.

Direktiivin tarkoituksena on suojella lasten oikeuksia ja toteuttaa heidän etuaan. Lapsiin kohdistuvien vakavien rikosten, kuten lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja riiston sekä lapsipornografian on katsottu edellyttävän kokonaisvaltaista lähestymistapaa, joka kattaa rikosentekijöiden syytteenpanon, lapsiuhrien suojelun ja rikosten ehkäisyn. Direktiivin taustalla ovat Euroopan Unionin perusoikeuskirjan ja Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen määräykset perusoikeuksista ja erityisesti lasten oikeuksista.

Suomen lainsäädäntö vastaa direktiivin pohjana olevaa puitepääöstä ja siten varsin pitkälle myös puitepääöksen korvaavaa direktiiviä. Direktiivin 10 artiklassa on säännökset lasten kanssa toimivien henkilöiden rikostaustan tarkistamisesta. Siinä edellytetään, että henkilön rikostausta voidaan selvittää riippumatta siitä, onko kyse vapaaehtoistoiminnassa vai palvelussuhteessa lasten kanssa toimivasta henkilöstä. Suomen lainsäädäntö mahdollistaa lähinnä palvelussuhteessa toimivien henkilöiden rikostaustan selvittämisen.

Tämä esitys sisältää ehdotuksen direktiivin kansallisesta täytäntöönpanosta lasten kanssa toimivien rikostaustan selvittämiseksi siltä osin kuin Suomen lainsäädäntö ei vielä vastaa direktiivin 10 artiklassa asetettuja edellytyksiä. Muilta osin direktiivin edellyttämiä lainsäädännön muutostarpeita arvioidaan muussa yhteydessä.

1.2 Vapaaehtoistoiminnasta

Vapaaehtoistoiminnalla tai -työllä tarkoitetaan toimintaa, johon henkilöt osallistuvat omasta vapaasta tahdostaan, oman valintansa ja motivaationsa mukaisesti eivätkä saa palkkaa tai tavoittele taloudellista etua. Vapaaehtoistyö on solidaarisuuden osoitus ja tapa yksityishenkilöille ja järjestöille käsitellä inhimillisiä, sosiaalisia tai ympäristöön liittyviä tarpeita ja kysymyksiä. Vapaaehtoistyötä tehdään usein voittoa tavoittelemattoman järjestön tai yhteisöperustaisen aloitteen tukemiseksi. Vapaaehtoistoiminnalla tai -työllä tarkoitetaan siten toimintaa, johon henkilöt osallistuvat omasta vapaasta tahdostaan ilman työ- tai virkasuhdetta toiminnan järjestäjään. Vapaaehtoistyön käsitteeseen kuuluu myös vastikkeettomuus, vaikka nimellisen korvauksen saamisen ei poista toiminnan vapaaehtoisuuden elementtiä.

Vapaaehtoistoiminnan kenttä on hyvin laaja. Vapaaehtoistoimintaa on monilla sektoreilla (urheilu, sosiaali- ja terveydenhuolto, ympäristöasiat, humanitäärinen apu, kehitysyhteistyöpolitiikka). Vapaaehtoistoimintaa lasten parissa on runsaasti muun muassa urheiluseuroissa, partiotoiminnassa ja lastensuojelujärjestöjen piirissä. Vapaaehtoisia toimii kunnan järjestämän lastensuojelutyön parissa esimerkiksi tukihenkilöinä, tukiperheinä ja lomaperheinä sekä kirkkojen ja uskonnollisten yhdyskuntien lapsi- ja nuorisotyön kerhonohjaajina. Vapaaehtoisia toimii myös erilaisten yhdistysten ja järjestöjen ylläpitämien tai organisoimien kerhojen ohjaajina, tukihenkilöinä ja leiritoiminnassa. Tämän lisäksi esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto ry välittää lastenhoitajia, jotka eivät ole sanan varsinaisessa merkityksessä vapaaehtoisia, koska he ovat työsuhteessa suoraan yksittäisiin perheisiin.

Myös vapaaehtoistoiminnan järjestäjät voivat olla hyvin eri tavoin organisoituja. Useimmiten kyseessä on yhdistysrekisteriin merkitty aatteellinen yhdistys, joita ovat erilaiset ajanviete-, urheilutoiminta- ja harrastusyhdistykset, kulttuuri-, sosiaali-, ja hyväntekeväisyisyhdistykset, erilaiset poliittiset puolueet ja ammatilliset etujärjestöt. Yhdistysmuotoinen vapaaehtoistoiminta voi olla järjestetty myös keskusjärjestöjen alaisuudessa toimivissa itsenäisissä paikallis- tai piiritason järjestöissä. Nämä alajärjestöt ovat itsenäisiä oikeushenkilöitä, joten vaikka keskusjärjestö usein ohjaa niiden toimintaa, viimekätinen määräysvalta asioiden hoitamisesta kuuluu alemmantason orgaaneille itselleen. Vapaaehtoistoimintaa voivat järjestää myös säätiöt. Niin ikään vapaaehtoistoimintaa voidaan järjestää missä tahansa yritysmuodossa ja sitä voivat harjoittaa julkisyhteisöt, kuten valtio, kunnat, kuntayhtymät ja seurakunnat.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Lapsia on perustuslain mukaan kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Perustuslain 19 §:ssä säädetty julkisen vallan huolehtimisvelvollisuus edellyttää, että perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu tuetaan. Perustuslain esitöiden mukaan hyvinvoinnin edistäminen kattaa myös suojan väkivaltaa, alistamista ja hyväksikäyttöä vastaan (HE 309/1993 vp).

Yksityiselämän ja henkilötietojen suojasta säädetään perustuslain 10 §:ssä. Henkilötietojen käsittelyä koskevat yleiset säännökset sisältyvät *henkilötietolakiin* (523/1999). Rikollista tekoa ja rangaistusta koskevia tietoja pidetään henkilötietolain mukaan arkaluonteisina tietoina. Arkaluonteisia henkilötietoja saa käsitellä vain asianomaisen suostumuksella tai laissa erikseen säädettyissä tapauksissa.

Erityisesti koulutusta sekä terveyden- ja sosiaalihuoltoa koskevissa laeissa on säännöksiä, joilla pyritään edistämään lasten turvallisuutta. Niissä julkiselle vallalle tai muille lasten koulutuksesta tai hoidosta vastuussa oleville tahoille on asetettu valvonta- tai huolenpitovelvoitteita, joilla pyritään varmistamaan lapsille turvallinen kasvuympäristö. Nämä velvoitteet eivät kuitenkaan suoraan oikeuta selvittämään lasten kanssa toimivien yksityisyyden suojan piiriin kuuluvia arkaluonteisia tietoja, kuten henkilön rikosrekisteritietoja.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain tarkoituksena on suojella alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta ja edistää heidän henkilökohtaista turvallisuuttaan. Laissa säädetyn selvittämismenettelyn avulla pyritään estämään seksuaalirikoksista ja tietyistä muista rikoksista tuomittuja henkilöitä työskentelemästä lasten kanssa. Lain tavoitteena on siten vähentää lasten riskiä joutua seksuaalisesti hyväksikäytyksi, väkivallan kohteeksi ja houkutelluksi huumausaineiden käyttöön.

Menettely koskee toimintaa, jossa on mahdollisuus lapsen ja aikuisen väliseen pitkäkestoiseen ja henkilökohtaiseen kontaktiin, joka mahdollistaa luottamuksellisen suhteen luomisen alaikäiseen ja sitä kautta mahdollisuuden hyväksikäyttöön tai muuhun lapsen kehityksen kannalta haitalliseen toimintaan.

Laki koskee työ- ja virkasuhteessa tehtävää työtä, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Lakia sovelletaan siten tilanteissa, joissa työ on luonteeltaan sellaista,

että se mahdollistaa läheisen vuorovaikutuksen lapsen kanssa ja joissa lapsen huoltaja ei ole läsnä. Lain soveltaminen edellyttää, että molempien ehtojen ”pysyväisluontoisesti ja olennaisesti” on täyttyvä. Olennaisuuden vaatimuksen perusteella lain soveltamisalaan eivät kuulu tehtävät, joissa työntekijän yhteydenpito lapsiin on satunnaista ja on oletettavissa, että lapsen ja työntekijän välille ei synny henkilökohtaista tai luottamuksellista suhdetta, joka voisi johtaa hyväksikäyttöön tai houkutteluun huumausaineiden kokeiluun. Esimerkkinä toiminnasta, jossa vuorovaikutus ei ole olennaista, on lain esitöissä mainittu lääkärin vastaanotto toiminta, jossa usein myös lapsen huoltaja on läsnä.

Lain 2 §:n 3 momentin soveltamisalarajoituksen mukaan lakia ei sovelleta tehtäviin, jotka yhden vuoden aikana yhteensä kestävät enintään kolme kuukautta. Näin ollen työnantajalla ei ole velvollisuutta pyytää henkilön rikosrekisteriotetta nähtäväksi lyhyissä sijaisuusjärjestelyissä, ellei niiden yhteiskesto ylitä vuoden aikana kolmea kuukautta.

Työ- ja virkasuhteiden lisäksi lakia sovelletaan myös siviilipalvelusvelvollisen työpalveluun, työvoimaviranomaisen alaiseen työkokeiluun (ml. työharjoittelu ja työelämävalmennus) osallistuvaan henkilöön sekä perhehoitoon, yksityisiä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluita tarjoaviin palveluntuottajiin ja perusopetuslaissa tarkoitetun aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelujen hankkimiseen.

Rikostaustan selvittäminen tapahtuu rikosrekisteriotteen pyytämällä siltä henkilöltä, joka ryhtyy hoitamaan laissa tarkoitettuja tehtäviä. Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain 3 §:n mukaan työnantajalla on velvollisuus pyytää henkilöltä ote rikosrekisteristä, kun henkilö ensimmäisen kerran otetaan tai nimitetään työ- tai virkasuhteeseen taikka annettaessa henkilölle ensimmäisen kerran lain soveltamisalan mukaisia tehtäviä. Menettely koskee siten vain sitä henkilöä, joka on tullut tehtävään valituksi. Vaikka voimassa olevan lain perusteella hakijan soveltuvuus tehtävään jää työnantajan tai viranomaisen yksittäistapauksessa arvioitavaksi, rikostaustan selvittämislain esitöissä korostetaan seksuaalirikoksiin syyllistyneen palkkaamistilanteissa huolellista harkintaa ja sitä että laki ennalta ehkäisevästi ohjaa rikostaustaa omaavia henkilöitä hakeutumaan töihin, joissa ei työskennellä lasten parissa.

Edellä todetulla tavalla pääsääntöisesti vastuu rikostaustan selvittämisestä on työnantajalla. Siviilipalveluskeskus kuitenkin huolehtii rikostaustan selvittämisestä siviilipalvelusmiehiltä ennen palvelusmääräyksen tekemistä samalla tavoin kuin työnantajat. Työharjoittelijoiden, työelämävalmennettavien ja työkokeilijoiden rikostaustan tarkastamisesta huolehtii työvoimaviranomainen, joka tekee heitä koskevan sopimuksen. Vastavasti perhehoitajaksi aikovan on toimitettava ote kunnalle tai kuntayhtymälle ennen alaikäiselle annettavaa perhehoitoa koskevan toimeksiantosopimuksen tekemistä. Menettely koskee myös henkilöä, joka alaikäiselle palveluja tuottavan yksityisen sosiaali- ja terveystalouden palveluntuottajan henkilöstöön kuuluvana toimii muussa kuin työsopimussuhteessa eli toimii esimerkiksi yksityisenä ammatinharjoittajana tai vapaaehtoisena. Tällöin Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston tai aluehallintoviraston tulee ennen toimiluvan myöntämistä tai kunnan viipymättä vastaanotettuaan toimintailmoituksen pyytää nähtäväksi tällaisen henkilön rikosrekisteriote. Sen sijaan työsopimussuhteessa palveluntuottajaan toimivan henkilön rikostaustan tarkistaa työnantaja itse.

Lisäksi lakiin vuonna 2003 lisätyn 5 a §:n mukaan kunnan tai kuntayhtymän hankkiessa aamu- tai iltapäivätoiminnan palveluja julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta se on velvollinen pyytämään tehtäviä hoitavalta henkilöltä nähtäväksi rikosrekisteriote, jollei henkilö hoida näitä tehtäviä virka- tai työsuhteessa palvelujen tuottajana. Tämä tarkoittaa tehtävän hoitamista itsenäisenä ammatinharjoittajana tai vapaaehtoistyönä. Näin ollen osa lasten kanssa vapaaehtoisesti toimivista henkilöistä on jo rikostaustan selvittämismenettelyn piirissä.

Lasten kanssa työskentelyä varten annettu rikosrekisteriote on voimassa kuusi kuukautta. Otteen voi sen voimassaoloaikana tarvittaessa esittää useammalle eri työnantajalle. Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain toimeksiantoa on selvitetty työ- ja elinkeinoministeriön toimeksiannosta vuonna 2004 (Työpoliittinen tutkimus Nro 258, Hannu Niskanen ja Ahti Laitinen Tutkimus rikostausta selvittämislain soveltamisesta). Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö on vuonna 2012 käynnistänyt seuranta tutkimuksen, jolla pyritään kartoittamaan lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevan lainsäädännön toimivuutta ja kehittämistarpeita.

Henkilötietojen suojan vuoksi rikosrekisteriotteen esittäneen henkilön henkilötietoihin voidaan tehdä merkinnät ainoastaan otteen esittämisestä ja sen tunnistetiedoista. Otteesta ei saa ottaa jäljennöstä ja työnantaja on velvollinen palauttamaan otteen sen esittäneelle henkilölle viipymättä. Otteesta ilmeneviä tietoja ei saa ilmaista muille kuin niille henkilöille, jotka välttämättä tarvitsevat niitä tehdäkseen päätöksen lain soveltamisalaan kuuluvien tehtävien antamisesta kyseiselle henkilölle. Tietoa ei saa ilmaista sivulliselle senkään jälkeen, kun tiedon saanut henkilö ei enää hoida tehtävää, jossa on tiedon saanut.

Yksityisyyden suojan vuoksi ja perustuslakivaliokunnan lausuntoon viitaten työ- ja tasa-arvovaliokunta edellytti lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettua lakiehdotusta koskevassa mietinnössä (Tyvi 1/2002 vp), että lakiin otetaan säännös, jonka mukaan hakuilmoituksesta tulee ilmetä, että tehtävään valittavalta pyydetään nähtäväksi laissa tarkoitettu rikosrekisteriote. Säännöksen lisäämistä pidettiin tarpeellisena, jotta henkilö saa jo ennen tehtävään hakeutumista tiedon rikosrekisteriotteen väärtimisestä. Tästä säädetään lain 9 §:ssä.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen on mahdollista myös tiettyjen erityislakien perusteella. Vuoden 2012 alusta lukien myös opiskelijoilta, jotka opinnoissaan hoitavat tehtäviä, joihin kuuluu työskentelyä lasten parissa, voidaan edellyttää rikosrekisteriotteen esittämistä. *Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain* (630/1998) 32 a §:n, jota *ammattillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain* (631/1998) 11 §:n mukaan sovelletaan myös aikuiskoulutukseen, sekä *ammattikorkeakoululain* (351/2003) 25 b §:n ja *yliopistolain* (558/2009) 43 b §:n mukaan opiskelijan tulee opiskeluoikeuden arviointia varten pyydettyä toimittaa rikosrekisterilaissa tarkoitettu ote, jos opiskelijan opintoihin tai opintoihin kuuluvaan työssä oppimiseen tai harjoitteluun sisältyy olennaisesti alaikäisten parissa työskentelyä.

Vuoden 2012 alusta voimaan tulleen *kuvaohjelmalain* (710/2011) mukaan kuvaohjelmaluokittelijaksi hyväksyminen edellyttää rikostaustan selvittämistä. Lain 13 §:n mukaan Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskuksen tulee ennen hyväksyntäpäätöksen tekemistä pyytää hakijalta nähtäväksi rikosrekisterilaissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä henkilön sopivuuden arvioimiseksi. Kuvaohjelmalain perusteella tehtävässä selvittämisessä ei ole kysymys lasten kanssa työskentelystä, vaikka myös sen tarkoituksena on suojella lapsia.

Rikostaustaotteelle merkitään tiedot rikosrekisterissä ja sakkorekisterissä olevista merkinnöistä. Rikosrekisteriin merkitään tuomioistuimen ilmoituksen perusteella tiedot ratkaisuksista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu muun muassa ehdottomaan vankeuteen, valvontarangaistukseen, yhdyskuntapalveluun ja ehdolliseen vankeuteen. Rikosrekisteritiedot ovat salassa pidettäviä ja niitä voidaan luovuttaa ainoastaan rikosrekisterilaissa säädetyllä tavalla. Rikosrekisteristä luovutetaan tiedot pääsääntöisesti rikosrekisterin otteella, jossa ovat henkilöstä talletetut tiedot tai ilmoitus siitä, että henkilöstä ei ole merkintää rekisterissä.

Rikostaustan selvittämiseen käytettävästä rikosrekisterin otteesta säädetään tarkemmin *rikosrekisterilain* (770/1993) 6 §:n 2 momentissa. Sen mukaan yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa, ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta (pornografiarikokset), 20 luvussa tarkoitettuun seksuaalirikoksesta, 21 luvussa tarkoitetuista henkirikoksista (tappo, murha ja surma) tai törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitettuun huumausainerikoksesta. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu vastaavasta rikoksesta. Seksuaalirikoksista ja pornografiarikoksista merkitään myös tuomitut sakkorangaistukset. Otteeseen merkitään lisäksi vastaavat ulkomailta annetut tuomiot ja tiedot, jotka on Suomessa merkitty rikosrekisteriin tai saatu toisesta EU-jäsenvaltiosta otteen antamista varten.

Edellä todetulla tavalla vuoden 2012 alusta lukien myös opiskelijalta on voitu edellyttää rikosrekisteriotteen esittämistä, kun hänen opintoihinsa tai niihin liittyvään harjoitteluun tai työssä oppimiseen kuuluu tehtäviä, joihin olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa. Tästä säädetään rikosrekisterilain 6 §:n 5 momentissa. Opiskelijalle annettava ote vastaa sisällöltään pitkälti työ- tai virkasuhdetta varten annettavaa otetta. Kuvaohjelmalain perustella pyydettävän otteen luovuttamisesta säädetään erikseen rikosrekisterilain 6 §:n 4 momentissa.

Lasten kanssa työskentelyä varten tarvittavaa rikosrekisteriotetta pyydetään sitä varten laaditulla vakimuotoisella lomakkeella tai vapaamuotoisella hakemuksella. Työ- tai virkasuhdetta sekä opiskelua varten on omat lomakkeensa, jotka ovat saatavissa Oikeusrekisterikeskukselta. Lomakkeelle on merkittävä hakijan nimi, henkilötunnus ja yhteystiedot sekä kansalaisuus, ellei se ole Suomi. Tämän lisäksi on ilmoitettava se työnantaja, viranomainen tai koulutuksen järjestäjä sekä tehtävä, jota varten otetta haetaan. Työ- ja

virkasuhteesta on niin ikään kirjattava tehtävän kesto. Lisäksi otteelle merkitään, minkälaisesta lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämislaisista tarkoitettua tehtävästä, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu lasten kanssa työskentelyä, on kysymys: alaikäisen kasvatusta, opetus, hoito tai muu huolenpito. Jos kyseessä on muunlainen työskentely alaikäisten parissa, tulee lomakkeelle kirjata sitä koskeva tarkempi selvitys.

Oikeusrekisterikeskus tarkistaa, että otepyynnöstä ilmenee kaikki edellä mainitut tiedot ja varmistuu siitä, että kyseessä on lain edellyttämällä tavalla yli kolme kuukautta kestävä työsuhde. Niin ikään Oikeusrekisterikeskus arvioi työnantajaa ja työtehtävää koskevien lomaketietojen perusteella, onko kysymyksessä sellainen tehtävä, jota varten ote voidaan luovuttaa. Jos lomakkeelta ilmenevissä tiedoissa on puutteita tai epäselvyyksiä, Oikeusrekisterikeskus voi pyytää lisäselvitystä. Se voi myös kieltäytyä antamasta otetta, jos taustaselvittämislainsäädännössä asetetut edellytykset eivät täyty.

Rikosrekisterilain 6 §:n 6 momentin mukaan otetta pyydettäessä on ilmoitettava tarkoitus, johon sitä tarvitaan. Ote toimitetaan vain sille, jota se koskee. Pykälän 8 momentin mukaan henkilön oikeudesta tarkastaa häntä koskevat tiedot säädetään erikseen. Henkilön oikeuteen tarkastaa rekisterissä olevat itseään koskevat tiedot sovelletaankin henkilötietolakiä, jonka nojalla henkilöllä on oikeus saada tietää, mitä häntä koskevia tietoja henkilörekiisteriin on tallennettu. Rikosrekisteriin merkityllä henkilöllä on rikosrekisterilain 6 §:n 8 momentin nojalla lisäksi oikeus pyynnöstä saada tieto siitä, kenelle ja mihin tarkoitukseen hänestä on annettu tietoja automaattisen tietojenkäsittelyn avulla pidettävästä rekisteristä viimeisen vuoden aikana.

Rikosrekisterilain 7 §:n 2 momentin mukaan otteeseen on merkittävä, mihin tarkoitukseen se on annettu. Henkilölle itselleen annettavalle rikosrekisteriotteelle merkitään, minkä rikosrekisterilain 6 §:n momentin nojalla ja mitä tarkoitusta varten se on annettu.

Rikosrekisterilain 6 §:n 7 momentin mukaan rikosrekisterin tietoja luovutetaan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion keskusviranomaiselle mainitulle keskusviranomaiselle esitetyn henkilön itseään koskevan pyynnön perusteella siten kuin EU-rikosrekisterilaisissa säädetään. *Rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa* (214/2012, jäljempänä *EU-rikosrekisterilaki*) säädetään tarkemmin niistä edellytyksistä, joiden perusteella Oikeusrekisterikeskus pyytää ja luovuttaa tietoja muihin EU-jäsenvaltioihin. Nykyisin tietoja luovutetaan rikostaustan selvittämistä varten ainoastaan silloin, kun henkilö itse pyytää itseään koskevia tietoja. Tietoja ei siis luovuteta esimerkiksi silloin, kun tietoja pyytää työnantaja henkilön suostumuksella.

Rikosrekisteriotteesta peritään valtion maksuperustelaisissa (150/1992) säädettyä omakustanneperiaatetta noudattaen maksu, joka on *oikeusministeriön ja eräiden hallinnonalalla toimivien viranomaisten maksullisista suoritteista annetun oikeusministeriön asetuksen* (1376/2010) mukaan tällä hetkellä 13,40 euroa. Opiskelijalle luovutettava ote on maksuton.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

2.2.1 Kansainväliset sopimukset ja EU:n lainsäädäntö

Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) mukaan lapsen etu tulee asettaa etusijalle, kun tehdään heitä koskevia päätöksiä tai yhteiskuntapoliittisia ratkaisuja. Sopimuksen 4 artiklassa edellytetään, että sopimusvaltiot ryhtyvät tarpeellisiin toimiin lasten oikeuksien tunnustamiseksi. Sopimuksen 19 artiklan mukaan lapsia on suojattava erityisesti väkivallalta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Suojelutoimilla pyritään ehkäisemään väkivaltaa ja niiden tulee tarvittaessa myös sisältää tehokkaita menetelmiä, joiden avulla lasta ja hänestä huolehtivia tuetaan.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 19/1990) 5 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen, mikä oikeus, kuten myös muut sopimuksessa turvatut ihmisoikeudet, koskevat myös alaikäisiä. Myös hiljattain päivitettyssä Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (2012/C 326/02) ja Euroopan unionista tehdystä sopimuksessa (2012/C 326/01) on määräyksiä lasten oikeuksien kunnioittamisesta. Perusoikeuskirjan 24 artiklan, johon unionisopimuksessa viitataan, mukaan kaikissa lasta koskevissa viranomaisten tai yksityisten laitosten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Euroopan unionissa joulukuussa 2011 hyväksytty lasten suojelemiseen tähtäävä direktiivi sisältää aikaisempaa vuonna 2004 annettua puitepäätöstä tarkemmat velvoitteet lasten suojaamisesta. Merkittävänä erona on, että rikostaustan selvittäminen tulee olla mahdollista myös vapaaehtoisista lasten kanssa toimivista. Direktiivin mukaan rikoksia koskevien tietojen välittämisessä käytetään hyväksi menettelyjä, joista säädetään jäsenvaltioiden välisen rikosrekisteritietojen vaihdon järjestämisestä ja sisällöstä 26 päivänä helmikuuta 2009 tehdystä neuvoston puitepäätöksessä (2009/315/YOS; jäljempänä rikosrekisteripuitepäätös) silloinkin, kun tietoja pyydetään toisesta jäsenmaasta asianomaisen henkilön suostumuksella.

Suomi allekirjoitti 25.10.2007 Lanzarotella Espanjassa pidetyssä Euroopan neuvoston oikeusministerikokouksessa lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan yleissopimuksen (CETS 201), jonka kansallisen voimaansaattamisen edellyttämät lainsäädäntömuutokset ovat tulleet voimaan 1.10.2011.

2.2.2 Ruotsi

Ruotsissa ei vielä ole sääntelyä vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä vaan Suomea vastaavasti rikostaustan selvittäminen on mahdollista tietyissä työ- tai virkasuhteissa tehtävissä, joihin liittyy toimimista lasten kanssa. Oikeus rikostaustan selvittämiseen säännellään erityislainsäädännössä, joka koskee lasten kanssa työskentelyä. Esimerkiksi kouluissa ja lastensuojelutoiminnassa työskentelevien rikostaustat voidaan jo

nykyisin selvittää. Näitä tarkoituksia varten yksityiselle henkilölle voidaan luovuttaa rajoitettu rikosrekisteriote, jossa näkyvät tietyt laissa tarkemmin säännellyt lapsiin kohdistuneet rikokset. Lisäksi yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä maksutta kerran vuodessa. Vapaaehtoistehävän järjestäjä voi siten käytännössä edellyttää, että henkilö esittää rikosrekisteriotteen ennen kuin hänet otetaan mukaan toimintaan, vaikka menettelystä ei olekaan lainsäädäntöä. Tämä on myös varsin yleinen käytäntö Ruotsissa, vaikka tarkkoja lukumääriä ei ole tiedossa.

Ruotsissa on vuoden 2012 loppupuolella valmistunut selvitys (Ds 2012:45), jossa ehdotetaan rikostaustan selvittämismenettelyn ulottamista myös vapaaehtoistoimintaan. Laila pantaisiin täytäntöön direktiivin 10 artiklan vaatimukset. Ehdotuksen mukaan työnantajalla tai vapaaehtoistehävän järjestäjällä olisi oikeus pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi henkilöltä, joka ollaan ottamassa tehtävään, johon liittyy suora ja säännöllinen kontakti lasten kanssa. Lain on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2013 loppupuolella.

Ruotsissa ei ole käytössä ammattikieltojärjestelmää. Direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä on arvioitu, että tällaisen järjestelmän tarve tullaan selvittämään erikseen.

2.2.3 Tanska

Tanskassa lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostausta voidaan selvittää samaa menettelyä noudattaen kuin työ- tai virkasuhteessa olevien henkilöiden. Menettelyssä ei siten ole merkitystä sillä, miten työ on järjestetty vaan rikostaustan selvittäminen perustuu yksinomaan sen arviointiin, voiko tehtävän kautta syntyä vuorovaikutusta lasten kanssa.

Suurimmassa osassa tapauksia vapaaehtoistoiminnan järjestäjällä on velvollisuus tarkistaa vapaaehtoisen rikostausta ennen tämän ottamista sellaiseen tehtävään, jossa hän voi olla suorassa kontaktissa lasten kanssa. Lasten kanssa toimimista varten on olemassa erillinen ote pohja. Tätä tarkoitusta varten annettulla otteella näkyvät tuomiot lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja muista lapsiin kohdistuvista rikoksista. Vapaaehtoistehävän järjestäjä voi pyytää otteen suoraan poliisilta. Vapaaehtoisen on kuitenkin annettava otteen pyytämiseen suostumuksensa.

Vuonna 2012 Tanskassa annettiin lasten kanssa toimimista varten yhteensä yli 200 000 rikostaustaotetta. Tässä on mukana sekä työ- ja virkasuhdetta että vapaaehtoistoimintaa varten annetut otteet. Tanskassa on hiljattain annettu säännöksiä, joilla on laajennettu rikostaustan selvittämisen pakollisuutta. Tästä syystä otteiden määrä tulee nousemaan.

Tanskassa on käytössä ammattikieltojärjestelmä. Tuomioistuimien voi tietyissä laissa tarkemmin säännellyissä tilanteissa asettaa lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllisyydelle kiellon toimia tai työskennellä lasten kanssa.

2.2.4 Alankomaat

Alankomaissa vapaaehtoistoiminnan järjestäjät eivät voi tarkistaa vapaaehtoisten rikosrekisteritietoja itse. Ne voivat kuitenkin pyytää vapaaehtoista toimittamaan niin sanotun luotettavuustodistuksen (certificate of good conduct). Menettely on sama riippumatta siitä, onko kyse työ- tai virkasuhteessa vai vapaaehtoisesti tehtävästä työstä.

Todistuksen luovuttaa asianomaisen henkilön pyynnöstä oikeus- ja turvallisuusministeriön alaisuudessa toimiva viranomainen (Central Organisation for Certificates of Good Conduct, COVOG). Todistus annetaan yleensä työskentelyä varten, mutta niitä voidaan antaa myös muihin tarkoituksiin. Esimerkiksi lasten vanhemmilta voidaan edellyttää todistuksen toimittamista koulun tai urheilu- tai muiden seurojen tapahtumia varten. COVOG:lla on pääsy lukuisiin eri rekistereihin, joista tärkein on rikosrekisteri. Tämän lisäksi se voi tarkistaa tiedot esimerkiksi vireillä olevista oikeudenkäynneistä ja syyteharkinnasta. Sillä on pääsy myös poliisin rekistereihin. Luotettavuustodistus annetaan, jos rekisterimerkintöjä ei ole.

Alankomaissa luovutetaan vuosittain noin 550 000 luotettavuustodistusta. Tilastoja ei vielä toistaiseksi ole siitä, kuinka paljon näistä on luovutettu vapaaehtoistehtävissä toimimista varten.

Alankomaiden rikoslain säännösten perusteella on mahdollista asettaa henkilölle kielto työskennellä tietyissä tehtävissä.

2.2.5 Belgia

Belgian rikosprosessilaki (Le code d'instruction criminelle) ei anna työnantajalle oikeutta itse tarkastaa hakijan tai vapaaehtoiseksi ilmoittautuneen rikosrekisteritietoja. Tarkastusoikeus riippuu eri toimintaa koskevasta erityislainsäädännöstä, jossa myös määritellään hakijoilta edellytettävät luotettavuus- ja muut vaatimukset. Belgian rikosprosessilain mukaisessa rikosrekisteriotteiden tarkastamismenettelyssä ei ole eroja vapaaehtois-työntekijöiden tai työsuhteisesti työskentelevien välillä. Sen sijaan kutakin toimintaa koskevassa erityislainsäädännössä voi olla toisistaan poikkeavia menettelysäännöksiä.

Yleensä lainsäädännössä, joka koskee toimintaa, jossa ollaan tekemisissä alaikäisten kanssa, edellytetään hakijoiden toimittavan rikosrekisteriotteen. Tällöin hakija pyytää itse koti- tai asuinpaikkansa kunnalliselta viranomaiselta rikosrekisteriotteen, joka sisältää laissa tarkemmin määritellyt tiedot. Otteella näkyy joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta kaikki rikosrekisteritiedot. Lasten kanssa toimimista varten annettavaa otetta ei voida luovuttaa henkilölle, joka on pidätettynä.

Vuosittain tarkastettujen vapaaehtoistyöntekijöiden määrästä ei ole tarkkaa tietoa.

Vuoden 2009 heinäkuusta lukien Belgiassa on ollut tuomarin päätöksellä mahdollista asettaa henkilölle kielto toimia lasten kanssa. Kielto voidaan asettaa jo ennen kuin kyseinen henkilö on tuomittu oikeudessa. Tuomioistuin ilmoittaa kiellon asettamisesta poliisille ja otteen antavan kunnallisen viranomaisen on tarkistettava poliisilta, onko tällaisia kieltoja määrätty. Otteelle merkitään toimintakiellot, joiden pituus ylittää kolme vuotta. Lisäksi tiettyä toimintaa, kuten opetusta, nuoriso-ohjausta, lastensuojelua sekä lastenvalvontaa varten annettavalle otteelle merkitään kaikki lapsiin kohdistuneista rikoksista annetut tuomiot ja ennen tuomion antamista määrätty toimintakiellot. Lisäksi raiskaukseen, väkivaltarikokseen, lasten hyväksikäyttöön, prostituutioon ja muihin ns. siveellisyysrikkoksiin syyllistyneelle voidaan asettaa kielto toimia vapaaehtoisena missään yhteisössä, jonka toimintaan pääasiallisesti liittyy lasten kanssa toimimista.

2.2.6 Itävalta

Itävallassa tuomioistuin voi rikoslain nojalla asettaa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitulle henkilölle kiellon toimia ammatillisissa tai vapaaehtoisissa tehtävissä, joihin liittyy lasten opetusta tai valvontaa. Tietyillä viranomaisilla, kuten lastensuojelija kouluviranomaisilla, on oikeus saada suoraan rikosrekisteritietoja henkilöistä, joita rekrytoidaan tehtäviin, joihin liittyy lasten hoitoa tai opetusta. Näille viranomaisille toimitetaan tiedot seksuaalirikoksista ja niihin liittyvistä toimintakielloista.

Sen sijaan muilla työnantajilla tai vapaaehtoistoiminnan järjestäjillä ei ole oikeutta saada rikosrekisteritietoja suoraan. Ne voivat kuitenkin pyytää asianomaista henkilöä esittämään itseään koskevan rikosrekisteriotteen. Henkilön itsensä pyytämällä otteella näkyy hänen saamat tuomiot, mutta ei vielä toistaiseksi hänelle asetettua toimintakieltoa.

2.3 Nykytilan arviointi

Perheen ulkopuolella lapset voivat olla hyvin tiivisti yhdessä aikuisten kanssa erilaisissa tilanteissa, kuten koulutuksessa, sosiaalihuollossa, nuorisotyössä, liikuntatoimessa sekä lukuisissa harrastus- ja vapaa-ajantoiminnoissa. Lapsen kannalta olennaista on se, että hänen kanssaan toimivat ihmiset ovat paitsi ammattitaitoisia myös tehtävänsä soveltuvia. Rikostaustojen selvittämisen tarkoituksena on edistää lasten hyvinvointia pyrkimällä estämään sellaisten henkilöiden työskentely lasten parissa, jotka ovat aikaisemmin syyllistyneet lasten turvallisuutta vaarantavina pidettyihin rikoksiin.

Nykyinen rikostaustan selvittämismenettely koskee alaikäisille järjestettävää aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä yksityisiä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluita, kun henkilö hoitaa näitä tehtäviä olematta työ- tai virkasuhteessa palveluiden tuottajaan eli käytännössä toimii yksityisenä ammatinharjoittajana tai vapaaehtoisena. Suomessa ei kuitenkaan ole kattavaa sääntelyä lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä.

Rikostaustan tarkistamismenettelyn ulottamista koskemaan myös vapaaehtoistoimintaa pohdittiin jo vuoden 2003 alusta voimaan tullutta lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettua lakia valmistelleessa työryhmässä (HE 3/2002 vp). Kuitenkin sekä työryhmän mietinnössä että hallituksen esityksessä ehdotettiin vapaaehtoisen kansalaistoiminnan jättämistä menettelyn ulkopuolelle, koska tämän katsottiin edellyttävän erillisen selvityksen tekemistä. Myös eduskunta edellytti lakia hyväksyessään, että hallitus selvittää mahdolliset lainsäädännölliset tai muut toimenpiteet, joilla lapsiin kohdistuvaa hyväksikäyttöä voidaan ehkäistä myös vapaaehtoistyössä (TyVM 1/2002 vp).

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista valmisteleva oikeusministeriön työryhmä ehdotti, että rikostaustan selvittäminen ulotettaisiin koskemaan myös vapaaehtoistoimintaa (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 34/2010). Työryhmämietinnön pohjalta tehtyyn hallituksen esitykseen (HE 282/2010 vp) kyseistä ehdotusta ei kuitenkaan otettu. Rikostaustan tarkistamista koskevan lainsäädännön uudistamistarpeiden perusteellinen selvittäminen ja tarvittavien muutosten valmisteleminen ei olisi ollut mahdollista osana kyseistä laajaa hanketta yleissopimuksen voimaansaattamiselle asetetussa aikataulussa.

Suomen lainsäädäntö vastaa nyt täytäntöön pantavan direktiivin pohjana ollutta puitepäättöstä ja siten varsin pitkälle myös sen korvaavaa direktiiviä. Direktiivissä kuitenkin edellytetään, että rikostaustan selvittämismenettely ulotetaan koskemaan myös lasten kanssa vapaaehtoistehtävissä toimivia henkilöitä. Direktiivin 10 artiklan 2 kohdan mukaan työnantajilla on ottaessaan palvelukseen henkilöä ammatillisiin tehtäviin tai järjestäytyneeseen vapaaehtoistyöhön, joissa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa, oikeus pyytää tiedot rikosrekisteriin merkityistä direktiivissä tarkoitetuista rikoksista saaduista tuomioista (seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja riistoon liittyvät rikokset, lapsipornografiaan liittyvät rikokset, lasten houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin sekä näihin liittyvä yllytys, avunanto ja yritys).

Direktiivissä edellytetään lisäksi, että rikostaustan selvittämismenettelyä varten Euroopan unionin jäsenvaltio välittää pyynnöstä toiselle jäsenvaltiolle hallussaan olevat tiedot selvittämismenettelyn kohteena olevan henkilön lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista saaduista tuomioista tai henkilölle määrätystä kiellosta toimia lasten parissa. Suomen lainsäädäntö ei nykyisin kaikilta osin vastaa tätä direktiivin vaatimusta. EU-rikosrekisterilain mukaan Oikeusrekisterikeskus luovuttaa tietoja toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle tällaista tarkoitusta varten vain silloin, kun tietoja pyytää henkilö itse. Direktiivissä kuitenkin edellytetään, että tietoja tulee luovuttaa aina, kun niitä pyydetään henkilön suostumuksella.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on turvata lapsen henkilökohtaista koskemattomuutta vapaaehtoisuudessa sekä siten edistää ja turvata lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Tarkoituksena on osaltaan turvata lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä suojella lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja riistolta, kuten myös muulta vakavalta väkivaltarikollisuudelta ja houkuttelulta huumeiden käyttöön.

Tavoitteena on samalla kunnioittaa vapaaehtoistoimintaan osallistuvien henkilöiden yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa. Rikostaustaoitteen luovuttamisen edellytysten on oltava hyväksyttävissä ja tarkkarajaisia. Ehdotuksen mukaan otteen voisi pyytää vapaaehtoistehtävän järjestäjä vapaaehtoisen suostumuksella.

Lainsäädännön toiminnallisena tavoitteena on luoda oikeasuhtainen ja tarkoituksenmukainen menettely sekä vapaaehtoistoimintaa järjestävien että Oikeusrekisterikeskuksen kannalta. Tavoitteena on luoda menettely, joka edistää alaikäisten turvallisuutta, mutta joka ei kuitenkaan kohtuuttomasti vaikeuta vapaaehtoistoiminnan järjestämistä.

3.2 Valittu sääntelyvaihtoehto

Työryhmä on arvioinnissaan päätenyt siihen, että direktiivin täytäntöönpanoa koskevan määräajan vuoksi yksinkertaisinta on laatia erityislaki lasten kanssa vapaaehtoisena toimivien rikostaustan selvittämisestä. Erityisesti vapaaehtoistoiminnan ja työ- ja virkasuhteisen toiminnan erojen vuoksi ehdotettava sääntely poikkeaa jossain määrin voimassa olevasta rikostaustan selvittämismenettelystä, mikä työryhmän näkemyksen mukaan puolsi tässä vaiheessa erityislain säätämistä.

Vapaaehtoistoiminnan luonteen vuoksi ja ottaen huomioon työryhmän toimeksianto kirjattu lähtökohta olla hankaloittamatta vapaaehtoistyötä, työryhmä piti tarkoituksenmukaisena ehdottaa, että otteen hankkiminen olisi tehtävän järjestäjän vastuulla ja että se olisi aina vapaaehtoista. Vapaaehtoistoiminnan järjestäjän tulisi huolehtia toimintansa järjestämisestä lasten turvallisuutta edistävällä tavalla ja tässä yhteydessä arvioida ne tehtävät, joissa toimivien rikostausta voidaan laissa säädetyin edellytyksin selvittää. Nämäkin seikat huomioon ottaen erillisen lain säätämistä oli pidettävä tarkoituksenmukaisimpana ratkaisuna.

Vapaaehtoisen oikeuksien turvaamiseksi työryhmä piti välttämättömänä, että otteen pyytämiseen on vapaaehtoisen kirjallinen suostumus. Lisäksi vapaaehtoistoiminnan järjestäjän on suostumusta pyytäessään varmistuttava siitä, että vapaaehtoinen saa riittävät tiedot päätöksenteon perustaksi. Oikeusrekisterikeskuksen on varmistuttava siitä, että suostumus on asianmukaisesti annettu.

Edellä todettuja valintoja puoltaa työryhmän näkemyksen mukaan myös Oikeusrekisterikeskuksen toimintakyvyn varmistamiseen liittyvät seikat. Oikeusrekisterikeskuksen tehokkaan toiminnan kannalta on tarkoituksenmukaista, että otetta pyydetään vain silloin, kun muut keinot lasten suojelemiseksi eivät ole olleet riittäviä. Lisäksi, koska otteen pyytäminen on vapaaehtoistoiminnan järjestäjän vastuulla, niiden hakeminen muodostuu nykyistä keskitetyimmäksi, mikä helpottaa Oikeusrekisterikeskuksen työtaakkaa. Myös tätä on pidettävä valittua sääntelyvaihtoehtoa puoltavana seikkana.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi *laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä*. Lailla pantaisiin täytäntöön 13.12.2011 annettu direktiivi siltä osin kuin Suomen lainsäädäntö ei vielä vastaa sen 10 artiklan edellytyksiä. Laissa säädettäisiin menettelystä, jolla lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostausta voidaan selvittää. Lisäksi ehdotetaan muutoksia rikosrekisterilakiin ja EU-rikosrekisterilakiin.

Nyt ehdotettava vapaaehtoisten rikostaustan selvittämismenettely vastaisi joiltakin osin jo voimassa olevaa sääntelyä, mutta vapaaehtoistoiminnan ja työsuhdeperusteisen toiminnan välisten erojen vuoksi nyt ehdotettuun lakiin sisältyisi myös eroja nykysääntelyyn verrattuna. Merkittävimpänä erona olisi ensinnäkin se, että vapaaehtoistoimintaan osallistuvien henkilöiden rikostaustan selvittäminen olisi vapaaehtoistehtävän järjestäjän oikeus, eikä velvollisuus. Toisena merkittävänä erona olisi se, että vapaaehtoistehtävän järjestäjä voisi pyytää rikosrekisteriotteen itse suoraan Oikeusrekisterikeskukselta, jos vapaaehtoinen on antanut siihen suostumuksensa.

Rikosrekisterilakiin esitetään tehtäväksi vapaaehtoisten rikostaustan selvittämismenettelyn toteuttamiseksi tarpeelliset muutokset. Samalla rikosrekisterilain 6 §:n luetteloon lasten kanssa toimimista varten luovutettavalle rekisteriotteelle merkittävistä rikoksista lisättäisiin rikoslain 25 luvussa säännellyt ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa. Nämä rikokset voivat pitää sisällään direktiivissä tarkoitettuja tekoja, joten niiden tulee näkyä otteella. Rikostaustaotteelle merkittäisiin jatkossa myös tieto muissa EU jäsenvaltioissa tuomioistuimessa henkilölle asetetusta kiellosta toimia lasten parissa.

EU-rikosrekisterilakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että se täyttää direktiivin jäsenmaiden välistä rikosrekisteritietojen luovuttamista koskevat vaatimukset. Rikosrekisterilain ja EU-rikosrekisterilain ehdotetut muutokset vaikuttaisivat myös niiden rikostaustaotteiden tietosisältöön, jotka annetaan rikosrekisterilain 6 §:n 2, 4 ja 5 momentissa tarkoitettuja tehtäviä varten.

3.3.1 Yleiset toimet lasten suojaamiseksi

Vapaaehtoistehävän järjestäjän tulisi laatia menettelyohjeita tai -ohjelmia, joiden perusteella toiminta järjestettäisiin lapsen kannalta turvallisella tavalla. Lainsäädännöllä pyritään siten vaikuttamaan organisaatioiden toimintakulttuuriin niin, että tarve turvautua rikostaustan selvittämismenettelyyn muodostuisi tosiasiasa mahdollisimman vähäiseksi.

Vapaaehtoistehävän järjestäjän huolenpitovelvoitteen noudattamisen varmistamiseksi rikosrekisteriotetta pyydetessä hakemukseen olisi vapaaehtoistehävää, sen järjestäjää ja vapaaehtoista koskevien yleisten tunnistetietojen lisäksi liitettävä selvitys lapsen henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamiseksi tehdyistä toimenpiteistä ja siitä, että organisaation johto on ne hyväksynyt.

3.3.2 Otteen pyytäjänä vapaaehtoistehävän järjestäjä

Otteen voisi pyytää vapaaehtoistehävän järjestäjä asianosaisen henkilön suostumuksella. Tätä on pidettävä perusteltuna, koska vapaaehtoistehävän järjestäjällä on vapaaehtoista parempi tieto sekä niistä tehtävistä, joita hoitavasta ote voidaan pyytää, että oman toimintansa järjestämisestä annettavasta selvityksestä. Menettelyllä ei ole tarkoitus hankaloittaa vapaaehtoistoimintaa, mistä syystä menettelystä on pyritty luomaan joustava. Hakemukseen olisi liitettävä vapaaehtoisen kirjallinen suostumus rikosrekisteriotteen pyytämiseen.

3.3.3 Otteen pyytäminen ei pakollista

Merkittävänä erona voimassa olevaan sääntelyyn nähden olisi se, että vapaaehtoisten rikostaustan selvittäminen olisi vapaaehtoistehävän oikeus, ei velvollisuus. Tätä on pidettävä tarkoituksenmukaisena ottaen huomioon vapaaehtoiskentän laajuus ja heterogeenisyys. Ehdotus täyttää myös täytäntöön pantavan direktiivin vaatimukset. Otteen pyytämisen edellytykset vastaisivat pitkälti voimassa olevaa rikostaustan selvittämismenettelyä. Vapaaehtoistoiminnan luonteen vuoksi joitakin eroja kuitenkin olisi.

Otteen pyytämisen edellytyksiä olisi kolme ja ne koskisivat sitä tehtävää, jota vapaaehtoisen on tarkoitus ryhtyä hoitamaan. Kaikkien edellytysten olisi täytyttävä, jotta kyseessä olisi laissa tarkoitettu tehtävä, johon otettavan vapaaehtoisen rikostausta voitaisiin selvittää. Rikostaustaotteen pyytäminen edellyttäisi ensinnäkin, että kyse on tehtävästä, johon säännöllisesti ja olennaisesti kuuluu alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa. Toiseksi tehtävän tulisi olla sellainen, että se pitää sisällään henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa. Edellytyksen täytyminen ei välttämättä merkitsisi vaatimusta fyysisen kontaktin mahdollisuudesta, vaan myös virtuaalinen, esimerkiksi internetin taikka puhelimen välityksellä tapahtuva vuorovaikutus, voisi muodostaa ehdotuksessa tarkoitettua henkilökohtaista

vuorovaikutussuhteen. Kolmanneksi edellytettäisiin, että tehtävässä toimittaisiin pääsääntöisesti yksin eli ilman toisen vapaaehtoistehtävän järjestäjän toimintaan osallistuvan henkilön tai alaikäisen huoltajan läsnäoloa.

Vapaaehtoisen rikostaustan selvittämiseen voitaisiin ryhtyä, kun hänelle ollaan antamassa laissa tarkoitettuja tehtäviä. Ote voitaisiin kuitenkin pyytää jo valittaessa henkilöitä koulutukseen tai valmennukseen, jonka käyminen edeltää vapaaehtoistehtävän hoitamista. Nykysääntelyä vastaavasti ote pyydetäisiin tehtävään otettavalta henkilöltä vain kerran. Tarkoituksena ei näin ollen ole, että vapaaehtoistehtävissä toimivien taustat voitaisiin selvittää määrääjain tai että he olisivat jatkuvan seurannan piirissä.

3.3.4 Vapaaehtoisen oikeudet

Otteen antamisen yleisenä edellytyksenä olisi, että vapaaehtoinen on antanut otteen hakemiseen suostumuksensa. Tämän vuoksi vapaaehtoistehtävän järjestäjän olisi jo vapaaehtoisia hakiessaan selkeästi ilmoitettava siitä, että heiltä on tarkoitus pyytää rikosrekisteriote. Suostumus tulisi antaa kirjallisesti ja siitä olisi käytävä ilmi, että vapaaehtoinen on ennen suostumuksen antamista saanut tietoonsa suostumuksen antamisen kannalta merkitykselliset tiedot. Tällaisia olisivat otteen tarkoitus, sen käyttö, tiedot otteeseen merkittävistä tiedoista sekä siihen liittyvistä tietojen käsittelystä. Esityksen mukaan otteen voisi pyytää vapaaehtoistehtävän järjestäjän kirjallisen toimeksiannon perusteella myös toinen, sen kanssa samaan keskusjärjestöön kuuluva yhdistys. Mikäli tällainen yhdistysten välinen valtuutus olisi annettu, myös siitä olisi mainittava vapaaehtoiselle ennen suostumuksen antamista.

3.3.5 Otteen antaminen, tietosisältö ja käyttö

Rikosrekisterilakiin tehtäisiin vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetun lain säätämisen johdosta tarpeelliset muutokset. Otteen antaisi Oikeusrekisterikeskus, joka toimittaisi otteen suoraan vapaaehtoistehtävän järjestäjälle. Rikosrekisterilakiin lisättäisiin uusi 6 a §, jonka perustella vapaaehtoisten rikostausta voitaisiin selvittää. Säännöksen mukaan vapaaehtoistehtävän järjestäjä saisi vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa säädetyn edellytyksin rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua otteen vapaaehtoisen suostumuksella. Otteen antamisen edellytyksenä olisi, että kyseessä on vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetun lain 5 §:ssä tarkoitettu tehtävä ja että vapaaehtoinen on antanut lain 6 §:ssä säädetyn suostumuksen. Työ- ja virkasuhteisia tehtäviä hoitavia koskevaa lakia vastaavasti vapaaehtoistehtävän järjestäjä voisi tehdä vapaaehtoisen henkilötietoihin ainoastaan merkinnät otteen tunnistetiedoista ja siitä, että ote on esitetty. Tunnistetiedoilla tarkoitetaan käytännössä henkilön nimeä ja otteen päiväystä. Ote olisi palautettava viipymättä vapaaehtoiselle.

Esityksen tavoitteet ovat yhtenevät lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain esitöissä todettujen päämäärien kanssa eli suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä sekä tietyiltä muilta erityisen moitittavilta teoilta, joiden voidaan

katsoa osoittavan henkilön sopimattomuutta työskennellä lasten kanssa. Näin ollen lasten kanssa toimivalle vapaaehtoiselle luovutettavalle rikosrekisteriotteelle merkittäisiin vastaavat tiedot kuin rikosrekisterilaissa on nyt säädetty merkittäväksi työsuhteessa toimivien henkilöiden otteelle.

Rikosrekisterilain 6 §:n 6 momentin mukaan rikosrekisteriotetta pyydetessä on ilmoitettava tarkoitus, johon sitä tarvitaan. Vastaavasti rikosrekisterin otteeseen on lain 7 §:n 2 momentin mukaan merkittävä, mitä tarkoitusta varten se on annettu. Näillä säännöksillä pyritään osaltaan vaikuttamaan siihen, että otetta ei käytettäisi muuhun tarkoitukseen kuin mihin se on annettu. Tätä on pidetty välttämättömänä vaatimuksena jo rikosrekisterilainsäädäntöä uudistettaessa (HE 368/1992).

Käytännössä Oikeusrekisterikeskus merkitsee otteelle sen rikosrekisterilain 6 §:n momentin, jonka nojalla ote on annettu eli 2 momentti, jos se on annettu lasten kanssa työskentelyä varten ja 5 momentti, jos se on annettu opiskelua varten. Myös oteohjat ovat erilaiset sen mukaan, mihin tarkoitukseen ote annetaan. Vapaaehtoisten rikostaustan selvittämismenettelyllä ei ole tarkoitus hankaloittaa vapaaehtoistoimintaa, mistä syystä järjestelmästä on pyritty tekemään mahdollisimman joustava. Tätä silmällä pitäen lasten kanssa työskentelyä tai opiskelua varten annettua otetta voitaisiin hyödyntää myös vapaaehtoistehtävissä, joita hoitavista voidaan lain mukaan pyytää rikostaustaote. Tästä otettaisiin säännös rikosrekisterilain 7 §:ään.

3.3.6 EU-maiden tietojenvaihdon tehostaminen

Jäsenvaltioiden välistä EU-rikosrekisterilakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että jatkossa rikosrekisteritietojen vaihtaminen Suomen ja muiden jäsenvaltioiden välillä toimisi mahdollisimman tehokkaasti, kun kyse on tietojen luovuttamisesta lasten kanssa tehtävää työskentelyä tai muuta toimimista varten. Tietojen luovuttamiselle Suomesta asetettaisiin ehdoksi vain se, että tietoja on pyydetty asianomaisen henkilön suostumuksella. Lakia ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että se velvoittaisi Oikeusrekisterikeskuksen esittämään tarvittaessa toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle pyynnön saada tietoja asianomaisen henkilön rekisteritiedoista työnhakua varten tehtyjen pyyntöjen lisäksi myös vapaaehtoistehtävää varten tehdyn pyynnön täyttämiseksi.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

4.1.1 Arvioita otepyyntöjen lukumäärästä

Vapaaehtoistoiminnan kentän hajanaisuuden ja laajuuden vuoksi on hyvin vaikeaa antaa täsmällistä arviota siitä, mikä otepyyntöjen määrä tulee olemaan. Vertailun vuoksi todettakoon, että lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain nojalla vuosina 2003–2012 luovutettujen rikosrekisteriotteiden määrä on vaihdellut vuosittain reilusta 57 000 otteesta yli 77 000 otteeseen. Määrä on alusta saakka ollut yli kolminkertainen lain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä arvioituun verrattuna (noin 20 000). Vuodesta 2012 lukien rikostaustaotteita on luovutettu myös opiskelijoille ja kuvaohjelmaluokittelijoille. Opiskelijoille luovutettujen otteiden määrä on vuonna 2012 ollut hieman yli 14 600 otetta ja kuvaohjelmaluokittelijoille vain joitakin satoja.

Vapaaehtoistehtäviä varten luovutettavien otepyyntöjen määrän kartoittamiseksi työryhmä on pyytänyt vapaaehtoistoimintaa harjoittavia järjestöjä arvioimaan, kuinka paljon heidän toimintansa piirissä on vapaaehtoisia, jotka toimivat lain soveltamisalaan kuuluvissa tehtävissä.

Mannerheimin lastensuojeluliitto ry on arvioinut, että sen toiminnassa sekä sen jäsenjärjestöissä, piireissä ja paikallisyhdistyksissä lasten ja perheiden kanssa toimii lähes 10 000 vapaaehtoista. Näistä lain soveltamisalan piiriin kuuluvia tehtäviä ovat lasten ja nuorten puhelin ja netti, kerhonohjaajat, kylämummit ja -vaarit, erilaiset tukihenkilöt ja lastenhoitajat. Näissä tehtävissä toimivia henkilöitä on yhteensä noin 1500.

Suomen sosiaali ja terveys ry SOSTE:n jäseninä olevista keskusjärjestöistä arviolta noin 40 on sellaista, joiden toimintaan voi liittyä lain soveltamisalaan kuuluvia vapaaehtoistehtäviä. Näistä Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten vapaaehtoistoiminnassa lain soveltamisalaan kuuluvia tehtäviä ovat retkien, leirien ja kerhojen ohjaajat, mieskaverit ja muu kaveritoiminta, tukihenkilötoiminta, varaisovanhemmat, lastenhoitajat, yökylä- ja yöhoitopäivystys sekä ryhmänohjaus sekä mahdollisesti myös niin sanottu verkkovapaaehtoistoiminta, jossa henkilöille tarjotaan kuuntelu- ja keskusteluapua. Ensi- ja turvakotien liiton toimintaan osallistuu 1162 vapaaehtoista, joista lain soveltamisalan piiriin kuuluvissa tehtävissä toimivia on arvioitu olevan 60–70 % eli noin 700. Muista SOSTE:n jäsenistä arvioita toimintaansa osallistuvien vapaaehtoisten määristä ovat antaneet Parasta Lapsille ry, Kuurojen Liitto ry, Aivoliiton Kielellinen erityisvaikeus ja Seta ry. Näiden järjestöjen ilmoittamien vapaaehtoisten määrä on yhteensä enintään 200 vapaaehtoista.

Määrällisesti eniten vapaaehtoistehtäviä, joihin kuuluu toimimista lasten kanssa, löytynee liikunnan ja partiotoiminnan piiristä. Partiossa on toimijoita noin 60 000, joista yli 15-vuotiaita ohjaajia on noin 20 000. Partiot toiminta perustuu kuitenkin siihen, että lapset ovat mukana toiminnassa pienestä pitäen ja kasvavat erilaisiin partionjohtajan tehtäviin. Nämä henkilöt ovat siten hyvin tunnettuja paikallisjärjestön toimijoiden keskuudessa eikä epäilystä heidän luotettavuudestaan ole. Tällöin tarve rikostaustaotteen pyytämiseen sulkeutuu pois. Nämä reunaehdot huomioon ottaen partiossa lain soveltamisen piiriin kuuluvissa tehtävissä toimivia on arvioitu olevan noin 1 % kaikista vapaaehtoisista eli noin 200 henkilöä.

Valtakunnallinen Urheilu- ja Liikuntaorganisaatio ry VALO:n (entinen Suomen Liikunta ja Urheilu ry, SLU) arvion mukaan urheiluseuroissa ja liikuntajärjestöissä toimii yhteensä noin 434 000 vapaaehtoista, joista arviolta 60–70 % on mukana toiminnassa, joka pitää sisällään myös lasten ja nuorten parissa toimimista. Lain soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden määrän arviointi on kuitenkin hankalaa, koska liikuntatoimi on usein järjestetty talkoovoimin lasten vanhempien avustuksella. Se on usein myös organisoitu siten, että siinä on mukana useampi, toisilleen tuttu aikuinen, eikä lain soveltamisen edellytykset välttämättä täyty. Siihen osallistuvien vapaaehtoisten tehtävät eivät välttämättä myöskään ole säännöllisiä lain tarkoittamalla tavalla. Edellä todetut seikat huomioon ottaen lain soveltamisalaan kuuluvien vapaaehtoisten määrä on työryhmän käsityksen mukaan huomattavasti edellä todettua pienempi, mahdollisesti samaa yhden prosentin luokkaa kuin partiotoiminnassa. Tämä tarkoittaisi alle 3000 lain soveltamisalaan kuuluvaa vapaaehtoistehtävää.

Se, että otteen pyytäminen on vapaaehtoistehtävän järjestäjän oikeus eikä velvollisuus vaikuttaa otteiden lukumääriin. Tämän lisäksi otepyyntöjen määrän arviointia vaikeuttaa se, että lainsäädännöllä tavoitellaan myös yleistä toimintakulttuuria, jossa lapsia pyritään suojelemaan muilla kuin rikostaustan selvittämiseen liittyvillä keinoilla. Tämän tulisi vähentää tarvetta rikostaustan selvittämiseen. Työryhmän saaman edellä kirjatun selvityksen perusteella lain soveltamisalaan kuuluvia vapaaehtoistehtäviä olisi alle 6000. Vaikka selvitys ei ole kattava, sitä voidaan pitää ainakin suuntaa antavana, koska tiedot on saatu useammalta suuremmalta toimijalta. Koska lakia ehdotetaan sovellettavaksi vain henkilöihin, jotka otetaan tehtäviin lain voimaantulon jälkeen, otepyyntöjen määrän ei ole arvioitu olevan kovin suuri. Työryhmällä ei ole ollut käytettävissään tarkkoja lukumäärätietoja lain soveltamisalaan kuuluvista tehtävistä. Arviona on, että lain nojalla pyydettyjen otteiden määrä voisi olla enintään noin 20 000 otetta vuosittain.

Edellä olevan perusteella Oikeusrekisterikeskuksen on arvioitu luovuttavan otteita sekä työ- ja virkasuhdetta, opiskelua ja vapaaehtoisena toimimista varten yhteensä noin 100 000 otetta vuodessa. Tätä arviota tukee myös kansainvälisestä vertailusta saadut lukumäärätiedot, joiden perusteella väestömäärältään Suomea vastaavassa Tanskassa otepyyntöjen määrä on ollut vuosittain noin 200 000 sisältäen sekä työsuhteissa että vapaaehtoisesti toimivat. Tanskassa otteen pyytäminen on kuitenkin useimmissa tapauksissa pakollista, mikä vaikuttaa otepyyntöjen määrään korottavasti.

4.1.2 Oikeusrekisterikeskuksen resursseista

Vapaaehtoisille luovutettavat otteet merkitsevät lisätyötä Oikeusrekisterikeskukselle. Vuonna 2012 Oikeusrekisterikeskus luovutti yhteensä noin 79 000 rikostaustaotetta lasten kanssa työskentelyä ja opiskelua varten. Oikeusrekisterikeskus on arvioinut, että 8500 otehakemuksen käsitteleminen vaatii noin yhtä henkilötyövuotta vastaavan resurssein.

Toukokuussa 2013 käyttöön otetun uuden rikosrekisterijärjestelmän on arvioitu helpottavan otteiden laskutusta ja siten vähentävän otteiden luovuttamisen aiheuttamaa työtä ja kustannuksia jonkin verran. Lisäksi nyt ehdotettava laki mahdollistaa vapaaehtoisten rikosrekisteriotteiden pyytämisen nykyistä keskitetympin, koska otepyynnön voi esittää vapaaehtoistehtävän järjestäjä itse tai tämän toimeksiannosta myös muu vastaava taho. Tämän vähentänee myös puutteellisten hakemusten määrä.

Toisaalta Oikeusrekisterikeskukselle tulee aiheutumaan jonkin verran lisätyötä vapaaehtoisten rikostaustan selvittämismenettelyyn liittyvien erityispiirteiden takia. Lisätyötä aiheutuu esimerkiksi siitä, että osana hakemusmenettelyä Oikeusrekisterikeskuksen tulee varmistaa, että vapaaehtoistehtävän järjestäjä toimittaa laissa edellytetyt tiedot menettelyistä, joilla alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta on pyritty turvaamaan. Ainakin suurimmat toimijat voivat toimittaa nämä tiedot keskitetysti, mikä vähentää niiden tarkistamisen vaatimaa työtä.

Edellä todetut seikat huomioon ottaen arvioidaan, että vapaaehtoisen rikostaustan selvittämisestä aiheutuu keskimäärin yhtä paljon työtä kuin työ- tai virkasuhteisen henkilön. Näin ollen, jos vapaaehtoistoimintaa koskevien otepyyntöjen määrä olisi edellä todetulla tavalla enintään 20 000 otetta vuosittain ja yksi käsittelijä pystyy tuottamaan noin 8500 otetta vuodessa, tämä tarkoittaisi arviolta 2–3 henkilötyövuoden lisäresurssitarvetta. Henkilöstökulut ja muut Oikeusrekisterikeskukselle otteiden luovuttamisesta aiheutuvat kulut katettaisiin otteista perittävillä maksuilla.

4.1.3 Otteesta perittävä maksu

Rikosrekisteriotteet ovat olleet maksullisia vuoden 2012 alusta lukien lukuun ottamatta opiskelijoille luovutettavia otteita. Otteiden maksulliseksi säätämisen perusteena on ollut niiden huomattavan suuri lukumäärä, mikä oli johtanut Oikeusrekisterikeskuksen määrärahatilanteen kiristymiseen kriittiseksi. Maksullisuuden perusteena ovat niin ikään valtion maksuperustelaissa määritellyt periaatteet viranomaisten suoritteiden maksullisuudesta sekä vallitsevat yleiset maksupoliittiset käytännöt.

Otemaksu perustuu sen käsittelystä aiheutuviin kustannuksiin. Rikostaustaoitteiden käsittelyyn kuuluu pyynnön oikeellisuuden tarkistaminen, otteeseen merkittävien tietojen haku rikos- ja sakkorekistereistä, otteen tulostaminen ja postittaminen sekä laskutus- ja perintätoimet. Yksittäisen rikostaustaoitteiden käsittelystä ja luovuttamisesta Oikeusrekisterikeskukselle aiheutuvien keskimääräisten kustannusten on laskettu olevan 13,40 euroa (HE 48/2011 vp).

Myös vapaaehtoistehtävää varten luovutettava ote olisi maksullinen. Maksuvelvollinen olisi lähtökohtaisesti otteen tilaaja eli vapaaehtoistehtävän järjestäjä. Otemaksu olisi edellä todetun suuruinen. Mikäli otteita luovutettaisiin 20 000 kappaletta vuosittain, tarkoittaisi tämä yhteensä 268 000 euron vuosittaista tuloa. Sillä katettaisiin otteiden luovuttamisesta Oikeusrekisterikeskukselle aiheutuvat kustannukset.

4.2 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Esityksellä on vaikutuksia vapaaehtoistoimintaan lisäämällä vapaaehtoistehtävän järjestäjien työtä ja kustannuksia. Lainsäädännöstä on kuitenkin pyritty tekemään mahdollisimman joustava niin, ettei sillä tarpeettomasti hankaloiteta vapaaehtoistehtävän järjestäjien toimintaa. Ensinnäkin rikostaustan selvittämiseen ryhtyminen olisi vapaaehtoistehtävän järjestäjän oikeus, ei velvollisuus. Tämän lisäksi esityksessä korostetaan lasten suojelemiseksi tarpeellisten ennaltaehkäisevien toimien tärkeyttä lain tarkoituksen toteuttamiseksi. Näillä toimenpiteillä vapaaehtoistehtävän järjestäjä voi siten osaltaan vaikuttaa lain soveltamisalaan kuuluvien tehtävien määrään.

Koska vapaaehtoistehtävässä toimimista varten luovutettava ote olisi maksullinen, tästä tulee aiheutumaan kustannuksia. Maksuvelvollinen olisi lähtökohtaisesti otteen tilaaja. Otemaksu olisi valtion maksuperustelain omakustanneperiaatteen mukainen, jolloin kustannusten ei voida katsoa nousevan kohtuuttoman suuriksi. Kustannusvastuun jakautumista ja erilaisia maksujärjestelyjä koskevat kysymykset on tarkoitus selvittää erikseen.

Ehdotetulla lailla on välittömiä ja välillisiä vaikutuksia lapsiin. Esityksessä korostetaan vapaaehtoistehtävän järjestäjän vastuuta lasten henkilökohtaisen koskemattomuuden suojelemisessa, millä pyritään edistämään alaikäisten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Vapaaehtoistehtävän järjestäjän lasten suojelemiseksi luomilla menettelyillä ja toimintaohjeilla on varsinaista rikostaustan selvittämismenettelyä merkittävämpi rooli lasten turvallisuuden kannalta. Vapaaehtoistoiminnan tulisi olla järjestetty siten, että mahdollisuuksia väärinkäyttöön ei syntyisi tai niitä voitaisiin rajoittaa. Tällaisilla ennaltaehkäisevillä sosiaalisen kontrollin toimilla voidaan siten pienentää lasten riskiä joutua hyväksikäytön tai muun rikollisen toiminnan uhriksi.

Itse rikostaustan selvittämismenettelyllä voidaan estää lasten turvallisuuden ja terveen kehityksen kannalta haitallisiin tekoihin syyllyntyneitä toimimasta jatkossa lasten kanssa. Menettely ei kuitenkaan itsessään poista väärinkäytösten mahdollisuutta kokonaan vaan sillä on tosiasiallisesti vain rajallinen merkitys alaikäisen henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamisessa. Tästä syystä myös muihin ennaltaehkäiseviin toimiin on kiinnitettävä riittävästi huomiota.

Vaikka rikostaustan selvittämismenettely ei poista hyväksikäytön riskiä, yleinen tietoisuus siitä, että menettelyyn voidaan turvautua, on omiaan vähentämään lapsiin kohdistuviin rikoksiin taipuvaisia hakeutumista tällaisiin tehtäviin. Näin ollen myös se, että vapaaehtoistehtävän järjestäjä on ryhtynyt toimiin toimintansa järjestämiseksi lasten kannalta turvallisella tavalla, voi toimia eräänlaisena mainetodistuksena alaikäisten vanhempien näkökulmasta. Tämä taas on omiaan levittämään lasten suojelemiseksi tarpeellista toimintakulttuuria myös muihin vapaaehtoistoimijoihin.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 26.3.2013 työryhmän (OM 6/41/2012), jonka tehtävänä on laatia tässä mietinnössä tarkoitettu hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus rikostaustan tarkistamismenettelyn laajentamisesta vapaaehtoistoimintaan. Työryhmän tehtävänä on ollut valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset, joilla pannaan täytäntöön uuden lasten hyväksikäytön torjumista koskevan direktiivin 10 artikla, ja jotka mahdollistavat rikostaustan selvittämisen sellaiseen vapaaehtoistoimintaan hakeutuvilta henkilöiltä, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa. Työryhmän on tullut pyrkiä siihen, ettei ehdotetuilla lainmuutoksilla hankaloitettaisi vapaaehtoistoiminnan järjestämistä tai vapaaehtoistoimintaan osallistumista. Tämän vuoksi sen on tullut pohdittua, millaiseen vapaaehtoistoimintaan rikostaustan tarkistamismenettely on syytä ulottaa. Työryhmän asettamisen taustalla olevan direktiivin sisältöä ja sen suhdetta Suomen lainsäädäntöön on arvioitu tarkemmin jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Työryhmä on työssään kuullut useita vapaaehtoistoimintaa harjoittavia yhdistyksiä, liittoja ja muita intressitahoja. Valmistelua on tehty yhteistyössä näiden tahojen kanssa. Työryhmän työn alkuvaiheessa syksyllä 2012 työryhmän kokouksiin kutsuttiin kuultavaksi edustajia erilaisista vapaaehtoistoimintaa järjestävistä organisaatioista. Kuultavina olivat seuraavien tahojen edustajat: VALO Valtakunnallinen Urheilu- ja Liikuntaorganisaatio ry (entinen Suomen Liikunta ja Urheilu ry, SLU), Opetusalan ammattijärjestö OAJ, Mannerheimin lastensuojeluliitto ry, Suomen partio, Ensi- ja turvakotienliitto ry, Allianssi ry, Lastensuojelun keskusliitto ry, Pelastakaa Lapset ry, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Suomen vanhempainliitto ry sekä Kirkkohallitus. Työryhmä on lisäksi kuullut lapsiasiainvaltuutettu Maria-Kaisa Aulaa.

Edellä mainittuja tahoja on kuultu uudelleen työryhmän työn loppuvaiheessa huhtikuussa 2013 järjestetyssä tilaisuudessa, jossa esiteltiin työryhmän alustavia ehdotuksia. Tilaisuuteen oli jo ensivaiheessa kuultujen edellä mainittujen tahojen lisäksi kutsuttuna Kuntaliitto ry.

Intressitahoilta saatu palaute perusvalmisteluvaiheessa oli pääosin myönteistä ja heidän toivomuksensa on mahdollisuuksien mukaan pyritty ottamaan huomioon. Kuulemisissa on saatu arvokasta tietoa vapaaehtoistoinnasta ja sen laajuudesta sekä siihen kuuluvista toiminnoista lain soveltamisalan ja vaikutusten arvioimiseksi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

6 Direktiivin 10 artiklan sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön

Euroopan unionin parlamentin ja neuvoston direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta annettiin joulukuussa 2011. Direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä lasten seksuaalista hyväksikäyttöä, seksuaalista riistoa, lapsipornografiaa sekä lasten houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin koskevien rikosten ja seuraamusten määrittelyssä. Direktiivissä edellytetään toimia rikosten ehkäisystä ja uhrien suojelusta sekä toimenpiteitä, joilla seksuaalirikoksesta tuomittuja voidaan estää toimimasta lasten kanssa. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lainsäädäntömuutokset voimaan 18. joulukuuta 2013 mennessä.

Jo direktiiviä edeltänyt puitepäättös sisälsi määräyksen siitä, että henkilöä, joka on tuomittu lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta, voidaan tarvittaessa väliaikaisesti tai pysyvästi estää harjoittamasta ammatillista toimintaa, johon liittyy lasten valvontaa. Uusi direktiivi sisältää vastaavan määräyksen (10 artikla). Direktiivissä määräystä on täsmennetty siten, että työnantajilla on rekrytoidessaan oltava oikeus pyytää tietoa työnhakijan mahdollisista tuomioista lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista. Ammatillisen toiminnan lisäksi uudessa direktiivissä edellytetään kuitenkin myös, että järjestettyyn vapaaehtoistoimintaan (”organised voluntary activities”) osallistuvilta henkilöiltä tulee voida pyytää tietoja hakijan saamista mahdollisista tuomioista lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista. Tämä koskee vapaaehtoistoimintaa, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa. Menettelyn yksityiskohdissa direktiivi jättää jäsenvaltioille kansallista harkintavaltaa.

6.1 Artiklan 1 kohta

Artiklan *1 kohdan* mukaan jäsenvaltioiden on vähentääkseen rikosten uusimisen riskiä toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että direktiivissä tarkoitetuista rikoksista tuomittua luonnollista henkilöä voidaan estää tilapäisesti tai pysyvästi harjoittamasta ainakaan sellaista ammatillista toimintaa, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa. Artiklassa tarkoitettuja rikoksia ovat direktiivin 3–6 artikloissa säädetty seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen riisto, kuten lapsen käyttäminen

prostituutiossa, lapsipornografiaan liittyvät rikokset ja lasten houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin. Lisäksi direktiivin 7 artiklan mukaan yllytys ja avunanto näihin rikoksiin ovat rangaistavia samoin kuin tiettyjen rikosten yritykset.

Artiklan 1 kohta vastaa direktiivin pohjana olleen puitepäätöksen vastaavaa säännöstä. Suomen nykyisen rikostaustantarkistamismenettelyn on katsottu täyttävän puitepäätöksen asettamat vaatimukset, joten 1 kohdan täytäntöönpaneminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia. Direktiivineuvotteluissa on nimenomaisesti tuotu esiin, että mainitussa kohdassa ei edellytetä niin sanotun ammattikieltojärjestelmän luomista, vaikka kohdan sanamuoto osittain siihen viittaa. Suomessa käytössä olevan taustantarkistamismenettelyn voidaan katsoa johtavan käytännössä samaan lopputulokseen, sillä lähtökohtana voidaan pitää sitä, ettei henkilöä palkata työ- tai virkasuhteeseen, jos hän on saanut tuomion lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta. Koska artiklan 2 kohdassa edellytetään työnantajalle annettavaa oikeutta rekrytoinnin yhteydessä pyytää tietoja mahdollisista tuomioista, tuomioistuimen asettaman ammatti- tai toimintakiellon ei voida katsoa yksinään olevan riittävä toimenpide direktiivin vaatimusten täyttämiseksi. Näin ollen direktiivi tukee Suomessa nykyisin voimassa olevan tarkistamismenettelyn säilyttämistä.

6.2 Artiklan 2 kohta

Artiklan 2 kohdan mukaan työnantajilla tulee olla kansallisessa lainsäädännössä määritetyllä asianmukaisella tavalla oikeus pyytää tiedot rikosrekisteriin merkityistä direktiivissä tarkoitetuista rikoksista annetuista tuomioista ottaessaan palvelukseen henkilöä ammatillisiin tehtäviin tai järjestäytyneeseen vapaaehtoistyöhön, joissa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa. Asianmukaisena keinona on pidetty esimerkiksi mahdollisuutta tutustua tietoihin pyynnöstä tai asianomaisen henkilön kautta. Direktiivissä tarkoitettu tiedonsaantioikeus voidaan toteuttaa myös mahdollistamalla oikeus tiedonsaantiin niin sanotusta ammatti- tai toimintakielloista eli direktiivin sanamuodon mukaan rikostuomioista johtuvista oikeudenmenetyksistä, joilla poistetaan oikeus harjoittaa toimintaa, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa.

Kohtaan liittyvässä direktiivin johdanto-osan kappaleessa 40 todetaan, että rikostaustan selvittämiseen oikeutettuihin työnantajiin tulisi lukea sellaisten organisaatioiden johtohenkilöt, joissa tehdään lasten kaitsemiseen ja/tai hoitoon liittyvää vapaaehtoistyötä, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa. Johdanto-osan kappaleessa kuitenkin todetaan, että järjestäytyneen vapaaehtoistoiminnan sisältö on määriteltävä kansallisessa lainsäädännössä. Johdanto-osan mukaan kansallisessa lainsäädännössä määriteltäväksi on jätetty myös se, miten tietoja työnantajille ja vapaaehtoistoiminnan järjestäjille toimitetaan sekä se, mitä suoralla ja säännöllisellä kanssakäymisellä tarkoitetaan. Direktiivi siis jättää jäsenvaltioille melko paljon harkintavaltaa sen suhteen, miten artiklan mukaiset toimet kansallisesti toteutetaan.

Nykyistä lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä on kuvattu tarkemmin edellä nykytilaa koskevassa luvussa 2. Lain mukaan työnantajilla on velvollisuus pyytää rikostaustaote nähtäväksi ennen henkilön palkkaamista työ- tai virkasuhteeseen, johon pysyväisluonteisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa kanssakäymistä alaikäisen kanssa. Koska nykyisin lähinnä vain työ- tai virkasuhteeseen hakeutuvien henkilöiden rikostaustat voidaan selvittää, edellyttää artiklan 2 kohdan velvoitteiden täyttäminen uutta lainsäädäntöä, joka mahdollistaa vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisen. Nykyinen laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä koskee alaikäisille järjestettävää aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä yksityisiä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluita, kun henkilö hoitaa näitä tehtäviä olematta työ- tai virkasuhteessa palveluiden tuottajana. Tämä tarkoittaa tehtävän hoitamista esimerkiksi vapaaehtoistyönä. Lain soveltamisen ulkopuolelle jää kuitenkin suuri joukko vapaaehtoistoimijoita, joiden rikostaustoja ei voida henkilöä mukaan toimintaan rekrytoitaessa selvittää.

Oikeusrekisterikeskuksen toimittamalle rikostaustaotteelle merkitään tiedot muun muassa seksuaalirikoksista saaduista tuomioista. Direktiivissä edellytetään, että työnantajilla ja vapaaehtoistoiminnan järjestäjillä on oikeus pyytää tieto kaikista direktiivin mukaisista rikoksista saaduista tuomioista. Suurin osa direktiivin 3–7 mukaisista rikoksista tulee rikoslain mukaan arvioitavaksi joko 17 luvun pornografiarikoksina tai 20 luvun seksuaalirikoksina.

Tietyt direktiivin mukaiset rikokset voivat tulla rikoslain 20 luvun seksuaalirikosten ohella arvioitaviksi myös rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaisena ihmiskauppana tai 3a §:n mukaisena törkeänä ihmiskauppana. Tällaisia rikoksia voivat olla erityisesti direktiivin 4 artiklan mukaiset seksuaaliseen riistoon liittyvät teot, kuten esimerkiksi lapsen värväminen tai pakottaminen prostituutioon tai pornografiseen esitykseen. Tämän vuoksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa olevaan otteelle merkittävien rikosten listaan tulisi lisätä ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa. Kyseiset rikostunnusmerkistöt on lisätty rikoslakiin vuonna 2004, eli vasta sen jälkeen kun laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä on annettu. Koska otteella näkyy nykyisin seksuaali- ja pornografiarikoksista saatujen tuomioiden ohella muun muassa törkeästä ryöstöstä saatu tuomio, voidaan ihmiskaupparikosten katsoa perustellusti olevan sen tyyppisiä tekoja, joista saatujen tuomioiden tulisi näkyä otteella.

Ihmiskaupasta voidaan tuomita rangaistuksena vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta vankeutta. Törkeästä ihmiskaupasta puolestaan voidaan tuomita vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta vankeutta. Lähtökohtaisesti ihmiskauppa katsotaan törkeäksi 3 a §:n kvalifiointiperusteiden mukaan, kun rikos kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen. Vaikka ihmiskaupasta on mahdollista ihmiskauppasäännösten mukaan tuomita vain vankeusrangaistukseen, mahdollistavat rikoslain yleiset säännökset kuitenkin periaatteessa myös sakkorangaistuksen määräämisen tällaistenkin rikosten johdosta. Direktiivin velvoitteiden vuoksi huomioon on otettava myös muissa jäsenvaltioissa mahdollisesti annettavat tuomiot, jonka vuoksi otteelle tulisi merkitä tiedot mahdollisimman kattavasti.

Kohdan mukaan työnantajilla ja vapaaehtoistoiminnan järjestäjillä tulee olla oikeus pyytää tietoja tuomioiden lisäksi myös mahdollisista rikostuomioista johtuvista oikeudenmenetyksistä, eli niin sanotuista ammatti- tai toimintakielloista. Suomessa ei ole käytössä tällaista toimintakieltoa, mutta joissakin jäsenvaltioissa tällaisia voidaan määrätä. Nykyisin rikostaustaotteelle merkitään vain tiedot rikostuomioista. Rikosrekisterilakia tulisi artiklan velvoitteiden vuoksi muuttaa siten, että myös tiedot muissa jäsenvaltioissa annetuista toimintakielloista näkyisivät otteella.

6.3 Artiklan 3 kohta

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että artiklan 1 ja 2 kohdan toteuttamiseksi tiedot direktiivissä määritellyistä rikoksista annetuista tuomioista tai kyseisistä näistä johtuvista ammatti- tai toimintakielloista välitetään rikosrekisteripuitepäätöksessä vahvistettujen menettelyjen mukaisesti silloinkin, kun niitä pyydetään kyseisen puitepäätöksen 6 artiklan mukaisesti asianomaisen henkilön suostumuksella. Kohdassa siis edellytetään, että tieto henkilön tuomiosta tai tuomioistuimen asettamasta toimintakiellosta annetaan pyydettäessä toiselle jäsenvaltiolle. Edellytykseksi tietojen antamiselle asetetaan ainoastaan se, että tietoja on pyydetty asianomaisen henkilön suostumuksella. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa se, ettei lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta tuomittu henkilö voisi hakeutua tuomion saamisen jälkeen toisessa jäsenvaltiossa työskentelemään tai muuten toimimaan lasten parissa.

Rikosrekisteripuitepäätöksen tarkoituksena on varmistaa jäsenvaltioiden kansalaisia koskevien tuomiotietojen siirtyminen jäsenvaltioiden välillä. Tietojen vaihtamista varten puitepäätöksellä on luotu kehys atk-pohjaisen tietojenvaihtojärjestelmän kehittämiseksi (ECRIS järjestelmä). Kyseinen puitepäätös on pantu täytäntöön EU-rikosrekisterilailla. Lisäksi täytäntöönpanon yhteydessä muutettiin rikosrekisterilain 6 §:ää. Puitepäätöksen täytäntöönpanon yhteydessä tehdyt muutokset rakentuvat sille, että tiedot muuta kuin rikosasian käsittelyä varten välitetään toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle silloin, kun henkilö itse pyytää itseään koskevan otteen tuossa valtiossa. Direktiivin 10 artiklan 3 kohdassa kuitenkin vaikuttaisi edellytettävän, että tiedot tulee antaa toiseen jäsenvaltioon riippumatta siitä, onko henkilö itse pyytänyt itseään koskevan otteen vai onko otteen pyytänyt esimerkiksi työnantaja suoraan keskusviranomaiselta henkilön suostumuksella.

Direktiivin johdanto-osan kappaleissa 41 ja 42 on selvennetty 10 artiklan 3 kohdan täytäntöönpanon edellyttämiä toimia. Ensimmäisessä todetaan, että direktiivissä otetaan jäsenvaltioiden erilaisia oikeudellisia perinteitä kunnioittaen huomioon se seikka, että rikosrekisteristä voi saada tietoja vain toimivaltaisten viranomaisten tai asianomaisen henkilön luvalla, eikä direktiivi aseta velvollisuutta muuttaa kansallisia rikosrekisterijärjestelmiä tai kansallisia rikosrekisterien tietoihin pääsyä koskevia määräyksiä. Jälkimmäisessä kappaleessa puolestaan sanotaan, ettei direktiivillä pyritä yhdenmukaistamaan sääntöjä siitä, tarvitaanko rikosrekisterin tietojen vaihtamista varten asianomaisen henkilön suostumus. Lisäksi todetaan, että riippumatta siitä, edellytetäänkö kansallisessa

lainsäädännössä asianomaisen henkilön suostumusta vai ei, direktiivissä ei vahvisteta uusia velvollisuuksia muuttaa asiaan liittyvää kansallista lainsäädäntöä ja kansallisia menettelyjä.

Johdanto-osan edellä selostettujen lausumien voisi katsoa olevan tietyiltä osin ristiriidassa artiklan tekstin kanssa. Artiklan 3 kohdassa nimittäin edellytetään, että tiedot tulee antaa silloin, kun niitä pyydetään toiseen jäsenvaltioon asianomaisen henkilön suostumuksella. Nyt ehdotettavaa lakia lukuun ottamatta Suomen lainsäädännössä pääsääntönä on ollut, että rikostaustatteen rikosrekisterin perusteella voi laissa säädettyä tarkoitusta varten saada vain tietyt viranomaiset sekä yksityinen henkilö itseään koskevan otteen. Kuten edellä on todettu, direktiivin 10 artiklan 3 kohdan sanamuoto näyttäisi edellyttävän, että tiedot henkilön saamista tuomioista lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa on toimitettava toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle myös siinä tapauksessa, ettei henkilö pyydä tietoja itse, vaan esimerkiksi työnantaja pyytää tietoja rekisterinpitäjältä henkilön suostumuksella. Tämän velvoitteen täytäntöönpano edellyttää, että tietoja Suomen keskusviranomaiselta, eli Oikeusrekisterikeskukselta, luovutetaan muiden jäsenvaltioiden keskusviranomaisille rikostaustan tarkistamista varten lasten kanssa toimimiseksi riippumatta siitä, kuka otetta kyseisessä jäsenvaltiossa pyytää. Edellytyksenä on ainoastaan, että henkilö on antanut suostumuksensa tietojen pyytämiseksi.

7 Lakiehdotusten perustelut

7.1 Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä

1 §. Lain tarkoitus. Ehdotetun lain tarkoituksena olisi suojella alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta ja siten edistää ja turvata alaikäisten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Säännösehdotus vastaa sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain että lastensuojelulain tavoitteita. Ehdotetulla säännöksellä olisi merkitystä lain soveltamisessa, kuten luotaessa toimintamalleja lapsiin kohdistuvien väärinkäytösten torjumiseksi ehdotetun 4 §:n mukaisesti.

2 §. Soveltamisala. Pykälän 1 momentti koskisi lain soveltamisalaa. Sen mukaan laissa säädettäisiin menettelystä, jonka avulla selvitetään alaikäisten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustaa.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettaviksi selvyysyistä säännökset lain soveltamisalaa koskevista rajoituksista. Lakia ei sen mukaan sovellettaisi ensinnäkin tehtäviin, joita hoidetaan vapaaehtoistehtävän järjestäjän kanssa tehdyn toimeksiantosopimuksen perusteella ansiotarkoituksessa. Lakia ei siten sovellettaisi henkilöihin, jotka elinkeinonharjoittajina tai muuten ansiotarkoituksessa toimivat vapaaehtoistehtävän järjestäjän lukuun.

Ehdotettu rajoitus ei sulkisi lain soveltamisalan piiristä pois tehtäviä, joista vapaaehtoiselle maksetaan kulukorvauksia tai muuta nimellistä korvausta. Rajoitussäännös ei koskisi myöskään tilanteita, joissa vapaaehtoinen hoitaa tehtävää ilman toimeksiantosopimusta vapaaehtoistehtävän järjestäjään. Esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton kautta välitettävät lastenhoitajat solmivat toimeksiannon tai työsuhteen hoidettavan lapsen huoltajien, eikä Mannerheimin lastensuojeluliiton kanssa. Näin ollen rajoitussäännös ei sulkisi tällaisia henkilöitä lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Toisen soveltamisalaa rajaavan säännöksen mukaan lakia ei sovellettaisi tehtäviin, joita varten on pyydetty rikosrekisteriotteen esittämistä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevan lain mukaan. Lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä sovelletaan virka- ja työsuhteisten henkilöiden lisäksi myös vapaaehtoiisiin, jotka lain 5 a §:n mukaisesti järjestävät kunnan tai kuntayhtymän hankkimaa perusopetuslain tarkoittamaa aamu- tai iltapäivätoimintaa tai osallistuvat sellaiseen toimintaan. Tällaisten henkilöiden rikostaustan selvittämiseen sovellettaisiin edelleen voimassa olevaa rikostaustan selvittämislakia. Niin ikään esimerkiksi yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottajan sekä perhehoitajan rikostaustan tarkistaminen kuuluisi edelleen voimassa olevan lain soveltamisalan piiriin.

Ehdotettua lakia sovellettaisiin vain vapaaehtoisesti lasten kanssa työskenteleviin. Rikostaustan selvittämislain lisäksi rikostaustan tarkistamista koskevia säännöksiä on muun muassa ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa, ammattikorkeakoululaisissa ja yliopistolaisissa. Näitä lakeja sovellettaisiin edelleenkin.

3 §. Määritelmät. Pykälässä määriteltäisiin vapaaehtoistehävän järjestäjä ja vapaaehtoinen. Vapaaehtoistehävän järjestäjän määritelmällä on haluttu osoittaa, että lakia sovellettaisiin vain tietynlaiseen vapaaehtoistoimintaan. Tämä on ollut tarpeen lain vaikutusten ennakoimiseksi sekä taustaselvitysmenettelyn oikeasuhteisuuden varmistamiseksi. Siksi lakia voitaisiin soveltaa vain sellaisten yksiköiden järjestämään vapaaehtoistoimintaan, jotka määritellään pykälän *1 kohdassa*. Sen mukaan vapaaehtoistehävän järjestäjällä tarkoitettaisiin rekisteröityä yhdistystä, säätiötä tai muuta yksityis- tai julkisoikeudellista oikeushenkilöä taikka yksityistä elinkeinonharjoittajaa, jonka nimissä vapaaehtoistehävään liittyvä alaikäisille suunnattu toiminta on järjestetty.

Direktiivin mukaan henkilön rikostaustaa koskevat tiedot on voitava pyytää, kun kyse on järjestäytyneestä vapaaehtoistoiminnasta. Ehdotuksen mukaan Suomessa järjestäytyneenä vapaaehtoistoiminnalla ymmärrettäisiin vain sellaisten yksiköiden toiminta, jotka on rekisteröity viranomaisten oikeushenkilöiden todentamista varten ylläpidettäviin rekistereihin. Siten esimerkiksi yksityishenkilöt tai rekisteröitymättömät ryhmät eivät voisi ryhtyä pyytämään toisista yksityishenkilöistä rikostaustatietoja lakiin vedoten.

Ehdotettu vapaaehtoistehävän järjestäjän määritelmä on laaja. Vapaaehtoistehävän järjestäjä voi olla esimerkiksi rekisteröity yhdistys tai yritys taikka uskonnollinen yhdyskunta. Tehävän järjestäjän organisaatiomuodolla ei olisi merkitystä. Olennaista olisi, että vapaaehtoistehävän järjestäjä on asianmukaisella tavalla rekisteröity.

Käytännössä kaikki ehdotetussa pykälässä tarkoitetut toimijat, eli yhdistykset, säätiöt tai muut yksityis- tai julkisoikeudelliset oikeushenkilöt sekä yksityiset elinkeinonharjoittajat on rekisteröity yritys- ja yhteisötietojärjestelmään. Yritys- ja yhteisötietolain (244/2001) 3 §:ssä luetellaan järjestelmään merkittävät yksiköt. Näitä ovat muun muassa elinkeinotoimintaa harjoittava luonnollinen henkilö ja kuolinpesä, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, osuuskunta, yhdistys, säätiö ja muu yksityisoikeudellinen oikeushenkilö, valtio ja sen laitos, kunta, kuntayhtymä, seurakunta tai muu uskonnollinen yhdyskunta sekä muu julkisoikeudellinen oikeushenkilö. Yritys- ja yhteisötietojärjestelmän taustalla olevia peruserikistereitä ovat kaupparekisteri, yhdistysrekisteri ja säätiörekisteri.

Yritys- ja yhteisötietojärjestelmään kirjattavat yritykset ja yhteisöt saavat yritys- ja yhteisötunnuksen (Y-tunnus). Aatteellisella yhdistyksellä on Y-tunnus, jos siitä on yhdistysrekisterin lisäksi tehty ilmoitus joko kaupparekisteriin tai johonkin verohallinnon rekisteriin. Rekisteröitymisen edellytys varmistaisi sen, että vapaaehtoistehävän järjestäjä olisi selkeästi tunnistettavissa Oikeusrekisterikeskuksen arvioidessa otteen antamisen edellytyksiä.

Vapaaehtoistehtävän järjestäjä on se taho, jonka nimissä alaikäisille suunnattua toimintaa järjestetään. Järjestetty toiminta voi olla erityyppistä. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi yhdistykset tai seurakunnat, jotka järjestävät alaikäisille vapaa-ajan toimintaa tai muuta tukitoimintaa. Kyseeseen voi tulla myös yritykset, kuten esimerkiksi yksityiset lastentarhat tai hoivakodit, jotka ottavat toimintaansa mukaan vapaaehtoisia. Myös kunnat saattavat järjestää alaikäisille muun muassa tukihenkilö- tai tukiperhetoimintaa. Tällaisissa tapauksissa toimintaan osallistuvat vapaaehtoiset saattavat tulla jonkin järjestön kautta mukaan toimintaan. Laissa tarkoitetuksi vapaaehtoistehtävän järjestäjäksi voidaan katsoa sellainenkin yksikkö, jonka pääasiallinen toiminta liittyy muuhun kuin alaikäisille suunnattuun vapaaehtoistoimintaan.

Yhdistystä, säätiötä tai muuta yksityis- tai julkisoikeudellista oikeushenkilöä taikka yksityistä elinkeinonharjoittajaa voitaisiin pitää pykälässä tarkoitettuna vapaaehtoistehtävän järjestäjänä myös siinä tapauksessa, että varsinaista tehtävää hoidetaan jonkun muun tahon lukuun. Olennaista olisi se, että tehtävää voidaan katsoa hoidettavan vapaaehtoistehtävän järjestäjän nimissä. Esimerkkinä tällaisesta vapaaehtoistehtävän järjestäjäksi katsottavasta yhdistyksestä voidaan antaa Mannerheimin lastensuojeluliitto, joka välittää kauttaan lastenhoitajia. Hoitotehtävä on tällöin järjestetty Mannerheimin lastensuojeluliiton nimissä. Hoitajien välittämisen lisäksi liitto kouluttaa ja valvoo lastenhoitajia.

Pykälän 2 kohta sisältäisi vapaaehtoisen määritelmän. Ehdotetun kohdan mukaan vapaaehtoisella tarkoitetaan henkilöä, osallistuu tai jonka on tarkoitus osallistua vapaaehtoistoimintaan ilman virka- tai työsuhdetta vapaaehtoistehtävän järjestäjään. Olennaista olisi siis se, että tehtävää hoidetaan ilman työ- tai virkasuhdetta vapaaehtoistehtävän järjestäjään. Kaikki tällaiset vapaaehtoisiksi katsottavat henkilöt eivät kuitenkaan välttämättä hoida sellaisia tehtäviä, joita varten rikostaustaote voitaisiin hankkia. Ehdotetussa 5 §:ssä määriteltäisiin yksityiskohtaisemmin edellytykset otteen hakemiselle.

Vapaaehtoistoimintaa alaikäisten parissa harjoitetaan paljon muun muassa urheilu- ja harrastusseuroissa sekä partiotoiminnassa, joissa vapaaehtoiset voivat toimia hyvin erilaisissa tehtävissä. Vapaaehtoiset ovat mukana myös lastensuojelussa ja nuorisotyössä tukihenkilöinä, tukiperheinä ja lomaperheinä. Kirkkojen ja uskonnollisten yhdyskuntien piirissä järjestetään lapsille suunnattua toimintaa, kuten erilaisia kerhoja sekä rippikoulu- ja muita leirejä, joissa ohjaajina toimivat vapaaehtoiset.

Lain tarkoittamina vapaaehtoisina voitaisiin pitää myös henkilöitä, jotka saattavat olla työsuhteessa tai hoitavat tehtävää suhteessa kolmanteen osapuoleen, mutta jotka kuitenkin hoitavat tehtävää vapaaehtoistehtävän järjestäjän nimissä tai välittämällä. Tällaisia voidaan ajatella olevan esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton välittämät lastenhoitajat. Lastenhoitotilanteissa työsuhde syntyy lapsen huoltajan ja lastenhoitajan välillä. Mannerheimin lastensuojeluliitto kuitenkin välittää lastenhoitajia ja myös kouluttaa heidät ennen kuin heillä on mahdollisuus saada liiton kautta lastenhoitajan töitä. Hoitotyön voidaan katsoa tällöin tapahtuvan Mannerheimin lastensuojeluliiton nimissä. Vapaaehtoinen ei kuitenkaan hoida tehtävää vapaaehtoistehtävän järjestäjän, eli Mannerheimin lastensuojeluliiton kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Tällaisia henkilöitä

voidaan pitää lain tarkoittamassa mielessä vapaaehtoisina, vaikka he hoitaisivatkin jossain määrin tehtäviään ansiotarkoituksessa. Tätä lopputulosta voidaan pitää perusteltu-
na, kun otetaan huomioon säädettävän lain tarkoitus suojella alaikäisiä ja se, etteivät täl-
laiset henkilöt tavallisesti kuulu nykyisen rikostaustan selvittämislain piiriin.

Kuten aikaisemmin on todettu, lain soveltamisen kannalta merkitystä ei olisi sillä, että
vapaaehtoinen saa tehtävän hoitamisesta esimerkiksi kulukorvauksen. Tyypillisesti täl-
lainen korvaus saattaa liittyä esimerkiksi tukihenkilö- tai tukiperhetoimintaan tai vaika-
kapa valmentajan matkakulujen kattamiseen.

Vapaaehtoisen määritelmään liittyvän rajauksen ”omasta tahdostaan” on tarkoitus ko-
rostaava vapaaehtoistoiminnan keskeisiä piirteitä. Määrittelytapa selkeyttää osaltaan sitä,
ettei ehdotettavassa laissa ole tarkoitus säätää esimerkiksi varusmiesten koskevasta ri-
kostaustan tarkistamisesta,

4 §. *Alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaavat toimet.* Pykälässä säädet-
täisiin ennaltaehkäisevistä keinoista lasten suojaamiseksi. Sen mukaan laissa tarkoitettu
vapaaehtoistehtävän järjestäjän olisi luotava toimintaansa koskevia ohjeita tai menette-
lytapoja, jotka ovat tarpeellisia lain tarkoituksen toteuttamiseksi sekä arvioitava ne teh-
tävät, joihin valittavien vapaaehtoisten rikostausta on tarkoitus selvittää. Ehdotetun py-
kälän tarkoituksena on edesauttaa laajempien lasta suojaavien toimintakulttuurien syn-
tymistä. Ehdotuksen taustalla on myös havainto siitä, että rikosrekisteriotteen tarkista-
misella voi käytännössä olla vain rajallinen merkitys alaikäisten henkilökohtaisen kos-
kemattomuuden turvaamisessa.

Vapaaehtoistehtävien järjestäjillä tulisi ehdotuksen mukaan olla kokonaissuunnitelma
erilaisista keinoista alaikäisten suojaamiseksi. Esimerkiksi useamman aikuisen läsnäolo
estää tavallisesti tehokkaasti lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön tai muun
kaltoin kohtelun. Sama koskee myös useamman alaikäisen vapaaehtoisen läsnäoloa
esimerkiksi ohjaamis- tai valmennustilanteessa. Sillä, onko kyse useamman aikuisen
vapaaehtoisen vai alaikäisen vapaaehtoisen läsnäolosta ei käytännössä juuri liene merki-
tystä. Oleellista on sosiaalinen kontrolli, jonka useamman henkilön läsnäolo lähtökoh-
teisesti synnyttää.

Myös erilaiset menettelyjä koskevat ohjeet ja toimintamallit tukevat alaikäisten turval-
lista osallistumista toimintaan. Esimerkiksi Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorgani-
saatio (VALO, aiemmin Suomen liikunta ja urheilu ry., SLU) on laatinut jäsenjärjestö-
jään ja seuroja varten oppaan seksuaalisesta häirinnästä liikunnassa ja urheilussa. Opa-
s on tarkoitettu järjestöissä ja seuroissa toimiville aikuisille. Siinä kerrotaan seksuaalises-
ta häirinnästä ja lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista ja ohjeistetaan muun muassa
häirintätilanteiden ennaltaehkäisystä sekä siitä, miten häirintä- tai hyväksikäyttötilantei-
siin voidaan puuttua. VALO on laatinut myös ohjeistuksen aikuisten valmentajien ja
nuorten urheilijoiden välisestä seurustelusta.

Muita ehdotetussa pykälässä tarkoitettuja menettelytapoja alaikäisten henkilökohtaisen turvallisuuden suojaamiseksi voivat olla esimerkiksi lasten tietoisuuden lisääminen omista oikeuksistaan sekä siitä, miten he voivat menetellä, jos he kohtaavat seksuaalista häirintää tai muuta epäasiallista kohtelua.

Tällaiset toimet saattavat usein turvata lapsia tehokkaammin kuin pelkkä rikostaustaotteen tarkistaminen. Puhdas rikostaustaote ei lopulta ole tae siitä, että henkilö ei olisi saattanut syyllistyä esimerkiksi seksuaalirikokseen tai muuhun otteelle merkittävään rikokseen, tai sille, että henkilö ei saattaisi tulevaisuudessa tällaiseen rikokseen syyllistyä. Otteen tarkistaminen edesauttaa ainoastaan tuomion saaneiden henkilöiden poissulkemisessa lasten kanssa tapahtuvasta toiminnasta. Tästä syystä pykälässä tarkoitettuihin toimiin tulisi kiinnittää vapaaehtoistehtäviä järjestettäessä erityistä huomiota.

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettuja ohjeita ja menettelytapoja tulisi luoda suunnitelmallisesti, ja niiden käyttöönottoa tulisi käsitellä vapaaehtoistehtävien järjestäjien toimesta esimerkiksi hallituksen kokouksessa tai muussa päätöksenteossa. Tämä edesauttaa toimenpiteiden tehokasta toteutumista käytännössä. Vapaaehtoistehtävien järjestäjiltä odotettaisiin rikosrekisteriotteen hakemista koskevan 8 §:n mukaisesti selvityksen antamista Oikeusrekisterikeskukselle tällaisista toimista ja niiden hyväksymisestä. Vapaaehtoisten rikosrekisteriotteiden hakeminen siis edellyttäisi 4 §:n mukaisten alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaavien toimien toteuttamista riittävässä määrin.

Ehdotetussa pykälässä ei edellytetä, että jokaisen vapaaehtoistehtävän järjestäjän tulisi välttämättä luoda omat ohjeistuksensa tai toimintamallinsa, vaan tällaisten valmistelijana voi toimia esimerkiksi keskusjärjestö, jonka piirissä toimivat järjestöt omaksuvat keskusjärjestössä laaditut mallit omaan toimintaansa. Vapaaehtoistehtävän järjestäjä voi myös hyödyntää toisessa järjestössä kehitettyjä malleja, jos ne soveltuvat vapaaehtoistehtävän järjestäjän toimintaan. Edellytyksen tarkoituksena ei ole siis asettaa vapaaehtoistehtävien järjestäjille kohtuutonta taakkaa kehittää alusta lähtien omia yksityiskohtaisia toimintaohjelmiaan.

Ohjeiden ja menettelytapojen luomisen lisäksi vapaaehtoistehtävien järjestäjien olisi lakiehdotuksen mukaan arvioitava ne vapaaehtoistehtävät, joihin valittavien vapaaehtoisten rikostausta on tarkoitus selvittää. Tällaisen arvioinnin tekeminen olisi siis osa kokonaistoimia alaikäisten henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamiseksi. Tarkoituksena on, että vapaaehtoistehtävien järjestäjät arvioisivat yleisellä tasolla sitä, minkälaisissa tehtävissä toimivien vapaaehtoisten rikostaustat tulisi selvittää. Rikosrekisteriotteen pyytämisen tulisi liittyä nimenomaan vapaaehtoisen hoitamaan tehtävään, ei niinkään yksittäisten vapaaehtoisten henkilöön liittyviin syihin. Tietynlaisen yhtenäisen linjauksen tekeminen ei kuitenkaan estäisi sitä, ettei otetta lopulta pyydetä vapaaehtoisesta, joka esimerkiksi on ollut jo pitkään mukana vapaaehtoistehtävän järjestäjän toiminnassa tai on muulla tavoin hyvin tunnettu.

5 §. Oikeus pyytää rikosrekisteriote. Pykälässä säädettäisiin rikosrekisteriotteen pyytämisen edellytyksistä. Sen 1 *momentin* mukaan vapaaehtoistehtävän järjestäjällä olisi oikeus, mutta ei velvollisuutta pyytää rikostaustaotetta. Tältä osin ehdotus poikkeaa lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämislaita. Tämän voidaan katsoa olevan perusteltua ottaen huomioon se, että vapaaehtoistehtävien luonne poikkeaa usein

säännönmukaisuutensa ja luonteensa suhteen työ- ja virkasuhteista. Lisäksi vapaaehtoistoiminta on yleisestikin siinä määrin sääntelemätöntä, ettei vapaaehtoistehtävien järjestäjille ole syytä asettaa samanlaista sanktionuhkaista velvoitetta rikostaustojen tarkistamiseen. Harrastus- ja muussa vapaaehtoistoiminnassa on usein mahdollista järjestää toiminta siten, että alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta voidaan turvata myös muilla keinoin, kuin rikosrekisteriotteita tarkistamalla. Otetta pyydetäisiin Oikeusrekisterikeskuksesta.

Esityksen mukaan rikostaustaotteeseen sisällytettäisiin rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa säädetty tiedot. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla asianomainen on tuomittu tietyistä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavista teoista, seksuaalirikoksista tai väkivalta- tai henkirikoksista taikka muun muassa huumausainerikoksista. Rikosrekisterilain mainitun lainkohdan muutos sisältyy esitykseen (lakiehdotus nro 2).

Lain tarkoituksena on ennen kaikkea mahdollistaa lasten kanssa toimivien aikuisten rikostaustojen selvittäminen. Laki kuitenkin mahdollistaa rikostaustaotteen pyytämisen myös alaikäisistä vapaaehtoisista. Alaikäiset saattavat toimia lain tarkoittamissa tehtävissä esimerkiksi toimiessaan yhdistyksissä ohjaajina tai seurakuntien järjestämällä leireillä leiriavustajina. On tietysti harvinaista, että alaikäisillä ylipäätään on sellaisia tuomioita, jotka rikostaustaotteelta ilmenevät. Alle 15-vuotiailla ei voi olla rikosrekisteritietoja, joten rikostaustaotteen pyytäminen heistä ei voi käytännössä tulla kyseeseen.

Ehdotetun momentin mukaan edellytyksiä rikostaustaotteen saamiseen olisi kolme. Kaikkien näiden kolmen edellytyksen tulee täytyä, jotta kyseessä olisi lain soveltamisalaan kuuluva tehtävä. Otetta voitaisiin pyytää 1 momentin mukaan silloin, kun vapaaehtoiselle ollaan antamassa tehtävää, joka täyttää pykälässä luetellut edellytykset. Nämä edellytykset vastaisivat pitkälti rikostaustan selvittämislain mukaiselle tehtävälle asetettuja kriteerejä. Tosin joiltakin osin edellytykset poikkeaisivat hieman toisistaan vapaaehtoistehtävien ja työ- sekä virkatehtävien luonteen erilaisuuden vuoksi.

Ehdotetun 1 momentin soveltamisalan piiriin kuuluu tehtävä, johon kuuluu säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa, tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa (*1 kohta*). Momentissa tarkoitetut tehtävät voivat olla erityyppisiä. Esimerkkeinä voidaan mainita urheiluseuroissa toimivat valmentajat, lastenhoitajat, kerho-ohjaajat, tukihenkilöt sekä vaihto-oppilaita majoittavat henkilöt.

Säännöllisellä tarkoitettaisiin sitä, ettei tehtävän hoitaminen ole satunnaista, vaan tehtävää hoidettaisiin tiettyinä toistuvina ajankohtina. Säännöllisyys voisi tarkoittaa sitä, että tehtävää hoidetaan esimerkiksi viikoittain tietyn tuntimäärän ajan tai kuukausittain joi-nakin tiettyinä päivinä. Edellytyksenä ei olisi se, että tehtävää hoidettaisiin aina täsmälleen samana ajankohtana, mutta riittävä säännönmukaisuutta vaadittaisiin. Tehtävää, jota hoidetaan satunnaisesti vaikkapa muutaman kerran vuodessa ilman selkeää sitoutumista tehtävän hoitamiseen, ei voitaisi katsoa hoidettavan säännöllisesti. Koska toisinaan vapaaehtoistehtävää voidaan hoitaa melko lyhytkestoisesti, säännöllisenä voitaisiin pitää tehtävän hoitamista esimerkiksi tietyn lyhyehkönkin ajanjakson, kuten kesäkauden ajan.

Olennaisuudella tarkoitettaisiin puolestaan sitä, että tehtävän hoitamiseen liittyy keskeisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa, tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa. Esimerkkinä voidaan mainita alaikäisille tarkoitettun kerhon ohjaaminen tai urheiluseuran valmentajana toimiminen. Tehtävä, jossa vapaaehtoinen esimerkiksi ohjaa pääsääntöisesti aikuisista koostuvaa urheilujoukkuetta, jossa on mukana muutama alaikäinen, ei kuitenkaan täyttäisi olennaisuuden vaatimusta.

Toisena tehtävää koskevana vaatimuksena olisi, että tehtävään kuuluu henkilökohtainen vuorovaikutus alaikäisen kanssa (2 kohta). Tämän kohdan tarkoituksena on rajata tehtävät sellaisiin, joissa alaikäisen ja vapaaehtoisen välille syntyy todellinen henkilökohtainen vuorovaikutussuhde, joka tavallisesti on edellytyksenä esimerkiksi seksuaalisessa hyväksikäytössä tai muussa kaltoin kohtelussa. Henkilökohtaista vuorovaikutusta ei voida katsoa syntyvän silloin, kun vapaaehtoinen vaikkapa kiertää eri kouluissa luennoimassa suurelle määrälle lapsia. Tavallisesti tällaisissa tilaisuuksissa on vapaaehtoisen lisäksi paikalla opettajia tai muita aikuisia, mikä myös turvaa alaikäisiä väärinkäytöksiltä. Toisaalta henkilökohtainen vuorovaikutus voi syntyä esimerkiksi erilaisissa sähköisen median palveluissa. Lainkohdassa ei siis vuorovaikutussuhteen syntymisen edellytyksenä tulisi pitää henkilökohtaisia tapaamisia lapsen kanssa.

Kolmanneksi edellytetään, että tehtävässä toimitaan yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa vain satunnaisesti on läsnä vapaaehtoistehtävän järjestäjän lukuun toimiva toinen henkilö tai alaikäisen huoltaja. (kohta 3). Merkitystä ei ole sillä, onko toinen vapaaehtoistehtävän järjestäjän lukuun toimiva henkilö itse myös vapaaehtoinen vai esimerkiksi työsuhteessa vapaaehtoistehtävän järjestäjään. Merkitystä ei myöskään olisi sillä, onko toinen vapaaehtoistehtävän järjestäjän lukuun toimiva henkilö alaikäinen vai aikuinen.

Kaikkien luettelossa mainittujen edellytysten tulee täytyä, jotta otetta voidaan pyytää. Edellytysten täyttymisen arvioinnissa tulisi keskittyä yksittäisten elementtien lisäksi kokonaisarvioinnin tekemiseen. Esimerkiksi säännöllisyyttä ja olennaisuutta tulisi tarkastella yhdessä arvioitaessa sitä, onko kyseessä pykälässä tarkoitettu tehtävä. Mitä kauemmaksi tiukasta säännöllisyyden edellytyksestä tehtävän hoitaminen jää, sitä suurempi painoarvo olisi annettava sille, että tehtävän olennaisuuselementti täyttyy selkeästi. Samoin, jos tehtävän hoitoon liittyy vain osittain alaikäisten opetusta, ohjausta, huolenpitoa, tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa, ja näin ollen olennaisuus-elementin voidaan katsoa jäävän heikoksi, tulee huomiota kiinnittää tehtävän säännöllisyyteen. Jos tällaisessa tapauksessa tehtävää hoidetaan esimerkiksi päivittäin, puoltaa tämä sitä, että kyseessä voidaan katsoa olevan pykälässä tarkoitettu tehtävä. Molempien edellytysten tulee kuitenkin aina täytyä riittävällä tasolla, jotta otetta voidaan pyytää.

Lain 5 §:n edellytysten täyttymisen arvioinnissa olennaista olisi paitsi pykälässä luetellut tehtävään liittyvät kriteerit, myös vapaaehtoistehtävän järjestäjän ja vapaaehtoisen määritelmät, jotka on kuvattu 3 §:ssä. Olennaista olisi siis esimerkiksi se, että pykälässä tarkoitettu alaikäisille suunnattuun toimintaan liittyvä tehtävä on järjestetty vapaaehtoistehtävän järjestäjän nimissä. Lisäksi tehtävän on oltava sellainen, jota vapaaehtoinen hoitaa ilman työ- tai virkasuhdetta vapaaehtoistehtävän järjestäjään. Kuten 3 §:n perusteluissa on todettu, tämä ei poissulje sitä, ettei vapaaehtoinen voisi olla esimerkiksi työsuhteessa johonkin kolmanteen osapuoleen, jos tehtävää kuitenkin hoidetaan vapaaehtoistehtävän järjestäjän nimissä. Tällaisesta tilanteesta esimerkkinä voidaan mainita

2 §:n yhteydessä mainitut Mannerheimin lastensuojeluliiton lastenhoitajat, jotka toimivat Mannerheimin lastensuojeluliiton nimissä, mutta joilla on työsuhde hoidettavan lapsen vanhempaan. Mannerheimin lastensuojeluliiton voidaan tällöin katsoa olevan se taho, joka todellisuudessa hoitajalle antaa tehtävän.

Vapaaehtoistehtävän järjestäjällä olisi 1 momentin mukaan oikeus otteen pyytämiseen siinä vaiheessa, kuin tehtävää ollaan antamassa henkilölle. Menettely olisi tältä osin samantyyppinen kuin työ- ja virkasuhteisia koskevassa rikostaustan selvittämislaisissa. On selvää, ettei laissa tarkoitettua tehtävän antamista vapaaehtoistoiminnassa aina ole samalla lailla järjestelmällisesti etenevä prosessi kuin työ- tai virkasuhteisia henkilöitä tehtävään valittaessa. Lain tarkoituksena on kuitenkin mahdollistaa otteen pyytäminen vain sellaisista vapaaehtoisista, joilla on riittävän selkeä ja yksilöitävissä oleva vapaaehtoistoiminnan järjestäjän nimissä hoidettava tehtävä. Osa vapaaehtoisista voi aluksi olla osallisena vapaaehtoistehtävän järjestäjän nimissä järjestettävässä toiminnassa löyhemmin, mutta ajan myötä heidän osallistumisensa voi muuttua tiiviimmäksi ja rooli vakiintua. Otetta voitaisiinkin pyytää henkilöistä, joille on tarkoitus antaa ensimmäistä kertaa jokin tietty jo etukäteen yksilöity tehtävä samoin kuin henkilöstä, jonka tehtäväkuva esimerkiksi järjestössä on muotoutumassa sellaiseksi, että se täyttää 5 §:ssä luetellut edellytykset.

Ehdotetun 2 momentin mukaan oikeus pyytää rikosrekisteriotetta koskisi myös henkilön valitsemista sellaiseen koulutukseen tai valmennukseen, joka on edellytyksenä 1 momentissa tarkoitettua tehtävän hoitamiseksi. On tarkoituksenmukaista, että henkilöiden rikostaustat voidaan selvittää joissakin tilanteissa jo ennen kuin varsinaisen tehtävän antaminen on käsillä. Esimerkiksi järjestöt saattavat kouluttaa tukihenkilöiksi tai lastenhoitotehtäviin vapaaehtoisia, ja kouluttautuminen on edellytyksenä varsinaisen tehtävän saamiselle.

6 §. *Vapaaehtoisen suostumus rikosrekisteriotteen antamisen edellytyksenä.* Ehdotetun 1 momentin mukaan rikosrekisteriotteen antaminen edellyttäisi, että vapaaehtoinen on antanut otteen hakemiseen etukäteen kirjallisen suostumuksen. Suostumus voisi ilmetä suoraan hakemuksesta tai se voisi olla erillinen suostumusasiakirja, joka liitetään hakemukseen.

Pykälän 2 momentissa täsmennettäisiin, mitä suostuksesta tulee käydä ilmi. Suostuksesta tulisi käydä ilmi, että vapaaehtoinen on ennen suostumuksen antamista saanut tiedon rikosrekisteriotteen tarkoituksesta ja sen käytöstä, rikosrekisteriotteeseen merkittävistä tiedoista ja siihen liittyvästä tietojenkäsittelystä sekä tarvittaessa siitä, että rekisteriotteen antamista hakee vapaaehtoistehtävän järjestäjän toimeksiannosta 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhdistys. Tällä on tarkoitus varmistaa se, että vapaaehtoinen on saanut riittävästi tietoa menettelystä ennen suostumuksensa antamista. Vapaaehtoistehtävän järjestäjän olisi suostumusta pyytäessään siis selvennettävä vapaaehtoiselle otteen hakemisen tarkoitusta ja otteen käsittelyyn liittyviä kysymyksiä. Näistä seikoista voidaan vapaaehtoiselle kertoa joko suullisesti tai kirjallisesti. Suostumusasiakirjasta tulee kuitenkin ilmetä, että vapaaehtoinen on saanut näistä seikoista tiedon.

7 §. Rikosrekisteriotteen hakeminen. Rikosrekisteriotetta olisi haettava pykälän *1 momentin* mukaan kirjallisesti Oikeusrekisterikeskukselta. Hakemuksessa tulisi olla tai siihen tulisi liittää 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu suostumus. Suostumus voisi siis olla kirjattuna itse hakemusasiakirjaan tai se voitaisiin toimittaa Oikeusrekisterikeskukselle hakemuksen liitteenä. Oikeusrekisterikeskus laatii vapaaehtoistehtäviä varten oman hakemustallin, jonka lomakepohjaa voi käyttää sellaisenaan tai jota voi hyödyntää mallina vapaamuotoisen hakemuksen laatimisessa.

Ehdotetussa *2 momentissa* lueteltaisiin tarkemmin ne tiedot, jotka hakemuksessa tulee ilmoittaa. Momentin *1 kohdan* mukaan hakemuksessa tulisi ilmoittaa vapaaehtoistehävän järjestäjän nimi ja rekisteröintitunnus sekä osoite sekä, jos otetta hakee 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhdistys, tätä koskevat tiedot samoin kuin hakemista koskeva toimeksianto. Kyseinen säännös koskee hakemuksen tekemistä valtuutuksella keskusjärjestön tai sellaisen järjestön toimesta, joka kuuluu samaan keskusjärjestöön kuin vapaaehtoistehävän järjestäjä. Jos otetta hakee tällainen järjestö, tulisi hakemuksesta siis ilmetä sekä kyseisen järjestön että varsinaisen vapaaehtoistehävän järjestäjän tiedot.

Hakemuksessa tulisi *2 kohdan* mukaan ilmoittaa vapaaehtoisen nimi ja henkilötunnus, tai, jollei sitä ole, syntymäaika ja – paikka, kotikunta, yhteystiedot, kansalaisuus ja ammatti. Momentin *3 kohdan* mukaan hakemuksessa tulisi lisäksi ilmoittaa se tehtävä, jota vapaaehtoisen on tarkoitus hoitaa sekä sellainen kuvaus tehtävästä, joka on tarpeen otteen antamisen edellytyksiä harkittaessa. Selvityksen tulisi olla sellainen, että Oikeusrekisterikeskuksella on sen pohjalta riittävät edellytykset arvioida, onko kyseessä laissa tarkoitettu tehtävä. Edelleen hakemuksessa tulisi momentin *4 kohdan* mukaan ilmoittaa tiedot 4 §:ssä tarkoitetuista toimenpiteistä ja niiden hyväksymisestä. Oikeusrekisterikeskukselle tulisi siis antaa selvitys niistä toimista, joita vapaaehtoistehävän järjestäjä on tehnyt 4 §:n edellytysten täyttämiseksi. Hakemuksesta tulisi myös ilmetä, miten nämä toimet on hyväksytty. Tämä tarkoittaa tietoa esimerkiksi toimintamallien hyväksymisestä hallituksen kokouksessa tai muussa päätäntävaltaa omaavassa elimessä. Tarkoituksena ei ole, että vapaaehtoistehävien järjestäjien olisi toimitettava yksityiskohtainen selvitys toimistaan Oikeusrekisterikeskukselle. Riittävää olisi, että Oikeusrekisterikeskukselle lähetetään tiivis kuvaus toimista ja siitä, koska ja millaisessa menettelyssä ne on hyväksytty otettavaksi käytäntöön. Jos kyse on vapaaehtoistehävän järjestäjästä, jonka on tarkoitus pyytää otteita myös tulevaisuudessa muista vapaaehtoisista, voidaan haluttaessa Oikeusrekisterikeskukselle toimittaa tällaiset tiedot kerran ja seuraavien hakemusten yhteydessä viitata aiemmin Oikeusrekisterikeskukselle lähetettyihin tietoihin.

8 §. Rikosrekisteriotteen hakeminen toimeksiannosta. Pykälässä mahdollistettaisiin rikosrekisteriotteen hakeminen keskusjärjestön tai sellaisen yhdistyksen toimesta, joka kuuluu samaan keskusjärjestöön kuin vapaaehtoistehävän järjestäjä. Ehdotetun *1 momentin* mukaan tämä edellyttäisi kirjallista toimeksiantoa vapaaehtoistehävän järjestäjältä. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa järjestöille joustava menettely otteiden pyytämiseen. Kaikilla järjestöillä ei välttämättä ole paikallistasoilla voimavaroja, jolloin otteiden pyytäminen Oikeusrekisterikeskukselta saattaa olla tarkoituksenmukaisempaa keskittää keskusjärjestölle tai muulle ”sisärjestölle”, joka toimii saman keskusjärjestön alaisuudessa. Tämä myös mahdollistaisi otteiden pyytämisen kootusti useista vapaaehtoisista samanaikaisesti.

Oikeusrekisterikeskus toimittaisi *2 momentin* mukaan tällaisissa tapauksissa rikosrekisteriotteen kuitenkin suoraan vapaaehtoistehävän järjestäjälle. Tällä varmistettaisiin se, ettei otteita jouduttaisi lähettämään moneen kertaan järjestöstä toiseen. Koska ote on joka tapauksessa annettava tarkistamisen jälkeen vapaaehtoiselle itselleen, on luontevaa, että ote lähetetään Oikeusrekisterikeskuksesta suoraan vapaaehtoistehävän järjestäjälle, joka tavallisesti on suoraan tekemisissä vapaaehtoisen kanssa, toisin kuin keskusjärjestön edustajat.

9 §. *Vapaaehtoisen esittämä ote.* Pykälässä annettaisiin mahdollisuus otteen pyytämiseen suoraan vapaaehtoiselta silloin, kun vapaaehtoisella on hallussaan itseään koskeva rikosrekisterilain 6 §:n 2 tai 5 momentissa tai 6 a §:ssä tarkoitettu rikosrekisteriote. Ehdotuksen mukaan näissä tilanteissa vapaaehtoistehävän järjestäjä voisi pyytää vapaaehtoista esittämään tällaisen otteen, jos 5 §:n mukaiset edellytykset tehtävän luonteesta täyttyvät. Jos vapaaehtoisella on hallussaan itseään koskeva voimassa oleva rikosrekisteriote, joka on saatu aiemmin esimerkiksi työsuhdetta varten, on tarkoituksenmukaista, että otetta voidaan hyödyntää myös vapaaehtoistehäviin haettaessa. Vapaaehtoistehävän järjestäjän tulisi tiedustella vapaaehtoiselta tällaisen otteen olemassa oloa ennen kuin otetta haetaan Oikeusrekisterikeskuksesta. Näin voidaan välttää turha otteiden hakeminen. Momentissa oleva viittaus rikosrekisterilain 6 §:n 2 ja 5 momenttiin sekä 6 a §:ään tarkoittaisi sitä, että vapaaehtoistehäviin haettaessa voitaisiin hyödyntää opintoja tai työ- tai virkasuhdetta varten aiemmin saatua otetta taikka aiemmin toista vapaaehtoistehävää varten saatua otetta.

Tällaisissa tilanteissa edellytyksenä olisi, että vapaaehtoinen on antanut kirjallisen ilmoituksen, josta käy ilmi, että vapaaehtoinen on saanut tiedon 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuista seikoista. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että vapaaehtoistehävän järjestäjän tulisi otetta pyytäessään antaa vapaaehtoiselle tieto rikosrekisteriotteen tarkoituksesta ja sen käytöstä, rikosrekisterioteeseen merkittävistä tiedoista ja siihen liittyvästä tietojenkäsittelystä. Näin varmistutaan siitä, että vapaaehtoinen hallussaan olevaa otetta esittäessään, on tietoinen sen käyttöön liittyvistä seikoista. On vapaaehtoistehävän järjestäjän edun mukaista säilyttää vapaaehtoisen antama kirjallinen ilmoitus riittävän pitkään otteen tarkistamisen jälkeen, koska tällä voidaan osoittaa henkilön suostumus otteen esittämiseen. Tällä tavoin voidaan välttää mahdolliset myöhemmät riitatilanteet, jotka koskevat otteen pyytämisen asianmukaisuutta.

10 §. *Ilmoittaminen rikosrekisteriotteen pyytämisestä.* Pykälässä säädettäisiin vapaaehtoistehävän järjestäjän informointivelvoitteesta. Sen mukaan vapaaehtoistehävän järjestäjän olisi hakiessaan vapaaehtoisia laissa tarkoitettuihin tehtäviin ilmoitettava, että vapaaehtoisesta on tarkoitus pyytää rikosrekisterilain 6 a §:ssä tarkoitettu rikosrekisteriote. Jos vapaaehtoistehävän järjestäjä ilmoittaa hakuilmoituksella hakevansa vapaaehtoisia, tulee ilmoituksesta ilmetä, että tehtävään valittavista on tarkoitus hakea rikosrekisteriote. Säännös on vapaaehtoisen tiedonsaannin kannalta tarpeen. On perusteltua, että hän saa tietää rikosrekisteriotteen hakemisesta jo harkitessaan hakeutumistaan vapaaehtoistehävään.

Käytännössä vapaaehtoisia haetaan usein muulla tavoin kuin varsinaisilla hakuilmoituksilla. Vapaaehtoistehävän järjestäjällä saattaa olla esimerkiksi internetsivuillaan yleinen maininta sen järjestämästä vapaaehtoistyöstä. Jos vapaaehtoiseksi laissa tarkoitettuihin

tehtäviin voidaan hakea suoraan internetsivujen kautta avoimella haulla tai muutoin olemalla yhteydessä vapaaehtoistehävän järjestäjään, tulisi sivuilla olla maininta otteen hakemisesta, mikäli vapaaehtoistehävän järjestäjällä on tarkoitus hyödyntää lain mahdollistamaa rikostaustan tarkistamismenettelyä. Vapaaehtoistehävän järjestäjän tulisi siis huolehtia, että vapaaehtoinen saa riittävän aikaisessa vaiheessa tiedon rikosrekisteriotetta koskevasta menettelystä.

11 §. Merkintä rikosrekisteriotteen tarkistamisesta ja otteen palauttaminen. Pykälän sisältö vastaisi lähtökohdiltaan lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämislain 7 §:ää. Pykälän *1 momentin* mukaan rikosrekisteriotteen nähtäväksi esittäneen henkilön henkilötietoihin saataisiin tehdä merkinnät ainoastaan rikosrekisteriotteen esittämisestä ja otteen tunnistetiedoista. Vapaaehtoistehävän järjestäjä, joka on saanut rikosrekisteriotteen nähtäväksi, ei saisi ottaa siitä jäljennöstä. Otteeseen merkityillä tunnistetiedoilla tarkoitetaan lähinnä henkilön täydellistä nimeä ja päiväystä. Rikosrekisteriotteen sisältöä ei saisi kirjata ylös. Tällä menettelyllä turvattaisiin vapaaehtoisten oikeus yksityisyyteen. Henkilötietolain 11 §:n mukaan henkilötietoja, jotka kuvaavat rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta pidetään arkaluonteisena. Ehdotuksella ei siis annettaisi vapaaehtoistehävän järjestäjille oikeutta laajemmin käsitellä arkaluonteisia henkilötietoja. Henkilötietolain 3 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan henkilötietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä. Käytännössä esimerkiksi rikosrekisteriotteen kopioiminen ja liittäminen asianomaista henkilöä koskeviin asiakirjoihin on henkilötietolain tarkoittamaa henkilötietojen käsittelemistä, mikä ei ehdotetun säännöksen perusteella olisi sallittua.

Vapaaehtoistehävän järjestäjän olisi pykälän *2 momentin* mukaan viipymättä asian tulua käsitellyksi luovutettava rikosrekisteriote vapaaehtoiselle, jota se koskee.

12 §. Vaitiolovelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin vapaaehtoistehävän järjestäjän vaitiolovelvollisuudesta. Rikosrekisterioteesta ilmeneviä tietoja ei saisi ilmaista muille kuin sellaisille henkilöille, jotka välttämättä tarvitsevat niitä tehdessään päätöstä siitä, annetaanko henkilölle lain soveltamisalaan kuuluvia tehtäviä. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saisi paljasta sivullisille senkään jälkeen, kun henkilö ei enää hoida sitä tehtävää, jossa hän on tiedon saanut. Pykälä vastaa sisällöltään lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämislain 8 §:ää. Ehdotetun rikostaustan selvittämismenettelyn piiriin kuuluvien henkilöiden yksityisyyden suojan kannalta on olennaisen tärkeää, etteivät heitä koskevat arkaluonteiset tiedot leviä. Tämän vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta voitaisiin rangaista ehdotuksen 15 §:n mukaisesti.

13 §. Vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisrikkomus. Pykälässä säädettäisiin uudesta rikkomuksesta, joka liittyisi lain 11 §:n velvollisuuteen luovuttaa ote vapaaehtoiselle, jota se koskee. Pykälän mukaan vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisrikkomuksesta olisi tuomittava sakkoon se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoo 11 §:n 2 momentissa säädetyn velvollisuuden viipymättä luovuttaa rikosrekisteriote sille, jota se koskee. Rangaistusvastuun arvioinnissa olisi otettava huomioon asianomaisen henkilön asema, hänen tehtäviensä ja toimivaltuuksiensa laatu ja laajuus sekä muutenkin hänen osuutensa lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen.

14 §. Viittaukset rikoslakiin. Pykälän *1 momentissa* todettaisiin, että lain 12 §:n mukaisen vaitiolovelvollisuuden rikkominen tulisi rangaistavaksi rikoslain säännösten mukaan. Vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta tuomittaisiin rikoslain 38 luvun 1 ja 2 §:n mukaan salassapitorikoksena tai salassapitorikkomuksena, jollei teko ole rangaistavaa rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan virkasalaisuuden rikkomisena tai tuottamuksellisena virkasalaisuuden rikkomisena tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Myös pykälän *2 momentti* sisältäisi informatiivisen säännöksen rangaistuksen määräytymisestä henkilörekisteririkoksesta. Kyseisestä rikoksesta säädetään rangaistus rikoslain 38 luvun 9 §:ssä. Henkilörekisteririkokseen syyllistyttäisiin arkaluonteisten henkilötietojen käsittelykieltoa rikkomalla esimerkiksi ottamalla kopio rikosrekisteriotteesta tai tekemällä muita kuin nyt säädettyjä ehdotetun lain sallimia merkintöjä henkilöä koskeviin tietoihin.

15 §. Voimaantulo. Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2014 alkupuoliskolla. Lain voimaantulon jälkeen otteita voitaisiin pyytää vapaaehtoisista, joille ollaan antamassa 5 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä tämän ajankohdan jälkeen. Laki ei siis soveltuisi henkilöihin, jotka lain voimaantullessa jo hoitavat tällaista tehtävää.

7.2 Laki rikosrekisterilain muuttamisesta

5 §. Pykälän *1 momenttiin* lisättäisiin viittaus EU-rikosrekisterilakiin lisättäväksi ehdotettavaan uuteen 20 a §:ään. Tässä pykälässä on kyse käytännössä samantyyppisestä tilanteesta, kuin EU-rikosrekisterilain 20 §:ssä, johon momentissa on jo viittaus. Momentissa on kyse rikosrekisteriotteen sisältämisestä tiedoista. Rikosrekisterin otteelle merkittäisiin siis myös ne tiedot, jotka voitaisiin tallettaa rikosrekisteriin, ja jotka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla tai mainitussa laissa tarkoitettusta säilytysrekisteristä.

6 §. Yksityinen henkilö saisi pykälän *2 momentin* perusteella voimassa olevaa sääntelyä vastaavasti jatkossakin itseään koskevan otteen rikosrekisteristä lasten kanssa työskentelemään varten. Pykälän 2 momentin ensimmäisen virkkeen sanamuotoa kuitenkin muutettaisiin yksikertaisemmaksi viittaamalla suoraan siihen lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain pykälään, jossa säädetään työnantajan velvollisuudesta pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi. Kyseisen lain perusteella rikosrekisteriotetta voisi jatkossakin pyytää vain asianomainen henkilö itse. Muutoksen tarkoituksena olisi muotoilun selkeyttämisen ohella muotoilla säännös vastaamaan ehdotettavaa uutta 6 a §:ää, joka koskisi lakia vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä.

Momentissa olevaa listausta otteeseen merkittävistä rikoksista laajennettaisiin siten, että siinä mainittaisiin myös rikoslain 25 luvun 3 §:n mukainen ihmiskauppa ja 3 a §:n mukainen törkeä ihmiskauppa. Direktiivissä edellytetään, että työnantajilla ja vapaaehtoistehtävien järjestäjillä on mahdollisuus pyytää tietoja kaikista direktiivin mukaisista rikoksista saaduista tuomioista. Direktiivi sisältää muun muassa määräyksiä lasten seksuaalisesta riistosta prostituutiossa ja pornografisissa esityksissä. Tällaiset teot voivat tulla

Suomessa arvioitaviksi ihmiskauppana tai sen törkeänä tekemuotona. Koska tällaiset teot rinnastuvat läheisesti rikoslain 17 luvun mukaisiin sukupuolisiveellisyyttä loukkaaviin tekoihin sekä 20 luvun mukaisiin seksuaalirikoksiin, on ihmiskaupasta tai törkeästä ihmiskaupasta saadut tuomiot perusteltua merkitä myös otteelle. Ihmiskaupparikokset ovat myös muutoin laadultaan ja vakavuudeltaan sellaisia, että niistä saadut tuomiot tulisi näkyä otteella.

Ihmiskaupparikoksista saadut tuomiot ehdotetaan lisättäväksi sekä rikosrekisteristä että sakkorekisteristä otteelle haettavaan tietoihin. Vaikka ihmiskaupparikoksista on rikoslain kyseisten säännösten mukaan mahdollista tuomita ainoastaan vankeusrangaistuksia, mahdollistavat rikoslain yleiset säännökset rangaistusasteikosta poikkeamisesta periaatteissa myös sakkorangaistuksen määräämisen.

Pykälän 3 *momentti* koskee ulkomailla saatujen tuomioiden merkitsemistä otteelle. Pykälän 2 momenttiin ehdotettuja muutoksia vastaavasti 3 momentin 2 ja 3 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi viittaus rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaiseen ihmiskauppaan sekä 3 a §:n mukaiseen törkeään ihmiskauppaan. Lisäksi 3 kohtaan lisättäisiin 5 §:ään tehtävää muutosta vastaavalla tavalla viittaus EU-rikosrekisterilain uuteen 20 a §:ään.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 kohta, joka koskisi toisessa EU jäsenvaltiossa saadun kiellon toimia alaikäikäisten parissa merkitsemistä otteelle. Kohdan mukaan otteelle merkittäisiin lisäksi tieto päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin tai joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai ehdotettavan uuden 20 a §:n nojalla ja jolla henkilölle on asetettu kielto työskennellä tai toimia alaikäisten parissa.

Direktiivin 10 artiklan 2 ja 3 kohdassa edellytetään, että työnantajilla sekä järjestäytyneen vapaaehtoistoiminnan järjestäjillä tulee olla oikeus pyytää tietoa henkilön saamista rikostuomioista tai henkilölle asetusta kiellosta toimia lasten parissa. Suomessa ei ole käytössä tällaista niin sanottua ammatti- tai toimintakieltoa, eikä direktiivissä sellaista edellytetäkään. Direktiivin 3 kohtaa voidaan tulkita myös niin, ettei sen täytäntöönpano myöskään edellyttäisi välttämättä muissa jäsenvaltioissa saatuja toimintakieltoja koskevien tietojen antamista työnantajille tai vapaaehtoistoiminnan järjestäjille. Riittävänä voitaisiin siis pitää rikostuomioita koskevien tietojen antamista. Tavallisesti toimintakiellon asettaminen liittyy samassa yhteydessä annettavaan rikostuomioon.

On kuitenkin pidettävä tarkoituksenmukaisena, että rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettulle otteelle merkittäisiin myös tieto tällaisen toimintakiellon olemassaolosta. Otteelle merkittäisiin siten ehdotuksen mukaan tieto tällaisesta päätöksestä, kun se on merkitty niin sanottuun säilytysrekisteriin tai kun tieto on saatu toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle lähetetyn pyynnön seurauksena. Otteelle merkittäisiin siten käytännössä tiedot tällaisesta päätöksestä, kun kyse on Suomen kansalaisen tai ulkomaalaisen toisessa jäsenvaltiossa saamasta toimintakiellosta. Edellytyksenä tällaisen tiedon merkitsemiselle olisi se, että päätöksestä selvästi käy ilmi sen koskevan kieltoa työskennellä tai toimia alaikäisten parissa. Käytännössä EU-jäsenvaltioiden välillä rikosrekisteritietoja välitetään nykyisin niin sanotun ECRIS-järjestelmän välityksellä sähköisesti. Järjestelmä sisältää oman koodin tällaisia kieltoja varten. Kieltojen luonteen arvioimisessa ei siis pitäisi syntyä tulkintaongelmia.

Eri jäsenvaltioissa on olemassa erityyppisiä kieltoja. Koska otteelle merkitään tiedot vain tiettyjen rikosten johdosta, kuten seksuaalirikoksista annetuista tuomioista, on perusteltua, että otteelle merkitään tiedot vain sellaisista kielloista, jotka suoraan koskevat toimimista alaikäisten kanssa.

Pykälän 7 momentissa säädetään rikosrekisteritietojen luovuttamisesta EU-maiden välillä. Koska tietoja tulee direktiivissä edellytetyllä tavalla luovuttaa myös henkilön suostumuksen perusteella, puheena olevaa säännöstä on muutettava vastaamaan lakiehdotuksen nro 3 yksityiskohtaisissa perusteluissa tarkoitettuja muutoksia. Käytännössä ehdotettu muutos tarkoittaa sitä, että jatkossa Oikeusrekisterikeskus luovuttaisi rikosrekisteristä tietoja muiden jäsenvaltioiden keskusviranomaisille sekä työsuhteisessa että vapaaehtoisesti tehtäviä hoitavista, kun tietoja pyydetään henkilön suostumuksella. Nykyisin Oikeusrekisterikeskus luovuttaa tietoja toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle vain niissä tapauksissa, kun henkilö itse on esittänyt pyynnön saada tiedot.

6 a §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, joka koskisi vapaaehtoistehtävän järjestäjän oikeutta saada vapaaehtoista koskeva rikosrekisteriote. Pykälän mukaan vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa tarkoitettu vapaaehtoistehtävän järjestäjä saisi 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua otteen vapaaehtoisen suostumuksella mainitussa laissa säädetyin edellytyksin.

Oikeusrekisterikeskus siis arvioisi otteen myöntämisen edellytyksiä vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetun lain perusteella. Oikeudesta otteen pyytämiseen säädetään mainitun lain 5 §:ssä ja henkilön kirjallisesta suostumuksesta lain 6 §:ssä, joita koskevat yksityiskohtaiset perustelut on kirjattu edellä (lakiehdotus nro 1).

7 §. Pykälän mukaan rikosrekisteriotteeseen merkitään, mihin tarkoitukseen se on annettu. Käytännössä tämä tarkoittaa, että Oikeusrekisterikeskus merkitsee otteelle, onko se annettu rikosrekisterilain 6 §:n 1, 2, 4 vai 5 momentin nojalla. Pykälän 1 momentti koskee esimerkiksi viisumia varten annettavaa otetta, 2 ja 5 momentit koskevat lasten kanssa työskentelyä tai opiskelua varten annettavaa otetta. Pykälän 4 momentissa säädetään kuvaohjelmaluokittelijana toimimista varten annettavasta otteesta.

Yleisperusteluissa todetuista syistä 7 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti. Sen mukaan rikosrekisteriotteeseen merkitystä käyttötarkoituksesta riippumatta yksityinen henkilö voisi esittää hallussaan olevan rikosrekisterilain 6 §:n 2 tai 5 momentin taikka 6 a §:n nojalla annetun otteen, kun häntä ollaan valitsemassa muihin näissä lainkohdissa tarkoitettuihin tehtäviin. Tämä on perusteltua, koska kyseisissä lainkohdissa on kyse käytännössä samasta tarkoituksesta, eli otteen antamisesta alaikäisten kanssa toimimista varten. Rikosrekisterilain 6 §:n muissa kohdissa säädetään erityyppisistä tilanteista, joten uutta momenttia ei olisi syytä ulottaa sen vuoksi koskemaan näitä.

7.3 Laki rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta

1 §. Soveltamisala. Lain soveltamisalaa koskevan pykälän 2 momenttia täydennettäisiin siten, että siinä mainittaisiin tietojen luovuttaminen rikosasioiden ja henkilön oman pyynnön perusteella myös asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai toimimista alaikäisten kanssa.

Momentin rakennetta muutettaisiin selkeyden vuoksi siten, että se sisältäisi luettelon niistä tarkoituksista, joita varten laissa on säädetty rikosrekisterin ja sakkorekisterin tietojen vaihtamisesta Suomen ja muiden EU jäsenvaltioiden välillä. Momentin sisältö kuitenkin säilyisi ennallaan lukuun ottamatta luettelon 3 kohtaa, joka sisältäisi edellä mainitun lisäyksen tietojen vaihdosta asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai toimimista alaikäisten kanssa.

6 §. Tietojen edelleen luovuttaminen. Pykälä koskee Oikeusrekisterikeskuksen velvollisuutta ilmoittaa niin sanotulle kansalaisuusjäsenvaltiolle toimittaessaan tälle tiedot henkilön Suomessa saamasta tuomiosta, että kyseisiä tietoja saa luovuttaa eteenpäin toiselle valtiolle ainoastaan tiettyjä tarkoituksia varten. Nykyisin näitä tarkoituksia ovat lain mukaan vain rikosasian käsittely ja vastaaminen yksityisen henkilön itseään koskevaan pyyntöön. Pykälään lisättäisiin maininta siitä, että tietoja voitaisiin luovuttaa edelleen myös asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai toimimista alaikäisen kanssa.

11 §. Tietojen luovuttaminen säilytysrekisteristä. Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin viittaus uuteen ehdotettavaan 15 a §:ään ja pykälän sanamuotoon tehtäisiin kielellinen korjaus, joka ei vaikuta säännöksen sisältöön.

15 a §. Pyyntöön vastaaminen alaikäisten kanssa työskentelyä tai toimimista varten. Rikosrekisteritietojen luovuttamista varten lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi pykälä sellaisia tilanteita varten, joissa tietoja pyydetään alaikäisten kanssa työskentelyä tai toimimista varten ja tietojen pyytäjänä on joku muu, kuin henkilö itse. Ehdotetun 1 momentin mukaan Oikeusrekisterikeskus luovuttaisi toisen jäsenvaltion rekisteritietoja pyytäneelle keskusviranomaiselle asianomaisen henkilön suostumuksella pyydetty rikosrekisterin, sakkorekisterin ja säilytysrekisterin 3 §:ssä tarkoitettut tiedot vastaavasti kuin tiedot merkitään rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai toimimista alaikäisten kanssa.

Ehdotettu pykälä mahdollistaisi rikosrekisteritietojen luovuttamisen muiden jäsenvaltioiden keskusviranomaisille tilanteissa, joissa tietoja on pyydetty Suomesta alaikäisten kanssa työskentelyä tai toimimista varten, ja tietojen pyytäjänä on joku muu kuin asianomainen henkilö itse. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi työnantaja, jolla on kyseisen

jäsenvaltion lainsäädännön mukaan oikeus pyytää työnhakijaa koskevia rikosrekisteritietoja suoraan jäsenvaltion keskusviranomaiselta. Direktiivin 10 artiklan 3 kohdan täytäntöönpano edellyttää käytännössä sitä, että jäsenvaltioiden on varmistettava tiettyjen seksuaalirikostuomioita koskevien rikosrekisteritietojen luovuttaminen toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle silloin, kun tietoja pyydetään asianomaisen henkilön suostumuksella alaikäisten kanssa toimimista varten. Jos tällaisia tietoja pyytää toisessa jäsenvaltiossa henkilö itse, Oikeusrekisterikeskus luovuttaa jo nykyisin tällaiset tiedot kyseisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle lain 15 §:n mukaisesti. Uusi 15 a § soveltuisi siis vain sellaisiin tilanteisiin, joissa tietoja toisessa jäsenvaltiossa pyytää joku muu, kuin asianomainen henkilö itse.

Direktiivissä edellytetään vain sellaisten tietojen luovuttamista, joissa on kyse seksuaalirikoksiin liittyvistä tuomioista. Koska nyt ehdotettavassa pykälässä on asiallisesti kyse samankaltaisen tilanteen sääntelystä, kuin mistä on kyse 15 §:ssä, on luovutettavien tietojen laajuuden perusteltua olla samanlainen kuin 15 §:ssä. Oikeusrekisteri luovuttaisi ne rikosrekisterin, sakkorekisterin ja säilytysrekisterin tiedot, jotka merkittäisiin Suomessa rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen. Lasten kanssa työskentelyä tai toimimista varten toiseen jäsenvaltioon toimitettaisiin siis tiedot seksuaalirikoksista, tietyistä henki- ja pahoinpitelyrikoksista, ihmiskaupparikoksista, törkeästä ryöstöstä ja huumausainerikoksista saaduista tuomioista siten, kuin rikoslain 6 §:n 2 momentissa tarkemmin säädetään.

Jos rikosrekisterissä on säilytysrekisteriin merkittyjä tietoja, pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle toimitettaisiin *2 momentin* mukaan ainoastaan säilytysrekisteriin merkityt tiedot. Momentti vastaisi lain 15 §:n 2 momenttia.

20 a §. *Pyynnön esittäminen vapaaehtoistoimintaa varten.* Rekisteritietojen pyytämistä koskevaan lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 20 a §, joka koskisi pyynnön esittämistä toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, kun tietoja haetaan vapaaehtoistehtävissä toimimista varten. Ehdotetun *1 momentin* mukaan Oikeusrekisterikeskus esittäisi vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa tarkoitettua tehtävän hoitamista varten toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön, kun Oikeusrekisterikeskukselta on pyydetty asianomaisen henkilön suostumuksella rikosrekisterilain 6 a §:ssä tarkoitettua rikosrekisteriotetta.

Ehdotettu *2 momentti* vastaisi 20 §:n 2 momenttia. Sen mukaan Oikeusrekisterikeskus esittäisi tietojen luovuttamista koskevan pyynnön sille toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, jonka asukas henkilö on ollut, jos 1 momentissa tarkoitettu pyyntö koskee henkilöä, jonka tiedetään olleen täysi-ikäisenä toisen jäsenvaltion asukas, eivätkä häntä koskevat rekisteritiedot ole tältä osin muutoin saatavilla.

Perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvataan jokaisen yksityiselämä ja edellytetään, että henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslain lakiviittaus henkilötietojen suojasta edellyttää perusoikeusuudistuksen tarkoituksen mukaisesti lainsäätäjän säätävän tästä oikeudesta, mutta se jättää sääntelyn yksityiskohdat lainsäätäjän harkintaan (PeVL 25/1998 vp, s. 2/I). Tällainen perusoikeussäännös sitoo lainsäätäjän sisällöllistä harkintaa vähemmän kuin sellainen sääntelyvarauksen sisältävä säännös, jossa perusoikeuden todetaan olevan olemassa sen mukaan kuin lailla säädetään. Lainsäätäjän liikkuma-alaa rajoittaa kuitenkin se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa lähtökohtaisesti suojatun yksityiselämän piiriin.

Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan henkilötietojen suojan kannalta tärkeitä sääntelykohteita ovat ainakin rekisteröinnin tavoite, rekisteröitävien henkilötietojen sisältö, niiden sallitut käyttötarkoitukset mukaan luettuna tietojen luovutettavuus, rekisterien yhdistäminen, henkilötietojen luovuttaminen teknisen käyttöyhteyden avulla sekä tietojen säilytysaika henkilörekistereissä ja rekisteröidyn oikeusturva. Näiden seikkojen sääntelyn lain tasolla tulee lisäksi olla kattavaa ja yksityiskohtaista. Ehdotettuihin lakeihin on otettu säännökset edellä tarkoitetuista tietojen käsittelyn edellytyksistä niiltä osin kuin on tarve poiketa tai täsmentää henkilötietolaissa ja julkisuuslaissa olevaa sääntelyä.

Rikollista tekoa, rangaistusta ja muuta rikoksen seuraamusta koskevat tiedot ovat henkilötietolain 11 §:ssä säädetyn käsittelykiellon piiriin kuuluvia arkaluonteisia tietoja. Perustuslakivaliokunta on katsonut tällaisten tietojen käsittelyn sallimisen koskettavan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 25/1998 vp, s. 3, PeVL 21/2001 vp). Ehdotettua sääntelyä on arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Perustuslakivaliokunta ei ole aikaisemmin pitänyt lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisessä käytettäviä menettelyjä sellaisenaan valtiosääntöoikeuden kannalta ongelmallisina (PeVL 9/2002 vp). Sääntelyn tavoitteena on vähentää lasten riskiä joutua vapaaehtoistoiminnassa seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi, väkivallan kohteiksi tai houkutteluiksi huumausaineiden käyttöön. Tavoitteilla on selvä yhteys perustuslain 7 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Merkitystä voidaan antaa myös perustuslain 19 §:n 3 momentin säännökselle julkisen vallan tehtävästä tukea lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Suomi on myös kansainvälisissä sopimuksissa ja säädöksissä sitoutunut toimiin suojellakseen lapsia väkivallalta ja huumausaineiden käytöltä sekä kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Ehdotetulle sääntelylle voidaan siten katsoa olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät ja painavat perusteet.

Rikostietojen selvittämismenettely on ehdotuksessa rajattu koskemaan sellaisia vapaaehtoistoiminnan tehtäviä, joihin kuuluu säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa, tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa, henkilökohtainen vuorovaikutus alaikäisen kanssa ja toimiminen yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa vain satunnaisesti on läsnä vapaaehtoistehtävän järjestäjän lukuun toimiva toinen henkilö tai alaikäisen huoltaja. Rekisteriotteen hankkii vapaaehtoisen kirjallisen suostumuksen perusteella vapaaehtoistehtävän järjestäjä. Ote ei jää otteen hakijalle, vaan tämän on annettava ote viipymättä vapaaehtoiselle. Rikosrekisteriotteeseen merkitään tiedot rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa lueteltavista, sääntelyn tavoitteiden kannalta merkityksellisistä rikoksista. Vapaaehtoistyön järjestäjä voi tehdä asianomaisen henkilötietoihin merkinnän vain rekisteriotteen esittämisestä ja otteen tunnistetiedoista. Ehdotetun sääntelyn voidaan siten katsoa täyttävän oikeasuhtaisuuden vaatimukset.

Edellä esitetyn perusteella lakiehdotukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

9 Voimaantulo

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2014 alkupuoliskolla.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET

1.

Laki

lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on suojella alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta ja siten edistää ja turvata alaikäisten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia.

2 §

Soveltamisala

Laissa säädetään menettelystä, jonka avulla selvitetään alaikäisten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustaa.

Tätä lakia ei sovelleta tehtäviin, joita hoidetaan vapaaehtoistehtävän järjestäjän kanssa tehdyn toimeksiantosopimuksen perusteella ansiotarkoituksessa tai joita varten on pyydetty rikosrekisteriotteen esittämistä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä koskevan lain (504/2002) mukaan.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *vapaaehtoistehtävän järjestäjällä* rekisteröityä yhdistystä, säätiötä tai muuta yksityis- tai julkisoikeudellista oikeushenkilöä taikka yksityistä elinkeinonharjoittajaa, jonka nimissä vapaaehtoistehtävään liittyvä alaikäisille suunnattu toiminta on järjestetty.

2) *vapaaehtoisella* henkilöä, joka omasta tahdostaan osallistuu tai jonka on tarkoitus osallistua vapaaehtoistoimintaan ilman virka- tai työsuhdetta vapaaehtoistehtävän järjestäjään.

4 §

Alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaavat toimet

Vapaaehtoistehtävän järjestäjän on luotava toimintaansa koskevia ohjeita tai menettelytapoja, jotka ovat tarpeellisia tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi sekä arvioitava ne vapaaehtoistehtävät, joihin valittavien vapaaehtoisten rikostausta on tarkoitus selvittää.

5 §

Oikeus pyytää rikosrekisteriote

Vapaaehtoistehtävän järjestäjällä on oikeus pyytää Oikeusrekisterikeskukselta rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu rikosrekisteriote vapaaehtoisesta, jos vapaaehtoistehtävän järjestäjä on antamassa vapaaehtoiselle tehtävän, johon kuuluu:

- 1) säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa, tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa;
- 2) henkilökohtainen vuorovaikutus alaikäisen kanssa ja
- 3) toimiminen yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa vain satunnaisesti on läsnä vapaaehtoistehtävän järjestäjän lukuun toimiva toinen henkilö tai alaikäisen huoltaja.

Oikeus pyytää 1 momentissa tarkoitettua rikosrekisteriotetta koskee myös henkilön valitsemista sellaiseen koulutukseen tai valmennukseen, joka on edellytyksenä 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi.

6 §

Vapaaehtoisen suostumus rikosrekisteriotteen antamisen edellytyksenä

Rikosrekisteriotteen antaminen edellyttää, että vapaaehtoinen on antanut otteen hakemiseen etukäteen kirjallisen suostumuksen.

Suostumuksesta tulee käydä ilmi, että vapaaehtoinen on ennen suostumuksen antamista saanut tiedon rikosrekisteriotteen tarkoituksesta ja sen käytöstä, rikosrekisterioteeseen merkittävistä tiedoista ja siihen liittyvästä tietojenkäsittelystä sekä tarvittaessa siitä, että rikosrekisteriotetta haetaan toimeksiannosta 8 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

7 §

Rikosrekisteriotteen hakeminen

Rikosrekisteriotetta on haettava kirjallisesti Oikeusrekisterikeskukselta. Hakemuksessa tulee olla tai siihen tulee liittää 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu suostumus.

Rikosrekisteriotetta koskevassa hakemuksessa tulee ilmoittaa:

- 1) vapaaehtoistehtävän järjestäjän nimi ja rekisteröintitunnus sekä osoite sekä, jos otetta hakee 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu yhdistys, tätä koskevat tiedot, samoin kuin hakemista koskeva 8 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimeksianto;

2) vapaaehtoisen nimi ja henkilötunnus, tai, jollei sitä ole, syntymäaika ja -paikka, kotikunta, yhteystiedot, kansalaisuus ja ammatti;

3) se tehtävä, jota vapaaehtoisen on tarkoitus hoitaa sekä sellainen kuvaus tehtävästä, joka on tarpeen otteen antamisen edellytyksiä harkittaessa;

4) tiedot 4 §:ssä tarkoitetuista toimenpiteistä ja niiden hyväksymisestä.

8 §

Rikosrekisteriotteen hakeminen toimeksiannosta

Vapaaehtoistehtävän järjestäjän kirjallisesta toimeksiannosta rikosrekisteriotetta voi hakea keskusjärjestö tai sellainen yhdistys, joka kuuluu samaan keskusjärjestöön kuin vapaaehtoistehtävän järjestäjä.

Oikeusrekisterikeskus toimittaa 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa rikosrekisteriotteen suoraan vapaaehtoistehtävän järjestäjälle.

9 §

Vapaaehtoisen esittämä ote

Jos vapaaehtoisella on hallussaan itseään koskeva rikosrekisterilain 6 §:n 2 tai 5 momentissa tai 6 a §:ssä tarkoitettu rikosrekisteriote, vapaaehtoistehtävän järjestäjä voi pyytää vapaaehtoista esittämään ote nähtäväksi 5 §:n mukaisessa tapauksessa edellyttäen, että vapaaehtoinen on antanut ilmoituksen, josta käy ilmi, että vapaaehtoinen on saanut tiedon 6 §:n 2 momentissa tarkoitetuista seikoista.

10 §

Ilmoittaminen rikosrekisteriotteen pyytämisestä

Vapaaehtoistehtävän järjestäjän on hakiessaan vapaaehtoisia tässä laissa tarkoitettuihin tehtäviin ilmoitettava, että vapaaehtoisesta on tarkoitus pyytää rikosrekisterilain 6 a §:ssä tarkoitettu rikosrekisteriote.

11 §

Merkintä rikosrekisteriotteen tarkistamisesta ja otteen antaminen vapaaehtoiselle

Vapaaehtoistehtävän järjestäjä saa tehdä vapaaehtoisen henkilötietoihin ainoastaan merkinnät rikosrekisteriotteen tarkistamisesta ja otteen tunnistetiedoista. Rikosrekisterioteesta ei saa ottaa jäljennöstä.

Vapaaehtoistehtävän järjestäjän on viipymättä asian tultua käsiteltyksi luovutettava rikosrekisteriote vapaaehtoiselle, jota se koskee.

12 §

Vaitiolovelvollisuus

Rikosrekisteriotteesta ilmeneviä tietoja ei saa ilmaista muille kuin sellaisille henkilöille, jotka välttämättä tarvitsevat niitä tehdessään päätöstä siitä, annetaanko henkilölle tämän lain soveltamisalaan kuuluvia tehtäviä. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa sivulliselle senkään jälkeen, kun henkilö ei enää hoida sitä tehtävää, jossa hän on tiedon saanut.

13 §

Vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisrikkomus

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoo 11 §:n 2 momentissa säädetyn velvollisuuden luovuttaa rikosrekisteriote sille, jota se koskee, on tuomittava *vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisrikkomuksesta* sakkoon.

14 §

Viittaukset rikoslakiin

Rangaistus 12 §:ssä säädetyn vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Rangaistus henkilörekisteririkoksesta säädetään rikoslain 38 luvun 9 §:ssä.

15 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivä kuuta 20 .

2.

Laki

rikosrekisterilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikosrekisterilain (770/1993) 5 §:n 1 momentti sekä 6 §:n 2, 3 ja 7 momentti sellaisina kuin ne ovat laissa 215/2012 sekä

lisätään uusi 6 a § sekä 7 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

5 §

Tiedot rikosrekisteristä luovutetaan rikosrekisterin otteella, jossa ovat henkilöstä rekisteriin talletetut tiedot tai ilmoitus siitä, ettei henkilöstä ole merkintää rekisterissä. Oikeushenkilöstä luovutetaan vastaavansisältöinen ote. Jos tieto päätöksestä on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla tai mainitussa laissa tarkoitettu säilytysrekisteristä, merkitään rikosrekisterin otteelle ne tiedot, jotka voitaisiin tallettaa rikosrekisteriin. Rikosrekisterin otteelle ei kuitenkaan merkitä rikosrekisterissä olevaa tietoa sovelletuista lain säännöksistä, eikä tietoja, joiden merkitsemisen estää toisen jäsenvaltion asettama EU-rikosrekisterilain 9 §:n 4 momentissa tarkoitettu ehto. Rikosrekisterin otteelle merkitään tämän lain 2 §:n 5 momentissa tarkoitettu tieto vain, jos rikosrekisterin ote annetaan 4 §:n 1 momentin nojalla syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle.

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:ssä tarkoitettua tehtävää varten. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla hänet on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettu sukupuoli- ja seksuaalivieroksesta, rikoslain 20 luvussa tarkoitettu seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 25 luvun 3 §:n nojalla ihmiskaupasta tai 3 a §:n nojalla törkeästä ihmiskaupasta, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla hänet on ennen edellä mainittujen lainkohtien voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla tuomittu edellä mainittua tekoa vastaavasta rikoksesta. Lisäksi otteeseen merkitään tiedot rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista, jotka on rekisteröity sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 46 §:n 1 momentissa tarkoitettuun sakkorekisteriin.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen merkitään lisäksi tiedot:

- 1) päätöksestä, joka on 2 §:n 2 momentin nojalla merkitty rikosrekisteriin ja jolla henkilö on tuomittu tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta;
- 2) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin ja jolla Suomen kansalainen on toisessa jäsenvaltiossa tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen;
- 3) päätöksestä, joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla ja jolla henkilö on tuomittu toisessa jäsenvaltiossa 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta tämän lain 2 §:n 1 momentissa mainittua seuraamusta vastaavaan seuraamukseen tai rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen.
- 4) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin tai joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla ja jolla henkilölle on asetettu kielto työskennellä tai muuten toimia alaikäisten parissa.

Rikosrekisterin tietoja luovutetaan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion keskusviranomaiselle mainitulle keskusviranomaiselle esitetyn pyynnön perusteella siten kuin EU-rikosrekisterilain 15 ja 15 a §:ssä säädetään.

6 a §

Lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa (/20) tarkoitettu vapaaehtoistehävän järjestäjä saa 6 §:n 2 momentissa tarkoitettun otteen vapaaehtoisen suostumuksella mainitussa laissa säädetyin edellytyksin.

7 §

Rikosrekisteriotteeseen merkitystä käyttötarkoituksesta riippumatta yksityinen henkilö voi esittää hallussaan olevan 6 §:n 2 tai 5 momentin taikka 6 a §:n nojalla annetun rikosrekisteriotteen, kun häntä ollaan valitsemassa muihin mainituissa lainkohdissa tarkoitettuihin tehtäviin.

3.

Laki

rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (214/2012) 1 §:n 2 momentti, 6 § ja 11 §:n 2 momentti sekä
lisätään 15 a § ja 20 a § seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Lisäksi tässä laissa säädetään 1 momentissa mainittujen tietojen luovuttamisesta pyynnön perusteella:

- 1) rikosasian käsittelyä varten;
 - 2) yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi;
 - 3) asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa;
- sekä tällaisia tietoja koskevan pyynnön esittämisestä.

6 §

Tietojen edelleen luovuttaminen

Kun Oikeusrekisterikeskus toimittaa tietoja 5 §:n mukaisesti kansalaisuusjäsenvaltioon, sen tulee ilmoittaa, että toimitettuja tietoja saadaan luovuttaa edelleen toiselle valtiolle ainoastaan rikosasian käsittelyä varten, yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi *taikka asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa.*

11 §

Tietojen luovuttaminen säilytysrekisteristä

Oikeusrekisterikeskus saa luovuttaa säilytysrekisteristä tietoja toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle 14, 15 ja 15 a §:n mukaisesti.

15 a §

Pyyntöön vastaaminen alaikäisten kanssa työskentelyä tai toimimista varten

Oikeusrekisterikeskus luovuttaa toisen jäsenvaltion rekisteritietoja pyytäneelle keskusviranomaiselle asianomaisen henkilön suostumuksella pyydetyt rikosrekisterin, sakko-
rekisterin ja säilytysrekisterin 3 §:ssä tarkoitetut tiedot vastaavasti kuin tiedot merkitään rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa.

Jos rikosrekisterissä on säilytysrekisteriin merkittyjä tietoja, pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle toimitetaan ainoastaan säilytysrekisteriin merkityt tiedot.

20 a §

Pyynnön esittäminen vapaaehtoistoimintaa varten

Oikeusrekisterikeskus esittää lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa (/) tarkoitetun tehtävän hoitamista varten toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön, kun Oikeusrekisterikeskukselta on pyydetty asianomaisen henkilön suostumuksella rikosrekisterilain 6 a §:ssä tarkoitettua rikosrekisteriotetta.

Jos 1 momentissa tarkoitettu pyyntö koskee henkilöä, jonka osalta on tiedossa, että hän on ollut täysi-ikäisenä toisen jäsenvaltion asukas, eivätkä häntä koskevat rekisteritiedot ole tältä osin muutoin saatavilla, Oikeusrekisterikeskus esittää rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön sille toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, jonka asukas henkilö on ollut.

RINNAKKAISTEKSTIT

2.

Laki

rikosrekisterilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikosrekisterilain (770/1993) 5 §:n 1 momentti sekä 6 §:n 2, 3 ja 7 momentti sellaisina kuin ne ovat laissa 215/2012 sekä

lisätään uusi 6 a § sekä 7 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

5 §

Tiedot rikosrekisteristä luovutetaan rikosrekisterin otteella, jossa ovat henkilöstä rekisteriin talletetut tiedot tai ilmoitus siitä, ettei henkilöstä ole merkintää rekisterissä. Oikeushenkilöstä luovutetaan vastaavansisältöinen ote. Jos tieto päätöksestä on saatu EU-rikosrekisterilain 20 §:n nojalla tai mainitussa laissa tarkoitettusta säilytysrekisteristä, merkitään rikosrekisterin otteelle ne tiedot, jotka voitaisiin tallettaa rikosrekisteriin. Rikosrekisterin otteelle ei kuitenkaan merkitä rikosrekisterissä olevaa tietoa sovelletuista lain säännöksistä, eikä tietoja, joiden merkitsemisen estää toisen jäsenvaltion asettama EU-rikosrekisterilain 9 §:n 4 momentissa tarkoitettu ehto. Rikosrekisterin otteelle merkitään tämän lain 2 §:n 5 momentissa tarkoitettu tieto vain, jos rikosrekisterin ote annetaan 4 §:n 1 momentin nojalla syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle.

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla hänet on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettusta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitettusta

Ehdotus

5 §

Tiedot rikosrekisteristä luovutetaan rikosrekisterin otteella, jossa ovat henkilöstä rekisteriin talletetut tiedot tai ilmoitus siitä, ettei henkilöstä ole merkintää rekisterissä. Oikeushenkilöstä luovutetaan vastaavansisältöinen ote. Jos tieto päätöksestä on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla tai mainitussa laissa tarkoitettusta säilytysrekisteristä, merkitään rikosrekisterin otteelle ne tiedot, jotka voitaisiin tallettaa rikosrekisteriin. Rikosrekisterin otteelle ei kuitenkaan merkitä rikosrekisterissä olevaa tietoa sovelletuista lain säännöksistä, eikä tietoja, joiden merkitsemisen estää toisen jäsenvaltion asettama EU-rikosrekisterilain 9 §:n 4 momentissa tarkoitettu ehto. Rikosrekisterin otteelle merkitään tämän lain 2 §:n 5 momentissa tarkoitettu tieto vain, jos rikosrekisterin ote annetaan 4 §:n 1 momentin nojalla syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle.

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä *lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:ssä tarkoitettua tehtävää varten*. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla hänet on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettusta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta, rikoslain 20 luvussa tarkoitettusta seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 25 luvun 3 §:n

seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla hänet on ennen edellä mainittujen lainkohtien voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla tuomittu edellä mainittua tekoa vastaavasta rikoksesta. Lisäksi otteeseen merkitään tiedot rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä ja 20 luvussa tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista, jotka on rekisteröity sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 46 §:n 1 momentissa tarkoitettuun sakkorekisteriin.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen merkitään lisäksi tiedot:

1) päätöksestä, joka on 2 §:n 2 momentin nojalla merkitty rikosrekisteriin ja jolla henkilö on tuomittu tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta;

2) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaisissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin ja jolla Suomen kansalainen on toisessa jäsenvaltiossa tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä taikka 20 luvussa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen;

3) päätöksestä, joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 §:n nojalla ja jolla henkilö on tuomittu toisessa jäsenvaltiossa tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta tämän lain 2 §:n 1 momentissa mainittua seuraamusta vastaavaan seuraamukseen tai rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä taikka 20 luvussa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen.

nojalla ihmiskaupasta tai 3 a §:n nojalla törkeästä ihmiskaupasta, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla hänet on ennen edellä mainittujen lainkohtien voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla tuomittu edellä mainittua tekoa vastaavasta rikoksesta. Lisäksi otteeseen merkitään tiedot rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista, jotka on rekisteröity sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 46 §:n 1 momentissa tarkoitettuun sakkorekisteriin.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen merkitään lisäksi tiedot:

1) päätöksestä, joka on 2 §:n 2 momentin nojalla merkitty rikosrekisteriin ja jolla henkilö on tuomittu tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta;

2) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaisissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin ja jolla Suomen kansalainen on toisessa jäsenvaltiossa tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen;

3) päätöksestä, joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla ja jolla henkilö on tuomittu toisessa jäsenvaltiossa 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta tämän lain 2 §:n 1 momentissa mainittua seuraamusta vastaavaan seuraamukseen tai rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen.

4) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaisissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin tai joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla ja jolla henkilölle on asetettu kielto työskennellä tai muuten toimia alaikäisten parissa.

Rikosrekisterin tietoja luovutetaan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion keskusviranomaiselle mainitulle keskusviranomaiselle esitetyn henkilön itseen koskevan pyynnön perusteella siten kuin EU-rikosrekisterilain 15 §:ssä säädetään.

Rikosrekisterin tietoja luovutetaan toisen Euroopan unionin jäsenvaltion keskusviranomaiselle mainitulle keskusviranomaiselle esitetyn (kumotaan) pyynnön perusteella siten kuin EU-rikosrekisterilain 15 ja 15 a §:ssä säädetään.

6 a §

Lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa (/20) tarkoitettu vapaaehtoistehtävän järjestäjä saa 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun otteen vapaaehtoisen suostumuksella mainitussa laissa säädetyin edellytyksin.

7 §

Rikosrekisteriotteeseen merkitystä käyttö-tarkoituksesta riippumatta yksityinen henkilö voi esittää hallussaan olevan 6 §:n 2 tai 5 momentin taikka 6 a §:n nojalla annetun rikosrekisteriotteen, kun häntä ollaan valitsemassa muihin mainituissa lainkohdissa tarkoitettuihin tehtäviin.

3.

Laki

rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (214/2012) 1 §:n 2 momentti, 6 § ja 11 §:n 2 momentti sekä
lisätään 15 a § ja 20 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

1 §

Soveltamisala

Lisäksi tässä laissa säädetään 1 momenttissa mainittujen tietojen luovuttamisesta pyynnön perusteella rikosasian käsittelyä varten tai yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi sekä tällaisia tietoja koskevan pyynnön esittämisestä.

6 §

Tietojen edelleen luovuttaminen

Kun Oikeusrekisterikeskus toimittaa tietoja 5 §:n mukaisesti kansalaisuusjäsenvaltioon, sen tulee ilmoittaa, että toimitettuja tietoja saadaan luovuttaa edelleen toiselle valtiolle ainoastaan rikosasian käsittelyä varten taikka yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi.

Ehdotus

1 §

Soveltamisala

Lisäksi tässä laissa säädetään 1 momenttissa mainittujen tietojen luovuttamisesta pyynnön perusteella:

- 1) rikosasian käsittelyä varten;
- 2) yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi;
- 3) asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa;

sekä tällaisia tietoja koskevan pyynnön esittämisestä.

6 §

Tietojen edelleen luovuttaminen

Kun Oikeusrekisterikeskus toimittaa tietoja 5 §:n mukaisesti kansalaisuusjäsenvaltioon, sen tulee ilmoittaa, että toimitettuja tietoja saadaan luovuttaa edelleen toiselle valtiolle ainoastaan rikosasian käsittelyä varten, yksityisen henkilön itseään koskevan pyynnön täyttämiseksi taikka asianomaisen henkilön suostumuksella sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa.

11 §

Tietojen luovuttaminen säilytysrekisteristä

Oikeusrekisterikeskus saa luovuttaa 1 momentissa tai muussa laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä säilytysrekisteristä tietoja toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle 14 ja 15 §:n mukaisesti.

11 §

Tietojen luovuttaminen säilytysrekisteristä

Oikeusrekisterikeskus saa luovuttaa (kumotaan) säilytysrekisteristä tietoja toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle 14, 15 ja 15 a §:n mukaisesti.

15 a §

Pyyntöön vastaaminen alaikäisten kanssa työskentelyä tai toimimista varten

Oikeusrekisterikeskus luovuttaa toisen jäsenvaltion rekisteritietoja pyytäneelle keskusviranomaiselle asianomaisen henkilön suostumuksella pyydetty rikosrekisterin, sakokrekisterin ja säilytysrekisterin 3 §:ssä tarkoitettut tiedot vastaavasti kuin tiedot merkitään rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen sellaisen tehtävän hoitamista varten, johon kuuluu työskentelyä tai muuta toimimista alaikäisten parissa.

Jos rikosrekisterissä on säilytysrekisteriin merkittyjä tietoja, pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle toimitetaan ainoastaan säilytysrekisteriin merkityt tiedot.

20 a §

Pyynnön esittäminen vapaaehtoistoimintaa varten

Oikeusrekisterikeskus esittää lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa (/) tarkoitettun tehtävän hoitamista varten toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön, kun Oikeusrekisterikeskukselta on pyydetty asianomaisen henkilön suostumuksella rikosrekisterilain 6 a §:ssä tarkoitettua rikosrekisteriotetta.

Jos 1 momentissa tarkoitettu pyyntö koskee henkilöä, jonka osalta on tiedossa, että hän on ollut täysi-ikäisenä toisen jäsenvaltion asukas, eivätkä häntä koskevat rekisteritiedot ole tältä osin muutoin saatavilla, Oikeusrekisterikeskus esittää rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön sille toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, jonka asukas henkilö on ollut.

LAGFÖRSLAG

1.

Lag

om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som arbetar med barn

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att skydda minderårigas personliga integritet och på så sätt främja och trygga deras uppväxt, utveckling och välfärd.

2 §

Tillämpningsområde

I lagen föreskrivs om ett förfarande för kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som arbetar med minderåriga.

Denna lag tillämpas inte på uppdrag som sköts i förvärvssyfte på basis av ett uppdragsavtal med en organisatör av frivilliguppdrag eller för vilka uppvisande av ett straffregisterutdrag ska begäras i enlighet med lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn (504/2002).

3 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *organisatör av frivilliguppdrag* en registrerad förening, stiftelse eller någon annan privat- eller offentligrättslig juridisk person eller en enskild näringsidkare, i vars namn den verksamhet för minderåriga som anknyter till frivilliguppdraget har organiserats.

2) *den frivillige* en person som av egen vilja deltar eller har för avsikt att delta i frivilligverksamhet utan att stå i tjänste- eller anställningsförhållande till en organisatör av frivilliguppdrag.

4 §

Åtgärder för att trygga minderårigas personliga integritet

Organisatören av frivilliguppdrag ska skapa sådana instruktioner eller procedurer för verksamheten som behövs för att uppnå syftet med denna lag samt ta ställning till om frivilliguppgifterna är sådana att kontroll av brottslig bakgrund bör göras för de frivilliga som väljs till dem.

5 §

Rätt att begära straffregisterutdrag

Organisatören av frivilliguppdrag har rätt att av Rättsregistercentralen begära ett sådant straffregisterutdrag som avses i 6 § 2 mom. i straffregisterlagen (770/1993) om den frivillige, om organisatören ger den frivillige ett uppdrag som

- 1) regelbundet och i väsentlig grad består i undervisning, handledning, vård och omsorg av eller annan samvaro med en minderårig,
- 2) består i personlig kontakt med en minderårig och
- 3) består i att agera ensam eller i sådana förhållanden där en annan person som arbetar för organisatören eller den minderåriges vårdnadshavare endast sporadiskt är närvarande.

Rätten att begära ett straffregisterutdrag enligt 1 mom. gäller också antagning av en person till sådan utbildning eller träning som är en förutsättning för att sköta ett uppdrag enligt 1 mom.

6 §

Den frivilliges samtycke som villkor för utfärdande av straffregisterutdrag

Ett villkor för att straffregisterutdrag ska utfärdas är att den frivillige på förhand har gett sitt skriftliga samtycke till ansökan om utdrag.

Av samtycket ska framgå att den frivillige innan han eller hon ger sitt samtycke har informerats om straffregisterutdragets syfte och hur det används, vilka uppgifter som antecknas i straffregisterutdraget och om databehandlingen i samband med detta samt vid behov om att straffregisterutdraget söks på uppdrag på det sätt som avses i 8 §.

7 §

Ansökan om straffregisterutdrag

Ansökan om straffregisterutdrag ska göras skriftligt hos Rättsregistercentralen. Det samtycke som avses i 6 § 2 mom. ska ingå i eller fogas till ansökan.

En ansökan om straffregisterutdrag ska uppta

- 1) namn, registreringsnummer samt adress för organisatören av frivilliguppdrag samt, om det är en förening enligt 8 § 1 mom. som ansöker om utdrag, uppgifter om förening-
en liksom det uppdrag enligt 8 § 1 mom. som gäller ansökan,
- 2) den frivilliges namn och personbeteckning, eller om sådan saknas, födelse-
tid och födelseort, hemkommun, kontaktinformation, medborgarskap och yrke,
- 3) det uppdrag som det är tänkt att den frivillige ska sköta samt en sådan beskrivning av
uppdraget som behövs när villkoren för utfärdande av utdrag övervägs,
- 4) uppgifter om de åtgärder som avses i 4 § och om att de har godkänts.

8 §

Ansökan om straffregisterutdrag på uppdrag

Ansökan om straffregisterutdrag får på skriftligt uppdrag av organisatören av frivillig-
uppdrag göras av en centralorganisation eller en sådan förening som hör till samma cen-
tralorganisation som organisatören.

I de fall som avses i 1 mom. sänder Rättsregistercentralen straffregisterutdraget direkt
till organisatören av frivilliguppdrag.

9 §

Utdrag som uppvisas av den frivillige

Om den frivillige i sin besittning har ett sådant straffregisterutdrag om sig själv som av-
ses i 6 § 2 eller 5 mom. eller 6 a § i straffregisterlagen, kan organisatören av frivillig-
uppdrag be den frivillige visa upp utdraget i en sådan situation som anges i 5 §, förutsatt
att den frivillige har lämnat ett meddelande där det framgår att han eller hon har infor-
merats om de omständigheter som avses i 6 § 2 mom.

10 §

Information om begäran om straffregisterutdrag

En organisatör av frivilliguppdrag som söker frivilliga för uppdrag enligt denna lag ska
informera om sin avsikt att begära ett straffregisterutdrag enligt 6 a § i straffregisterla-
gen om den frivillige.

11 §

Anteckning om granskat straffregisterutdrag och överlämnande av utdraget till den fri- villige

I personuppgifterna för den frivillige får organisatören av frivilliguppdrag endast an-
teckna att utdraget har granskats samt uppdragets identifikationsuppgifter. Det får inte
tas någon kopia av straffregisterutdraget.

Organisatören av frivilliguppdrag ska utan dröjsmål efter det att ärendet har behandlats överlämna straffregisterutdraget till den frivillige som utdraget gäller.

12 §

Tystnadsplikt

Uppgifter i straffregisterutdraget får inte röjas för andra än de som nödvändigtvis behöver dem för att besluta om en person ska tilldelas uppdrag som ingår i tillämpningsområdet för denna lag. Uppgifter som är skyddade av tystnadsplikten får inte röjas för utomstående ens efter det att personen inte längre sköter det uppdrag där han eller hon fick informationen.

13 §

Förseelse mot bestämmelserna om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga

Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot skyldigheten enligt 11 § 2 mom. att överlämna straffregisterutdraget till den som utdraget gäller, ska för förseelse mot bestämmelserna om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga dömas till böter.

14 §

Hänvisningar till strafflagen

Till straff för brott mot tystnadsplikten enligt 12 § döms enligt 38 kap. 1 eller 2 § i strafflagen, om gärningen inte utgör brott enligt 40 kap. 5 § i strafflagen eller om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag.

Bestämmelser om straff för personregisterbrott finns i 38 kap. 9 § i strafflagen.

15 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av straffregisterlagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i straffregisterlagen (770/1993) 5 § 1 mom. samt 6 § 2, 3 och 7 mom., sådana de
lyder i lag 215/2012, samt
fogas till lagen en ny 6 a § och till 7 § ett nytt 3 mom. som följer:

5 §

Uppgifter ur straffregistret lämnas ut i form av straffregisterutdrag som innehåller de uppgifter om en person som har införts i registret eller en upplysning om att han eller hon inte har antecknats i registret. Beträffande juridiska personer lämnas ett utdrag med motsvarande innehåll. Om uppgifter om ett avgörande har fåtts i enlighet med 20 eller 20 a § i EU-straffregisterlagen eller ur det lagringsregister som nämns i den lagen, antecknas det i utdraget de uppgifter som skulle kunna införas i straffregistret. I straffregisterutdraget antecknas dock inte de uppgifter ur straffregistret som gäller lagbestämmelser som har tillämpats och inte heller sådana uppgifter som inte får antecknas på grund av villkor som ställts av en annan medlemsstat och som avses i 9 § 4 mom. i EU-straffregisterlagen. I straffregisterutdraget antecknas den uppgift som avses i 2 § 5 mom. i denna lag endast om utdraget med stöd av 4 § 1 mom. ges till en åklagare eller en förundersökningsmyndighet.

6 §

Utöver vad som bestäms i 1 mom. har en enskild person rätt att få ett straffregisterutdrag beträffande sig själv för en uppgift som avses i 2 § i lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn (504/2002). I utdraget antecknas uppgifter om avgöranden genom vilka han eller hon har dömts för en sedlighetssårande gärning enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 § i strafflagen, för sexualbrott enligt 20 kap. i strafflagen., för dråp enligt 21 kap. 1 §, för mord enligt 21 kap. 2 §, för dråp under förmildrande omständigheter enligt 21 kap. 3 § eller för grov misshandel enligt 21 kap. 6 §, för människohandel enligt 25 kap. 3 § eller för grov människohandel enligt 25 kap. 3 a §, för grovt rån enligt 31 kap. 2 § eller för narkotikabrott enligt 50 kap. i strafflagen. I utdraget antecknas också uppgifter om avgöranden genom vilka han eller hon med stöd av bestämmelser som har gällt före ikraftträdandet av de ovan nämnda bestämmelserna har dömts för ett brott som motsvarar en gärning som nämns ovan. I utdraget antecknas dessutom uppgifter om böter som dömts ut för sådana brott enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 §, 20 kap. eller 25 kap. 3 eller 3 a § i strafflagen som har registrerats i det bötesregister som avses i 46 § 1 mom. i lagen om verkställighet av böter (672/2002).

I det utdrag som avses i 2 mom. antecknas dessutom uppgifter om

1) avgöranden som med stöd av 2 § 2 mom. har antecknats i straffregistret och genom vilka personen har dömts för ett brott som motsvarar ett brott som avses i 2 mom. i denna paragraf,

2) avgöranden som har antecknats i det lagringsregister som avses i EU-straffregisterlagen och genom vilka en finsk medborgare i en annan medlemsstat har dömts till bötesstraff för ett brott som motsvarar ett brott enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 §, 20 kap. eller 25 kap. 3 eller 3 a § i strafflagen.

3) avgöranden som har fåtts i enlighet med 20 eller 20 a § i EU-straffregisterlagen och genom vilka personen i en annan medlemsstat har dömts till en påföljd som motsvarar en påföljd som nämns i 2 § 1 mom. i denna lag för ett brott som motsvarar ett brott som avses i 2 mom. i denna paragraf eller har dömts till ett bötesstraff för ett brott som motsvarar ett brott enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 §, 20 kap. eller 25 kap. 3 eller 3 a § i strafflagen.

4) avgöranden som har antecknats i det lagringsregister som avses i EU-straffregisterlagen eller som har fåtts i enlighet med 20 eller 20 a § i EU-straffregisterlagen och genom vilka personen har meddelats förbud att arbeta med eller annars vara verksam bland minderåriga.

Till en centralmyndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen lämnas straffregisteruppgifter ut med anledning av en begäran som framställts till centralmyndigheten i enlighet med vad som bestäms i 15 och 15 a § i EU-straffregisterlagen.

6 a §

En sådan organisatör av frivilliguppdrag som avses i lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som arbetar med barn (/20) får på de villkor som anges i den lagen ett utdrag enligt 6 § 2 mom., om den frivillige ger sitt samtycke till det.

7 §

Oberoende av det ändamål som antecknats i straffregisterutdraget får en enskild person visa upp ett straffregisterutdrag som denna har i sin besittning och som har utfärdats med stöd av 6 § 2 eller 5 mom. eller 6 a §, när personen väljs till andra uppdrag som avses i nämnda bestämmelser.

3.

Lag

om ändring av lagen om lagring av straffregisteruppgifter och om utlämnande av sådana uppgifter mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om lagring av straffregisteruppgifter och om utlämnande av sådana uppgifter mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen (214/2012) 1 § 2 mom., 6 § och 11 § 2 mom. samt
fogas till lagen nya 15 a och 20 a § som följer:

1 §

Tillämpningsområde

I denna lag föreskrivs det dessutom om utlämnande av uppgifter som avses i 1 mom. på begäran

- 1) för straffrättsliga förfaranden,
- 2) för att uppfylla en enskild persons begäran om att få uppgifter om sig själv,
- 3) med den berörda personens samtycke, för skötsel av ett sådant uppdrag som består i arbete med eller annan verksamhet bland minderåriga,

samt om framställande av en begäran om sådana uppgifter.

6 §

Vidarebefordran av uppgifter

När Rättsregistercentralen i enlighet med 5 § överför uppgifter till den medlemsstat där personen är medborgare, ska centralen meddela att uppgifterna får vidarebefordras till andra stater endast för straffrättsliga förfaranden, för att uppfylla en enskild persons begäran om att få uppgifter om sig själv eller, med den berörda personens samtycke, för skötsel av ett sådant uppdrag som består i arbete med eller annan verksamhet bland minderåriga.

11 §

Utlämnande av uppgifter ur lagringsregistret

Rättsregistercentralen får i enlighet med 14, 15 och 15 a § ur lagringsregistret lämna ut uppgifter till centralmyndigheten eller någon annan behörig myndighet i en annan medlemsstat.

15 a §

Svar på en begäran för arbete med eller annan verksamhet bland minderåriga

På begäran av centralmyndigheten i en annan medlemsstat lämnar Rättsregistercentralen med den berörda personens samtycke ut sådana uppgifter i straffregistret, bötesregistret och lagringsregistret som avses i 3 § på motsvarande sätt som uppgifter antecknas i ett utdrag enligt 6 § 2 mom. i straffregisterlagen för skötsel av ett sådant uppdrag som består i arbete med eller annan verksamhet bland minderåriga.

Om det i straffregistret finns uppgifter som har antecknats i lagringsregistret, ska endast uppgifterna i lagringsregistret överföras till den medlemsstat som har framställt begäran.

20 a §

Framställande av begäran för frivilligverksamhet

Rättsregistercentralen ska framställa en begäran till centralmyndigheten i en annan medlemsstat om utlämnande av registeruppgifter och tillhörande uppgifter för skötsel av ett sådant uppdrag som avses i lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som arbetar med barn (/), när Rättsregistercentralen har mottagit en begäran med den berörda personens samtycke om ett sådant straffregisterutdrag som avses i 6 a § i straffregisterlagen.

Om en begäran som avses i 1 mom. gäller en person för vars vidkommande det är känt att han eller hon som myndig har varit bosatt i någon annan medlemsstat och de registeruppgifter som gäller honom eller henne till denna del inte är tillgängliga på något annat sätt, ska Rättsregistercentralen framställa en begäran till centralmyndigheten i den medlemsstat där personen har varit bosatt om utlämnande av registeruppgifter och tillhörande uppgifter.

PARALLELLTEXT

2.

Lag

om ändring av straffregisterlagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i straffregisterlagen (770/1993) 5 § 1 mom. samt 6 § 2, 3 och 7 mom., sådana de lyder i lag 215/2012, samt fogas till lagen en ny 6 a § och till 7 § ett nytt 3 mom. som följer:

Gällande lydelse

5 §

Uppgifter ur straffregistret lämnas ut i form av straffregisterutdrag som innehåller de uppgifter om en person som har införts i registret eller en upplysning om att han eller hon inte har antecknats i registret. Beträffande juridiska personer lämnas ett utdrag med motsvarande innehåll. Om uppgifter om ett avgörande har fåtts i enlighet med 20 § i EU-straffregisterlagen eller ur det lagringsregister som nämns i den lagen, antecknas det i utdraget de uppgifter som skulle kunna införas i straffregistret. I straffregisterutdraget antecknas dock inte de uppgifter ur straffregistret som gäller lagbestämmelser som har tillämpats och inte heller sådana uppgifter som inte får antecknas på grund av villkor som ställts av en annan medlemsstat och som avses i 9 § 4 mom. i EU-straffregisterlagen. I straffregisterutdraget antecknas den uppgift som avses i 2 § 5 mom. i denna lag endast om utdraget med stöd av 4 § 1 mom. ges till en åklagare eller en förundersökningsmyndighet.

6 §

Utöver vad som bestäms i 1 mom. har en enskild person rätt att få ett straffregisterutdrag beträffande sig själv för att kunna åta sig en uppgift som varaktigt och i väsentlig grad består i att arbeta med minderåriga och där ett utdrag ska visas upp för en arbetsgivare eller myndighet i enlighet med lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn (504/2002). I utdraget antecknas uppgifter om avgöranden genom vilka han eller hon har dömts för en sedlighetssårande

Föreslagen lydelse

5 §

Uppgifter ur straffregistret lämnas ut i form av straffregisterutdrag som innehåller de uppgifter om en person som har införts i registret eller en upplysning om att han eller hon inte har antecknats i registret. Beträffande juridiska personer lämnas ett utdrag med motsvarande innehåll. Om uppgifter om ett avgörande har fåtts i enlighet med 20 eller 20 a § i EU-straffregisterlagen eller ur det lagringsregister som nämns i den lagen, antecknas det i utdraget de uppgifter som skulle kunna införas i straffregistret. I straffregisterutdraget antecknas dock inte de uppgifter ur straffregistret som gäller lagbestämmelser som har tillämpats och inte heller sådana uppgifter som inte får antecknas på grund av villkor som ställts av en annan medlemsstat och som avses i 9 § 4 mom. i EU-straffregisterlagen. I straffregisterutdraget antecknas den uppgift som avses i 2 § 5 mom. i denna lag endast om utdraget med stöd av 4 § 1 mom. ges till en åklagare eller en förundersökningsmyndighet.

6 §

Utöver vad som bestäms i 1 mom. har en enskild person rätt att få ett straffregisterutdrag beträffande sig själv för *en uppgift som avses i 2 § i lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn (504/2002)*. I utdraget antecknas uppgifter om avgöranden genom vilka han eller hon har dömts för en sedlighetssårande gärning enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 § i strafflagen, för sexualbrott enligt 20 kap. i strafflagen, för dråp enligt 21 kap. 1 §, för mord enligt 21

gärning enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 § i strafflagen, för sexualbrott enligt 20 kap., för dråp enligt 21 kap. 1 §, för mord enligt 21 kap. 2 §, för dråp under förmildrande omständigheter enligt 21 kap. 3 § eller för grov misshandel enligt 21 kap. 6 §, för grovt rån enligt 31 kap. 2 § eller för narkotikabrott enligt 50 kap. i strafflagen. I utdraget antecknas också uppgifter om avgöranden genom vilka han eller hon med stöd av bestämmelser som har gällt före ikraftträdandet av de ovan nämnda bestämmelserna har dömts för ett brott som motsvarar en gärning som nämns ovan. I utdraget antecknas dessutom uppgifter om böter som dömts ut för sådana brott enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 § eller 20 kap. i strafflagen som har registrerats i det bötesregister som avses i 46 § 1 mom. i lagen om verkställighet av böter (672/2002).

I det utdrag som avses i 2 mom. antecknas dessutom uppgifter om

1) avgöranden som med stöd av 2 § 2 mom. har antecknats i straffregistret och genom vilka personen har dömts för ett brott som motsvarar ett brott som avses i 2 mom. i denna paragraf,

2) avgöranden som har antecknats i det lagringsregister som avses i EU-straffregisterlagen och genom vilka en finsk medborgare i en annan medlemsstat har dömts till bötesstraff för ett brott som motsvarar ett brott enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 § eller 20 kap. i strafflagen,

3) avgöranden som har fåtts i enlighet med 20 § i EU-straffregisterlagen och genom vilka personen i en annan medlemsstat har dömts till en påföljd som motsvarar en påföljd som nämns i 2 § 1 mom. i denna lag för ett brott som motsvarar ett brott som avses i 2 mom. i denna paragraf eller har dömts till ett bötesstraff för ett brott som motsvarar ett brott enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 § eller 20 kap. i strafflagen.

kap. 2 §, för dråp under förmildrande omständigheter enligt 21 kap. 3 § eller för grov misshandel enligt 21 kap. 6 §, för människohandel enligt 25 kap. 3 § eller för grov människohandel enligt 25 kap. 3 a §, för grovt rån enligt 31 kap. 2 § eller för narkotikabrott enligt 50 kap. i strafflagen. I utdraget antecknas också uppgifter om avgöranden genom vilka han eller hon med stöd av bestämmelser som har gällt före ikraftträdandet av de ovan nämnda bestämmelserna har dömts för ett brott som motsvarar en gärning som nämns ovan. I utdraget antecknas dessutom uppgifter om böter som dömts ut för sådana brott enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 §, 20 kap. *eller 25 kap. 3 eller 3 a §* i strafflagen som har registrerats i det bötesregister som avses i 46 § 1 mom. i lagen om verkställighet av böter (672/2002).

I det utdrag som avses i 2 mom. antecknas dessutom uppgifter om

1) avgöranden som med stöd av 2 § 2 mom. har antecknats i straffregistret och genom vilka personen har dömts för ett brott som motsvarar ett brott som avses i 2 mom. i denna paragraf,

2) avgöranden som har antecknats i det lagringsregister som avses i EU-straffregisterlagen och genom vilka en finsk medborgare i en annan medlemsstat har dömts till bötesstraff för ett brott som motsvarar ett brott enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 §, 20 kap. *eller 25 kap. 3 eller 3 a §* i strafflagen.

3) avgöranden som har fåtts i enlighet med 20 eller 20 a § i EU-straffregisterlagen och genom vilka personen i en annan medlemsstat har dömts till en påföljd som motsvarar en påföljd som nämns i 2 § 1 mom. i denna lag för ett brott som motsvarar ett brott som avses i 2 mom. i denna paragraf eller har dömts till ett bötesstraff för ett brott som motsvarar ett brott enligt 17 kap. 18, 18 a eller 19 §, 20 kap. *eller 25 kap. 3 eller 3 a §* i strafflagen.

4) avgöranden som har antecknats i det lagringsregister som avses i EU-straffregisterlagen eller som har fåtts i enlighet med 20 eller 20 a § i EU-straffregisterlagen och genom vilka personen har meddelats förbud att arbeta med eller annars vara verksam bland minderåriga

Till en centralmyndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen lämnas straffregisteruppgifter ut med anledning av en begäran som den som uppgifterna gäller själv framställt till centralmyndigheten i enlighet med vad som bestäms i 15 § i EU-straffregisterlagen.

Till en centralmyndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen lämnas straffregisteruppgifter ut med anledning av en begäran som framställts till centralmyndigheten i enlighet med vad som bestäms i 15 och 15 a § i EU-straffregisterlagen.

En sådan organisatör av frivilliguppdrag som avses i lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som arbetar med barn (/20) får på de villkor som anges i den lagen ett utdrag enligt 6 § 2 mom., om den frivillige ger sitt samtycke till det.

7 §

Oberoende av det ändamål som antecknats i straffregisterutdraget får en enskild person visa upp ett straffregisterutdrag som denna har i sin besittning och som har utfärdats med stöd av 6 § 2 eller 5 mom. eller 6 a §, när personen väljs till andra uppdrag som avses i nämnda bestämmelser.

3.

Lag

om ändring av lagen om lagring av straffregisteruppgifter och om utlämnande av sådana uppgifter mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om lagring av straffregisteruppgifter och om utlämnande av sådana uppgifter mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen (214/2012) 1 § 2 mom., 6 § och 11 § 2 mom. samt
fogas till lagen nya 15 a och 20 a § som följer:

Gällande lydelse

1 §

Tillämpningsområde

I denna lag föreskrivs det dessutom om utlämnande av uppgifter som avses i 1 mom. på begäran för straffrättsliga förfaranden eller för att uppfylla en enskild persons begäran om att få uppgifter om sig själv, samt om framställande av en begäran om sådana uppgifter.

6 §

Vidarebefordran av uppgifter

När Rättsregistercentralen i enlighet med 5 § överför uppgifter till den medlemsstat där personen är medborgare, ska centralen meddela att uppgifterna får vidarebefordras till andra stater endast för straffrättsliga förfaranden eller för att uppfylla en enskild persons begäran om att få uppgifter om sig själv.

Föreslagen lydelse

1 §

Tillämpningsområde

I denna lag föreskrivs det dessutom om utlämnande av uppgifter som avses i 1 mom. på begäran

- 1) för straffrättsliga förfaranden,
 - 2) för att uppfylla en enskild persons begäran om att få uppgifter om sig själv,
 - 3) med den berörda personens samtycke, för skötsel av ett sådant uppdrag som består i arbete med eller annan verksamhet bland minderåriga,
- samt om framställande av en begäran om sådana uppgifter.

6 §

Vidarebefordran av uppgifter

När Rättsregistercentralen i enlighet med 5 § överför uppgifter till den medlemsstat där personen är medborgare, ska centralen meddela att uppgifterna får vidarebefordras till andra stater endast för straffrättsliga förfaranden, för att uppfylla en enskild persons begäran om att få uppgifter om sig själv eller, med den berörda personens samtycke, för skötsel av ett sådant uppdrag som består i arbete med eller annan verksamhet bland minderåriga.

11 §

Utlämnande av uppgifter ur lagringsregistret

Trots sekretessbestämmelserna i 1 mom. eller i någon annan lag får Rättsregistercentralen i enlighet med 14 och 15 § ur lagringsregistret lämna ut uppgifter till centralmyndigheten eller någon annan behörig myndighet i en annan medlemsstat.

11 §

Utlämnande av uppgifter ur lagringsregistret

(upphävs) Rättsregistercentralen får i enlighet med 14, 15 och 15 a § ur lagringsregistret lämna ut uppgifter till centralmyndigheten eller någon annan behörig myndighet i en annan medlemsstat.

15 a §

Svar på en begäran för arbete med eller annan verksamhet bland minderåriga

På begäran av centralmyndigheten i en annan medlemsstat lämnar Rättsregistercentralen med den berörda personens samtycke ut sådana uppgifter i straffregistret, bötesregistret och lagringsregistret som avses i 3 § på motsvarande sätt som uppgifter antecknas i ett utdrag enligt 6 § 2 mom. i straffregisterlagen för skötsel av ett sådant uppdrag som består i arbete med eller annan verksamhet bland minderåriga.

Om det i straffregistret finns uppgifter som har antecknats i lagringsregistret, ska endast uppgifterna i lagringsregistret överföras till den medlemsstat som har framställt begäran.

20 a §

Framställande av begäran för frivilligverksamhet

Rättsregistercentralen ska framställa en begäran till centralmyndigheten i en annan medlemsstat om utlämnande av registeruppgifter och tillhörande uppgifter för skötsel av ett sådant uppdrag som avses i lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som arbetar med barn (/), när Rättsregistercentralen har mottagit en begäran med den berörda personens samtycke om ett sådant straffregisterutdrag som avses i 6 a § i straffregisterlagen.

Om en begäran som avses i 1 mom. gäller en person för vars vidkommande det är känt att han eller hon som myndig har varit bosatt i någon annan medlemsstat och de registeruppgifter som gäller honom eller henne till denna del inte är tillgängliga på något annat sätt, ska Rättsregistercentralen framställa en begäran till centralmyndigheten i den medlemsstat där personen har varit bosatt om utlämnande av registeruppgifter och tillhörande uppgifter.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-314-6 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIOEUVESTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi